

Briuselis, 2016 02 26
SWD(2016) 83 final

KOMISIJOS TARNYBŲ DARBINIS DOKUMENTAS

Šalies ataskaita. Lietuva 2016

Šis dokumentas yra Europos Komisijos tarnybų darbinis dokumentas. Tai nėra oficiali Komisijos pozicija ir neturi įtakos jokiai jos pozicijai šiuo klausimu.

TURINYS

Santrauka	1
1. Esamos padėties apžvalga. Ekonominė padėtis ir perspektyva	4
2. Struktūriniai klausimai	12
2.1. Mokesčiai, viešųjų finansų tvarumas ir fiskalinė sistema	12
2.2. Bankai, finansinis stabilumas, būsto rinka	16
2.3. Pensijos, vyresnių žmonių aktyvumas ir sveikata	19
2.4. Darbo rinka, sąnaudų konkurencingumas ir socialinė politika	21
2.5. Švietimas ir gebėjimai	Error! Bookmark not defined.
2.6. Inovacijos ir įsisavinimo gebėjimai	Error! Bookmark not defined.
2.7. Infrastruktūra, aplinka ir valstybės įmonės	Error! Bookmark not defined.
A. Apžvalginė lentelė	Error! Bookmark not defined.9
B. MDP rezultatų suvestinė	Error! Bookmark not defined.2
C. Standartinės lentelės	43

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1. Pagrindiniai ekonominiai, finansiniai ir socialiniai rodikliai	11
2.2.1. Finansinio patikimumo rodikliai	17
B.1. Makroekonominio disbalanso rezultatų suvestinė	Error! Bookmark not defined.3
C.1. Finansų rinkos rodikliai	44
C.2. Darbo rinka ir socialiniai rodikliai	Error! Bookmark not defined.5
C.3. Darbo rinka ir socialiniai rodikliai (tęsinys)	Error! Bookmark not defined.6
C.4. Struktūrinės politikos ir verslo aplinkos rodikliai	Error! Bookmark not defined.7
C.5. Ekologiškai tvarus augimas	48

DIAGRAMŲ SĄRAŠAS

1.1. Išorės ir vidaus paklausos poveikis augimui	Error! Bookmark not defined.
1.2. Einamosios sąskaitos balansas	4
1.3. Grynosios tarptautinių investicijų pozicijos išskaidymas, 198–2005 m.	5
1.4. Darbingo amžiaus gyventojų dalis, 100 = 2014 m. indeksas	5
1.5. Darbo rinkos pokyčiai	5
1.6. Augimo potencialo išskaidymas	6
1.7. Skurdas ir socialinė atskirtis	6

1.8.	Mokesčių ir BVP santykis	7
1.9.	Neveiksnios paskolos	7
2.1.1.	Mokesčių našta ES, 2014 m. (% BVP)	12
2.1.2.	Mokesčių sandara (% BVP)	12
2.1.3.	Darbo mokesčių pleištai, vienam asmeniui, uždirbančiam 50 % vidutinio darbo užmokesčio (2014 m.)	13
2.1.4.	PVM prievolių vykdymo atotrūkis, % teorinių PVM įsipareigojimų (2013 m.)	14
2.1.5.	PVM prievolių vykdymo atotrūkio tendencija	14
2.2.1.	Bankų sektoriaus balansas – skolinimas	16
2.2.2.	Bankų sektoriaus balansas – finansavimas	16
2.2.3.	Ne finansų bendrovių finansavimas	17
2.2.4.	Realių būsto kainų indekso ir PFI paskolų būstui pirkti pokyčiai	18
2.3.1.	20–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumas, mirčių skaičius 1 000 žmonių, 2013 m.	20
2.4.1.	Emigracijos tendencijos	Error! Bookmark not defined.
2.4.2.	Nedarbo lygis pagal trukmę (tūkstančiais)	Error! Bookmark not defined.
2.4.3.	2013 m. darbo neturėjusių ilgalaikių bedarbių padėtis darbo rinkoje 2014 m.	Error! Bookmark not defined.
2.4.4.	Labai ilgas (daugiau nei 48 mėnesių) nedarbas kaip darbingo amžiaus gyventojų (15–64 m.) procentinė dalis, 2014 m.	Error! Bookmark not defined.
2.4.5.	Aktyvavimas – ADRP dalyvių skaičius, tenkantis 100 norinčių dirbti asmenų	Error! Bookmark not defined.
2.4.6.	Bendros išlaidos pagrindinėms aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms (mln. EUR)	Error! Bookmark not defined.
2.4.7.	Atskirų sektorių nominaliųjų vienetui tenkančių darbo sąnaudų metinis didėjimas Baltijos šalyse 2005–2014 m.	Error! Bookmark not defined.
2.4.8.	Nominaliųjų vienetui tenkančių darbo sąnaudų didėjimo tendencijos ir komponentai	Error! Bookmark not defined.
2.4.9.	Minimalaus darbo užmokesčio, palyginti su verslo sektoriaus vidutinėmis mėnesinėmis darbo pajamomis, procentinė dalis	Error! Bookmark not defined.
2.4.10.	Sąjungų ir darbdavių organizacijų narių dalis, derybų apimtis	Error! Bookmark not defined.
2.4.11.	Minimalios socialinės apsaugos sistemų adekvatumas (2014 m.)	Error! Bookmark not defined.
2.5.1.	Vidutiniai matematikos rezultatai pagal mokyklų vietas, atlikus koregavimus pagal socialinę ir ekonominę būklę	Error! Bookmark not defined.
2.6.1.	Viešojo sektoriaus ir privačių įmonių MTP intensyvumo pokyčiai	Error! Bookmark not defined.
2.6.2.	Įsisavinimo pajėgumų rodiklis ir sudedamosios dalys, pasaulinio inovacijų indekso (PII) rezultatai	Error! Bookmark not defined.
2.6.3.	Įsisavinimo pajėgumų indeksas, vieta pagal procentinę dalį	Error! Bookmark not defined.
2.7.1.	Priklausomybė nuo importo 2013 m.	Error! Bookmark not defined.
2.7.2.	Pirminės energijos vartojimo intensyvumas	Error! Bookmark not defined.
2.7.3.	Išteklių našumas Lietuvoje, palyginti su ES vidurkiu, EUR	Error! Bookmark not defined.
2.7.4.	Valstybės įmonių portfelis – rinkos vertės įvertis, mlrd. EUR, 2014 m.	Error! Bookmark not defined.

LANGELIŲ SĄRAŠAS

1.1.	Investicijų srities uždaviniai	8
------	--------------------------------	---

- 1.2. ES biudžeto indēlis siekiant struktūrinių pokyčių
- 2.4.1. Pagrindinės Darbo kodekso projekto savybės

10

Error! Bookmark not defined.

SANTRAUKA

Šioje ataskaitoje vertinama Lietuvos ekonomika atsižvelgiant į Europos Komisijos metinę augimo apžvalgą, paskelbtą 2015 m. lapkričio 26 d. Apžvalgoje rekomenduojami trys 2016 m. ES ekonominės ir socialinės politikos prioritetiniai uždaviniai: suteikti naują postūmį investuoti, vykdyti struktūrines reformas siekiant modernizuoti valstybių narių ekonomiką ir vykdyti atsakingą fiskalinę politiką.

Po didelio nuosmukio (2009 m. Lietuvos realiojo BVP smukimas buvo vienas didžiausių ES) Lietuvos ekonomika įspūdingai atsigavo. Vidutiniškai 2011–2014 m. laikotarpiu realusis BVP augo 4,1 % BVP. Iš pradžių ekonomikos atsigavimą skatino spartus eksporto augimas, vėliau jį vis labiau palaikė vidaus paklausa. Palaikomas didėjančio darbo užmokesčio, mažėjančio nedarbo ir mažos infliacijos pagrindiniu augimo varikliu nuo 2013 m. tapo privatus vartojimas. Realusis BVP peržengė anksčiau pasiektą aukščiausią lygį, o einamosios sąskaitos deficitą pakeitė perteklius.

Ekonomikos atsigavimas sustiprino bendrą Lietuvos ekonominę konvergenciją, dėl to ji 2015 m. sausio 1 d. galėjo prisijungti prie euro zonos. Vis dėlto anksčiau pasiektą augimo tempo negalima laikyti savaime suprantamu dalyku – 2015 m. bendram augimui labai pakenkė smunkantis eksportas į Rusiją. Remiantis Komisijos 2016 m. žiemos ekonomine prognoze 2015 m. Lietuvos realusis BVP padidėjo 1,7 %, tačiau numatoma, kad jis atsigaus ir 2016 m. pasieks 2,9 %, o 2017 m. – 3,4 %. Numatoma, kad didelis namų ūkių vartojimas, kurį palaiko spartus realiojo darbo užmokesčio didėjimas, investicijos ir eksporto didėjimas, bus pagrindiniai augimą skatinantys veiksniai. Yra rizika, kad rodikliai bus šiek tiek prastesni nei prognozuojami, nes gali būti, kad nuosmukis Rusijoje bus didesnis, nei manyta, ir tai dar labiau smukdys Lietuvos eksportą.

Lietuvos darbo rinkoje nedarbas mažėja, o darbo užmokestis didėja. Nedarbo lygis 2015 m. sumažėjo iki 9,1 %, ir numatoma, kad jis mažės toliau ir 2016 m. pasieks 8,1 %. Šią teigiamą tendenciją lemia du veiksniai – auganti ekonomika, palaikanti darbo vietų kūrimą, ir mažėjanti darbo jėga. Nominalusis darbo užmokestis 2015 m. padidėjo 5,1 % ir spartaus didėjimo tendencija turėtų tęstis ir 2016 bei

2017 m. Vis dėlto labai ilgo ir jaunimo nedarbo lygis išlieka aukštas, o didelis nelygybės ir skurdo lygis kelia tam tikrą susirūpinimą.

Pastaruosiu metu potencialus augimas sumažėjo dėl nepalankių demografinių pokyčių ir vangių investicijų. Lietuvos ekonomika prieš prasidedant 2009 m. krizei sparčiai augo dėl bendro gamybos veiksnių našumo augimo ir didėjančio kapitalo augimo. Nuo to laiko šie augimo rodikliai sumažėjo. Augimą stabdė mažėjantis dirbančių gyventojų skaičius. Pagrindiniai šalies gyventojų skaičiaus mažėjimą lemiantys veiksniai – mažas gimstamumas, apskritai prasti sveikatos srities rezultatai ir didelė grynoji emigracija. Per pastaruosius 5 metus vidutiniškai per metus Lietuvą paliko 22 000 asmenų – dažnai jaunų ir išsilavinusių. Tai didelė šalis, kurioje gyvena maždaug 2,9 milijono žmonių, gyventojų dalis. Be to, privačios investicijos, išreikštos kaip BVP dalis, nepasiekė prieš krizę buvusio lygio. Nors viešosios investicijos, remiamos iš ES struktūrinių fondų, išsilaikė, privačios investicijos yra maždaug 3 % BVP mažesnės už vidutinį istorinį lygį. Jeigu šios tendencijos nepasikeis, mažėjantis gyventojų skaičius ir mažos investicijos gali pakenkti Lietuvos augimo potencialui ir galiausiai jos konvergencijai ateityje bei statyti į pavojų pensijų ir ilgalaikės priežiūros sistemų tvarumą.

Žvelgiant į ateitį, šalyje yra neišnaudotų galimybių, visų pirma susijusių su darbo jėga ir moksliniais tyrimais bei inovacijomis. Nors bendra verslo aplinka yra patikima ir išsilavinimo lygis yra aukštas, turimi gebėjimai ne visuomet atitinka darbdavių reikalavimus. Našumo augimą stabdo tai, kad naujos technologijos ekonomikoje diegiamos ir įsisavinamos netolygiai, o inovacijų lygis yra žemas. Vis dėlto, kadangi šalies darbo našumas sudaro tik du trečdalius EBPO vidurkio, yra daug galimybių ateityje užtikrinti tvarią konvergenciją.

Apskritai Lietuva padarė nedidelę pažangą įgyvendindama 2015 m. šaliai skirtas rekomendacijas. Tam tikra pažanga padaryta mažinant gana aukštus mokesčius, taikomus mažas pajamas gaunantiems asmenims, tačiau nedaug nuveikta pereinant prie augimui palankesnių mokesčių. Vis dėlto buvo imtasi tam tikrų priemonių mokesčių prievolių vykdymui gerinti. Nedidelė pažanga padaryta vykdant visapusišką pensijų reformą siekiant spręsti pensijų sistemos

tvarumo klausimą. Imtasi tam tikrų priemonių siekiant didinti švietimo sistemos atitiktį darbo rinkos poreikiams, tačiau pažanga padaryta tik gerinant pagrindinių gebėjimų lygį. Nedidelė pažanga padaryta gerinant sveikatos priežiūros sistemos rezultatus. Vyriausybė ketina įgyvendinti keletą socialinės apsaugos ir darbo rinkos politikos srities reformų, be kita ko, susijusių su bedarbio pašalpų aprėptimi ir adekvatumu bei socialine parama pinigais. Tačiau jos dar nepriimtos ir šiuo metu svarstomos parlamente. Taigi, padaryta nedidelė pažanga.

Kalbant apie pažangą, padarytą siekiant strategijos „Europe 2020“ nacionalinių tikslų, Lietuva pasiekė gerų rezultatų mažindama išmetamų šiltnamio efekta sukeliančių dujų kiekį, didindama bendrą atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalį, didindama energijos vartojimo efektyvumą, taip pat tretinio lygio išsilavinimo įgijimo, mokyklos nebaigiančių asmenų skaičiaus mažinimo ir skurdo mažinimo srityse. Reikia dėti daugiau pastangų užimtumo, atsinaujinančiųjų išteklių energijos transporto sektoriuje ir MTTP investicijų srityse.

Toliau nurodomos pagrindinės šioje ataskaitoje atliktos analizės išvados ir susiję politikos uždaviniai.

- **Pagrindiniai politikos uždaviniai tebėra pereiti prie augimui palankesnių mokesčių ir gerinti mokesčių prievolių vykdymą.** Gana didelė mokesčių našta mažas pajamas gaunantiems asmenims, o aplinkosaugos ir periodiniai nekilnojamojo turto mokesčiai yra maži. Be to, tebėra svarbu gerinti pridėtinės vertės mokesčio prievolių vykdymo užtikrinimą ir jo surinkimą.
- **Mažėjanti darbingo amžiaus gyventojų dalis varžo augimo ateityje potencialą.** Neigiami demografiniai pokyčiai, didelis darbingo amžiaus žmonių mirtingumas ir nuolatinė grynoji emigracija, visų pirma jaunimo, lemia gyventojų skaičiaus mažėjimą. Numatoma, kad senėjimo indeksas sparčiai augs ir ateityje kels pavojų pensijų sistemos tvarumui.
- **Lėčiau nei tikėtasi pereinama prie didesnės pridėtinės vertės teikiančios ekonomikos.** Darbo užmokestis šiuo metu didėja greičiau nei

darbo našumas. Gana prasti inovacijų srities rezultatai ir gebėjimai įsisavinti naujas technines žinias. Institucinė struktūra ir bendra inovacijų rėmimo strategija tebėra susiskaidžiusi.

- **Siekiant sustabdyti darbingo amžiaus gyventojų mažėjimą svarbu stiprinti plataus masto investicijas žmogiškąjį kapitalą. Tai taip pat padėtų Lietuvai pereiti prie didesnės pridėtinės vertės ekonomikos.** Išsilavinimo lygis smarkiai padidėjo, tačiau didelė dalis moksleivių neturi pakankamų pagrindinių gebėjimų. Be to, esama trūkumų, susijusių su dėstymo aukštojo mokslo įstaigose kokybe ir jų gebėjimu skatinti inovacijas. Kai kuriuose sektoriuose pradėjo trūkti kvalifikuotų darbuotojų ir ši problema ateityje vis aštrės. Tebėra svarbu didinti švietimo sistemos atitiktį darbo rinkos poreikiams. Spręstini klausimai – racionalizuoti švietimo sistemos finansavimą ir struktūrą, plėtoti mokymąsi visą gyvenimą ir gerinti aktyvios darbo rinkos politikos tikslumą ir veiksmingumą.
- **Skurdo ir socialinės atskirties mažinimas kelia iššūkių, nes pajamų nelygybė yra viena didžiausių ES.** Nepaisant to, kad labai sumažėjo gaunančiųjų socialinę paramą pinigais, rizika atsidurti skurde didėja bedarbiams, pagyvenusiems žmonėms, neįgaliesiems ir vienišiesiems tėvams. Nors planuojamos socialinės ir darbo rinkos politikos reformos apima pensijų sistemos reformą ir jomis tobulinama bedarbių pašalpų sistema, reformomis dar nesprenžiamas socialinės paramos sistemą aprėpties ir adekvatumo klausimas.
- **Socialinio dialogo mechanizmai tebėra silpni.** Kolektyvinės sutartys neatlieka beveik jokio vaidmens ir tokios sutartys sudarytos tik su nedidele dalimi darbuotojų. Profesinės sąjungos ir darbdavių organizacijos Lietuvoje menkai paplitusios. Dabar vykstanti diskusija dėl darbo santykių teisės akto projekto yra gera proga tuos trūkumus pašalinti ir pagerinti socialinių partnerių dialogą.
- **Verslo aplinka pagerėjo, tačiau vis dar esama tam tikrų kliūčių investicijoms.** Darbo teisės aktai pasenę ir kai kuriais lygiais laikomi

pernelyg ribojančiais ir tai gali atgrasyti užsienio investicijas. Kapitalo rinkos nėra visapusiškai išplėtos, o alternatyvūs finansavimo šaltiniai yra riboti. Dėl to pradedančioms įmonėms bei mažosioms ir vidutinėms įmonėms gali kilti finansavimo suvaržymų. Privačias investicijas į MTTP stabdo mokslinių tyrimų rezultatų komercializavimą reglamentuojančios patikimos teisinės sistemos nebuvimas.

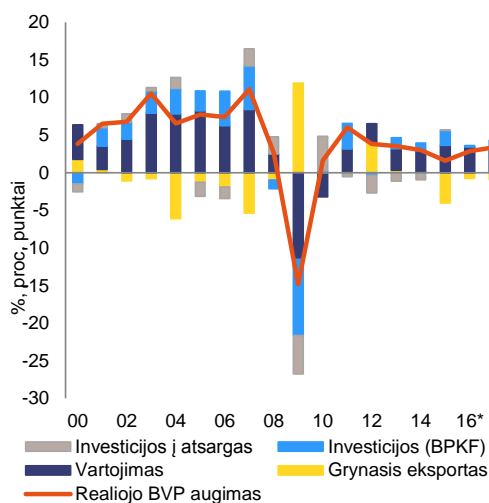
- **Ekonomika yra priklausoma nuo energijos importo, o energijos vartojimo efektyvumas yra mažas.** Lietuva neseniai užsakė projektus, kad galėtų diversifikuoti savo elektros energijos ir dujų šaltinius, tiekėjus ir maršrutus, tačiau vis dar daug energijos importuoja iš vieno tiekėjo. Iššūkių tebekelia elektros tinklų atsiejimas nuo Rusijos ir Baltarusijos tinklų. Be to, energijos intensyvumo lygis, visų pirma būsto, transporto ir pramonės sektoriuose, yra didelis.

1. ESAMOS PADĖTIES APŽVALGA. EKONOMINĖ PADĖTIS IR PERSPEKTYVA

Augimas, išorės pozicija, darbo rinka ir infliacija

Stipri vidaus paklausa toliau skatina Lietuvos ekonomiką augti, tačiau 2015 m. eksportas laikinai smuktelėjo. Realiojo BVP augimas 2015 m. siekė 1,7 % (1.1 diagrama). Nors vidaus paklausa buvo didesnė nei 2014 m., bendrą ekonomikos augimą neigiamai paveikė sumažėjęs eksportas į Rusiją. Vis dėlto tikimasi, kad dėl didelio namų ūkių vartojimo, kurį palaiko spartus realiojo užmokesčio augimas, investicijos ir didėjantis eksportas, 2016 m. ekonominė veikla pradės intensyvėti.

1.1 diagrama. Išorės ir vidaus paklausos poveikis augimui

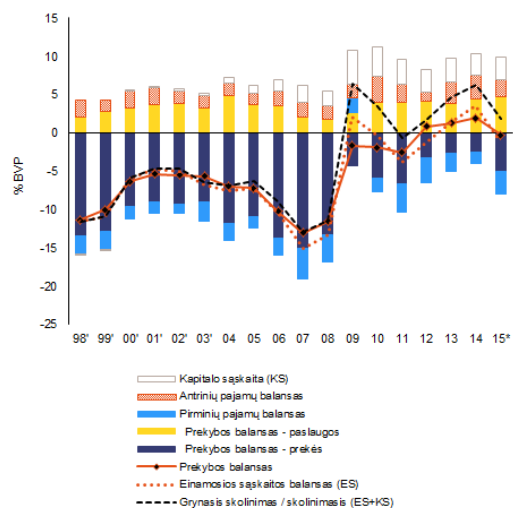

(*) Europos Komisijos 2016 m. žiemos prognozė
Šaltinis – Europos Komisija

Tikėtina, kad 2015 m. investicijos augo sparčiai, tačiau 2016 m. jų augimas turėtų sulėtėti dėl numatomo laikino ES struktūrinių fondų išmokų sumažėjimo. Išmokų sumažėjimą lėmė perėjimas į naują programavimo laikotarpį. Nepaisant tam tikrų kliūčių (žr. 1.1 langelį), numatoma, kad įsibėgėjus naujam programavimo laikotarpiui 2017 m. investicijos atsigaus. Šiomis aplinkybėmis įmonės turėtų investuoti, nes gamybos pajėgumų panaudojimo lygis yra istoriškai aukštas. Yra pavojus, kad rezultatai bus šiek tiek prastesni nei prognozuojami. Gali būti, kad nuosmukis Rusijoje bus didesnis, nei manyta, ir tai dar labiau smukdys Lietuvos eksportą.

Einamosios sąskaitos balansas artėja prie nulio. Po laikotarpio praėjusio amžiaus paskutinįjį ir šio amžiaus pirmąjį dešimtmetį, kai vyravo sisteminis einamosios sąskaitos deficitas, Lietuva atgavo konkurencingumą ir perkėlė išteklius į užsienio prekybai atvirus sektorius ir taip užtikrino teigiamą išorės sąskaitų balansą (1.2 diagrama). Pastaruoju metu Lietuvos einamosios sąskaitos balansas svyravo maždaug apie nulį, o 2013 ir 2014 m. net buvo pasiektas atitinkamai 1,5 % BVP ir 3,6 % BVP perteklius. Tačiau 2015 m. perteklius išnyko, visų pirma dėl prarasto eksporto į Rusiją ir dėl importą skatinančios didėjančios vidaus paklausos. Manoma, kad einamosios sąskaitos balansas 2015 m. sumažėjo iki maždaug –1,1 % BVP. Prognozuojama, kad eksporto augimas 2016 m. padidės, nes Rusijos krizės poveikis turėtų sumažėti, o paklausa iš likusios ES turėtų padidėti. Vis dėlto, kadangi vidaus paklausa smarkiai skatina importą, importas didės greičiau negu eksportas. Manoma, kad šią tendenciją atsvers perlaidų atsigavimas, todėl 2016 m. bus 0,2 % BVP vertės teigiamas einamosios sąskaitos balansas.

1.2 diagrama. Einamosios sąskaitos balansas

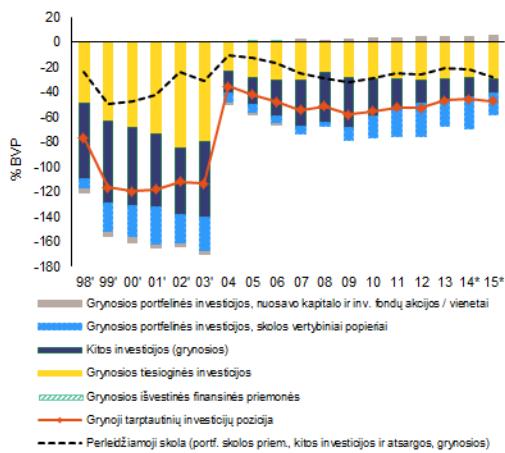

(*) Europos Komisijos 2016 m. žiemos prognozė
Šaltinis – Europos Komisija

Lietuvos neigiama grynoji tarptautinių investicijų pozicija stabilizavosi ties mažesniu už 50 % BVP lygiu. 2014 m. pabaigoje užsienio turto atsargos iš viso sudarė 55 % BVP, o užsienio

įsipareigojimai iš viso sudarė 101 % BVP. Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos (TUI) sudaro didžiąją tarptautinių investicijų pozicijos įsipareigojimų dalį (38,8 % BVP 2014 m., 1.3 diagrama). Tai gerokai mažina riziką, susijusią su labai neigiama grynąja tarptautinių investicijų pozicija. Taip yra todėl, kad greiti ir dideli tarptautinių kapitalo srautų svyravimai, kurie galėtų destabilizuoti rinkas, yra mažiau tikėtini tiesioginių investicijų atveju, palyginti su portfelinėmis ir kitomis investicijomis. Nepastovesnius portfelinių investicijų įsipareigojimus sudaro beveik vien valdžios sektoriaus skola. Vyriausybė iš užsienio rinkų skolinasi gerokai daugiau už bet kurį kitą subjektą. Jos grynoji pozicija 2014 m. siekė -35 % BVP, o visų sektorių grynoji tarptautinių investicijų pozicija buvo -46,2 % BVP. Dėl šios priklausomybės nuo užsienio finansavimo yra dar svarbiau, kad fiskalinė politika būtų patikima siekiant mažinti portfelio neigiamo srauto riziką.

1.3 diagrama. Grynosios tarptautinių investicijų pozicijos išskaidymas, 1998–2005 m.

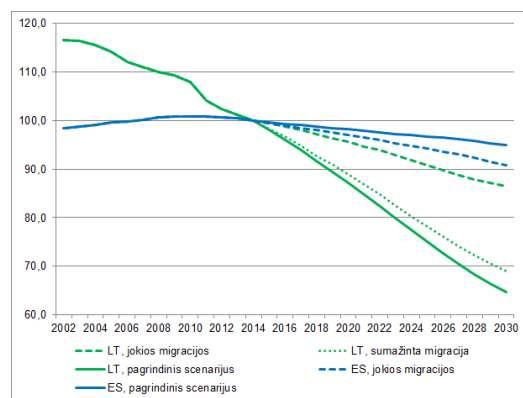

(*) Europos Komisijos 2016 m. žiemos prognozė
Šaltinis – Europos Komisija

Darbingo amžiaus gyventojų mažėja. Numatoma, kad dėl mažo gimstamumo, gyventojų senėjimo ir gana prastų sveikatos priežiūros sistemos rezultatų, taip pat visų pirma dėl prognozuojamos didelės grynosios emigracijos iš viso iki 2030 m. bus prarasta 35 % darbingo amžiaus gyventojų – daugiausiai iš visos ES (1.4 diagrama). Jeigu ši tendencija nepasikeis, pritrūks tinkamų darbo jėgos išteklių ir kils grėsmė ilgalaikiam ekonomikos augimo bei socialinės

apsaugos sistemos, visų pirma pensijų sistemos, tvarumui.

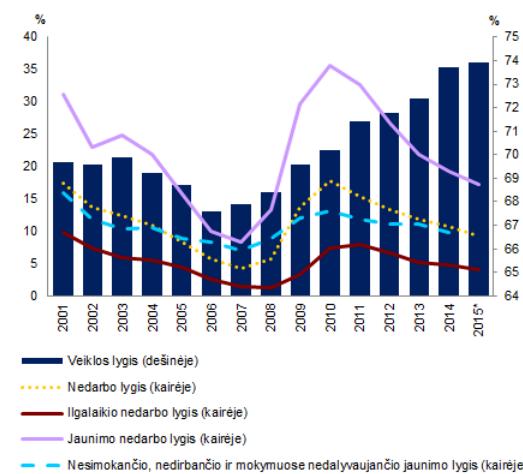
1.4 diagrama. Darbingo amžiaus gyventojų dalis, 100 = 2014 m. indeksas

Šaltinis – Europos Komisija

Darbo rinka traukiasi ir tai skatina darbo užmokesčio didėjimą (1.5 diagrama), o nedarbo lygis 2015 m. nukrito iki 9,1 %. Nors prognozuojama, kad 2016 m. užimtumas augs lėčiau, dėl mažėjančios darbo jėgos nedarbo lygis toliau turėtų mažėti. Dėl to numatoma, kad darbo užmokestis smarkiai augs. Be to, ekonomikoje pasimatė tam tikrų žmogiškųjų išteklių ir gebėjimų trūkumo problema (darbo rinkos problemos nagrinėjamos 2.4 skirsnyje).

1.5 diagrama. Darbo rinkos pokyčiai

(*) Europos Komisijos 2016 m. žiemos prognozė
Šaltinis – Europos Komisija

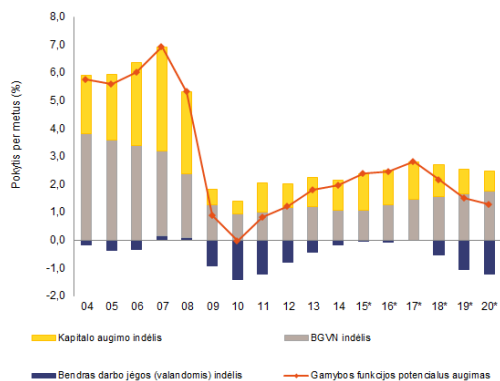
Dėl mažėjusių energijos ir maisto kainų vidutinė metinė suderinto vartotojų kainų

indekso (SVKI) infliacija 2015 m. tapo neigiama (-0,7 %). Numatoma, kad 2016 m. didėjančios darbo užmokesčio ir maisto kainos darys spaudimą vartotojų kainoms. Tačiau kadangi numatoma, kad energijos kainos toliau mažės, bendras kainų lygis turėtų išlikti iš esmės nepakitęs.

Našumas, darbo užmokestis ir sąnaudų konkurencingumas

Numatoma, kad dėl griežtų darbo rinkos sąlygų, spartaus darbo užmokesčio augimo ir našumo augimo sulėtėjimo sumažės Lietuvos sąnaudų konkurencingumas. Bendro gamybos veiksmų našumo augimas ir didėjantis kapitalo augimas padėjo mažinti atotrūkį prieš prasidedant 2009 m. krizei (1.6 diagrama). Nuo tada šie augimo rodikliai sulėtėjo ir manoma, kad darbo jėgos indėlis buvo neigiamas. Tuo pat metu konkurencingumą mažino nuo 2013 m. didėjusios nominaliosios vienetui tenkančios darbo sąnaudos.

1.6 diagrama. Augimo potencialo išskaidymas

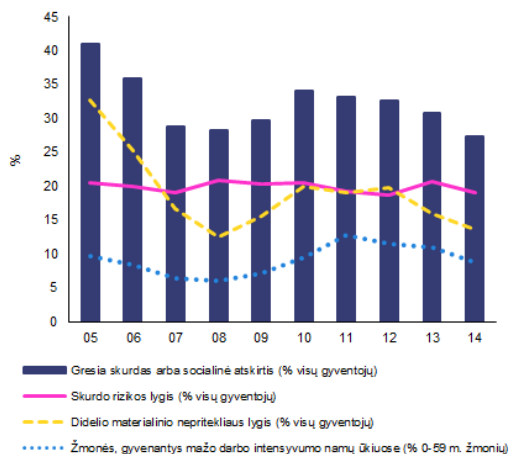

(*) Europos Komisijos 2016 m. žiemos prognozė
Šaltinis – Europos Komisija

Skurdas ir socialinė atskirtis

Nors žmonių, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, palaipsniui mažėja, jų vis dar yra daug (1.7 diagrama). 2014 m. skurdas arba socialinė atskirtis grėsė 27,3 % visų gyventojų. Be to, socialinės apsaugos sistema yra silpna ir Lietuva yra viena iš ES šalių, kurioje visuomenės nelygybė didžiausia. Šalyje vis daugiau pažeidžiamiausioms grupėms (bedarbiams, pagyvenusiems žmonėms, vienišiams tėvams, neįgaliesiems asmenims) priklausančių žmonių, kuriems gresia skurdas (žr. 2.4 skirsnį).

1.7 diagrama. Skurdas ir socialinė atskirtis

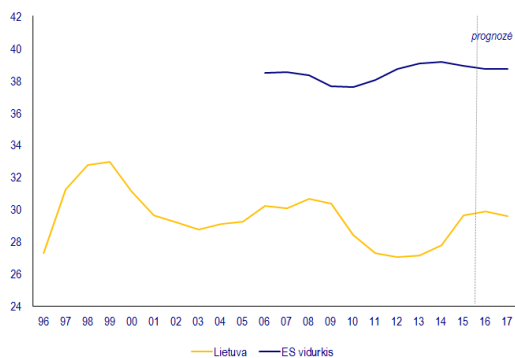
Šaltinis – Europos Komisija ir EBPO. Socialinės apsaugos išmokų išlaidų duomenys – ESSPROS; socialinės įtraukties duomenys – ES SPGS.

Fiskaliniai pokyčiai, viešieji finansai, finansų sektorius ir kredito augimas

Nepaisant stabiliai mažėjančio bendrojo biudžeto deficito valdžios sektoriaus skola yra daugiau negu dvigubai didesnė nei prieš finansų krizę. Be to, numatoma, kad fiskalinis gerėjimas 2015 ir 2016 m. sustos. Manoma, kad 2015 m. valdžios sektoriaus deficitas padidėjo iki 0,9 % BVP nuo 0,7 % ankstesniais metais. Prognozuojama, kad 2016 m. valdžios sektoriaus deficitas išaugs iki 1,2 % BVP. Manoma, kad dėl šių pokyčių ir obligacijų išpirkimo išankstinio finansavimo bei ES finansuojamų išlaidų 2015 m. valstybės skola pasieks maždaug 43 % BVP, ir, kaip tikimasi, 2016 m. vėl sumažės iki 40,6 % BVP.

Mokesčių našta yra viena žemiausių ES (1.8 diagrama). Tačiau ji gana didelė mažas pajamas gaunantiems asmenims, o pajamos iš aplinkosaugos ir kitų augimui palankių šaltinių išlieka mažos.

1.8 diagrama. Mokesčių ir BVP santykis

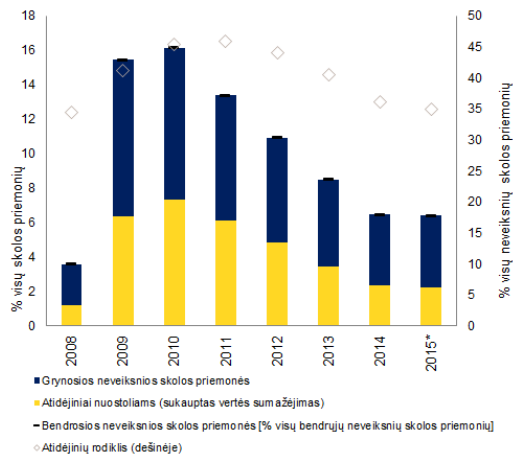
Šaltinis – Europos Komisija

Mokestinių prievolių vykdymo atotrūkis yra didelis. Lietuvoje vienas žemiausių ES pridėtinės vertės mokesčio (PVM) prievolių vykdymo užtikrinimo ir jų vykdymo lygis. PVM prievolių vykdymo atotrūkis tarp teorinių teisės aktais nustatytų PVM įsipareigojimų ir faktiškai surinktų mokestinių pajamų 2013 m. siekė 37,7 % – gerokai daugiau už 15,2 % ES vidurkį (mokesčių sistema išsamiau analizuojama 2.1 skirsnyje).

Lietuvos bankų sektoriuje užbaigtas po krizės vykęs finansinio įsiskolinimo mažinimas ir jis taip pat išlieka stabilus ir finansiškai patikimas. Bankai turi pakankamai kapitalo ir bankų turto kokybė toliau gerėja. Vidutinė neveikusių skolos priemonių dalis 2014 m. dar sumažėjo. Atidėjiniai paskolų nuostoliams padengti apima daugiau kaip trečdajį negrąžintų neveikusių skolos priemonių (1.9 diagrama).

Apskritai kredito augimas tebėra vangus, nepaisant to, kad 2015 m. pradžioje hipotekos ir verslo paskolų nežymiai pradėjo daugėti. Kliūtys, trukdančios dinamiškesniam kredito augimui, apima griežtus MVĮ nustatytus finansavimo reikalavimus, įkeistino turto stoką ir dideles finansavimo gavimo sąnaudas (palūkanų normas, garantijų mokesčius, administracines sąnaudas). Be to, vietos kapitalo rinkos išlieka gana seklios ir menkai išplėtotos.

1.9 diagrama. Neveikusių paskolų

(*) prognozių duomenys.

Šaltinis – ECB

Būsto kainos pradėjo augti, tačiau yra mažesnės už ilgalaikes. Būsto investicijų augimas 2009 ir 2010 m. gerokai sumažėjo, tačiau 2011 ir 2012 m. padidėjo atitinkamai 4,8 % ir 5,4 %. 2013 m. ir 2014 m. investavimas į būstą paspartėjo iki atitinkamai 16,6 % ir 20,7 %. Vis dėlto Lietuvos būsto kainos šiuo metu vis dar išlieka mažesnės už ilgalaikes (išsamesnė analizė pateikta 2.2 skirsnyje).

Inovacijos ir infrastruktūra

Inovacijų rezultatai yra prasti ir gebėjimas pripažinti ir įsisavinti naujas išorės žinias yra ribotas. Nors valstybės investicijos į mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą (MTTP) 2014 m. pasiekė ES vidurkį, verslo MTTP intensyvumas vis dar atsilieka, o mokslinių tyrimų rezultatai (pvz., patentų) yra menki.

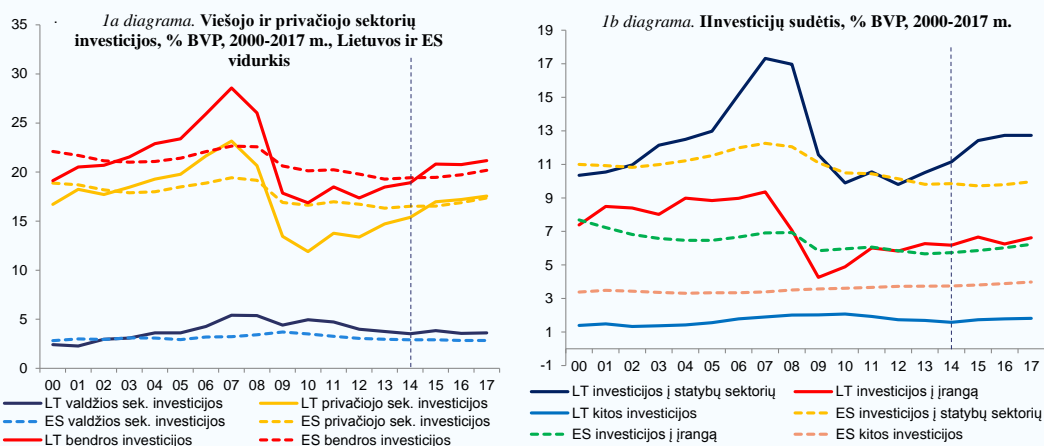
Lietuva įdiegė šiuolaikinę valstybės įmonių valdymo sistemą. Tačiau daugelio valstybės įmonių nuosavo kapitalo grąža išlieka mažesnė už tikslinį rodiklį. Taip pat iki galo neišnaudojama valdymo sinergija ir konsolidavimo galimybės siekiant pagerinti viešąsias paslaugas ir infrastruktūrą.

1.1 langelis. Investicijų srities uždaviniai

1 skirsnis. Makroekonominė perspektyva

Prieš Lietuvai įstojant į Europos Sąjungą 2004 m. investicijos išpūdingai augo ir aukščiausią tašką pasiekė 2007 m. 2009 m. prasidėjus pasaulinei finansų krizei investicijų lygis (kaip BVP dalis) smarkiai krito iki 2010 m. (1a diagrama). Nuo tada jos pamažu, tačiau stabiliai didėjo ir 2014 m. viršijo ES vidurkį. Manoma, kad dėl padidėjusių ES struktūrinių fondų išmokų 2015 m. investicijų augimas išliko veržlus. Vis dėlto investicijos dar nepasiekė prieš krizę buvusio lygio ir, ko gero, yra per mažos atotrūkį mažinančiai šaliai. Numatoma, kad 2016 m. investicijos augs lėčiau dėl ES struktūrinių fondų išmokų sumažėjimo, kurį lemia perėjimas į naują programavimo laikotarpį. Vis dėlto prognozuojama, kad išibėgėjus naujam programavimo laikotarpiui 2017 m. investavimas atsigaus ir įmonės investuos, nes gamybos pajėgumai yra išnaudoti.

1 diagrama. Investicijų pokyčiai

(1) Pastaba. 2015–2017 m. prognozės remiantis prielaida, kad politika nesikeis.

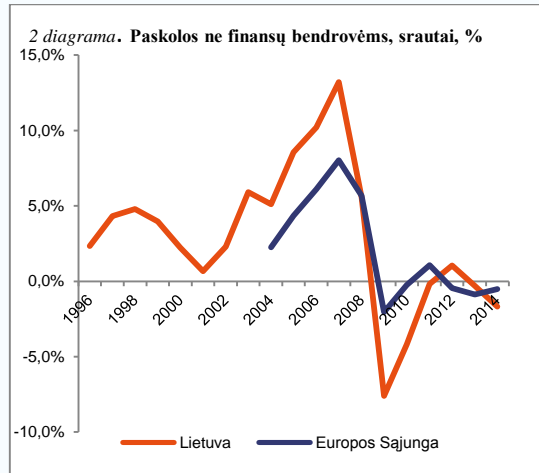
Šaltinis – Europos Komisija

Bendrą investicijų didėjimo tendenciją lemia privačios investicijos, nes viešojo sektoriaus investicijos per tą laikotarpį iš esmės nesikeitė. Šiuo požiūriu tendencijos Lietuvoje atitinka tendencijas kitose ES valstybėse narėse.

Daugiausia investuojama (vertinant pagal BVP dalį) statybų sektoriuje – šias investicijas daugiausiai skatina investicijos į negyvenamosios paskirties nekilnojamąjį turtą (1b diagrama). Investicijos į įrangą, kaip galima našumo varomoji jėga, nuo 2007 m. smarkiai sumažėjo, tačiau 2009 m. viduryje atsigavo. Tačiau jos vis dar gerokai mažesnės nei prieš krizę, o našumas taip pat augo vangiai. Vis dėlto daugelį metų negyvenamosios paskirties pastatų statybų lygis ir investicijų į įrangą lygis aiškiai viršija ES vidurkį; šie lygiai taip pat labiau svyruoja ir daugiau ar mažiau atitinka bendrą makroekonominę aplinką, be kita ko, Lietuvos būsto ir statybų sektoriaus bumą prieš 2009 m. krizę. Per krizę įvyko didelė korekcija, o po jos – kuklus, tačiau pastovus atsigavimas pastaraisiais metais.

(Tęsiama kitame puslapyje)

Langelis (tęsinys)

1996–2004 m. vidutinis kredito srautas ne finansų bendrovėms siekė 3,6 % BVP, pakilimo metais (2005–2008 m.) – 13,2 % BVP, o 2009–2014 m. laikotarpiu jis vidutiniškai buvo neigiamas (–1,3 % BVP) (2 diagrama). 2005 m. prasidėjęs smarkus kreditų augimas paaiškina investicijų į statybų sektorių bumą; šios investicijos vargu ar pasieks 2005–2008 m. buvusį lygį. Kita vertus, apskritai mažesni kredito srautai, palyginti su laikotarpiu prieš bumą, galėtų paaiškinti, kodėl investicijos į gamybą nepasiekė 2000–2004 m. buvusio lygio.

2 skirsnis. Investavimo kliūčių ir vykdomų reformų vertinimas

Apskritai, kaip patvirtinta Komisijos tarnybų darbiniam dokumente „Valstybių narių investicinės aplinkos problemos“⁽¹⁾, Lietuvos privatusis sektorius susiduria su vidutinio dydžio investavimo kliūtimis. Šalis užima gana aukštą vietą pagal Pasaulio banko verslo veiklos (angl. *Doing Business*) rodiklius. Ypač geri rezultatai verslo pradėjimo, turto registravimo ir sutarčių vykdymo užtikrinimo srityse. Tačiau rezultatai prastesni prieigos prie elektros energijos, kontrolinio akcijų paketo neturinčių investuotojų apsaugos, mokesčių mokėjimo ir nemokumo problemų sprendimo srityse.⁽²⁾

Pradedančiųjų įmonių bei mažųjų ir vidutinių įmonių galimybės gauti finansavimą gali būti kliūtis investicijoms. Finansų sektoriuje dominuoja nelinkę rizikuoti bankai. Įmonių vertinimu, reikalavimai finansavimui gauti yra griežti, o įkeistino turto reikalavimas ir didelės finansavimo gavimo sąnaudos gali užkirsti kelią mažoms įmonėms gauti paskolą. Be to, kapitalo rinkos labai seklios ir yra nedaug alternatyvių finansavimo šaltinių galimybių, visų pirma pradedančioms įmonėms ir rizikingesniems projektams (žr. 2.2 skirsnį).

Užimtumo apsaugos teisės aktai yra pasenę ir kai kuriais atžvilgiais laikomi pernelyg ribojančiais. Tai gali lemti netikrumą ir atgrasyti užsienio investuotojus. Šiuo metu parlamente svarstomas naujas teisės akto projektas dėl šiuolaikiškesnio darbo kodekso (žr. 2.4 skirsnį).

Viešųjų investicijų veiksmingumas galėtų būti padidintas gerinant planavimą ir sąnaudų ir naudos analizę, taip pat supaprastinant administracines procedūras ir leidimų išdavimo procedūras (pvz., investicijų į (energetikos) infrastruktūrą). Dar esama galimybių didinti administracinius gebėjimus, susijusius su investicinių sprendimų priėmimu, ir didinti viešųjų pirkimų skaidrumą, visų pirma savivaldybių lygmeniu. Be to, siekiant sumažinti biurokratizmą galėtų būti peržiūrėti pernelyg išsamūs viešųjų pirkimų teisės aktai. Panašu, kad kvietimai teikti pasiūlymus nepasiekia užsienio įmonių ir konsorciūmų ir tai užkerta kelią tarptautinei konkurencijai viešosios infrastruktūros projektų srityje (žr. 2.7 skirsnį).

Privačios investicijos į mokslinius tyrimus ir inovacijas buvo mažos ir tai gali būti susiję su nepakankamomis paskatomis verslui vykdyti mokslinius tyrimus ir inovacijas bei plėtoti viešojo ir privačiojo sektorių partnerystę. Taip visų pirma yra dėl tinkamo teisinio pagrindo komerciniam mokslinių tyrimų rezultatų panaudojimui nebuvimo ir mokslo bazės kokybės. Gali reikėti vykdyti tolesnes reformas siekiant palengvinti galimybes pasinaudoti esamomis paramos schemomis ir padidinti informuotumą apie jas (žr. 2.6 skirsnį).

⁽¹⁾ „Investavimo problemos valstybėse narėse“, SWD(2015) 400 final/2 (http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/2016/ags2016_challenges_ms_investment_environments_en.pdf).

⁽²⁾ Išskyrus Europos bendroves (SE).

1.2 langelis. ES biudžeto indėlis siekiant struktūrinių pokyčių

Lietuva yra viena pagrindinių Europos struktūrinių ir investicijų fondų paramos gavėjų – ji 2014–2020 m. laikotarpiu gali gauti iki 8,5 mlrd. EUR paramą. Tai atitinka 3 % BVP per metus ir 68,2 % numatomų šalies viešojo sektoriaus investicijų srityse, kuriose teikiama Europos struktūrinių ir investicijų fondų parama.

Siekiant užtikrinti investicijas tose srityse vykdomos reikiamos reformos ir taikomos reikiamos strategijos, kad būtų atitinkamos *ex ante* sąlygos fondų paramai gauti.

Fondų programose didelis dėmesys, be kita ko, skiriamas prioritetams ir uždaviniams, pastaraisiais metais nustatytiems įgyvendinant Europos semestrą, pavyzdžiui, susijusiems su šaliai skirtomis rekomendacijomis dėl aktyvios darbo rinkos politikos priemonių taikymo žemos kvalifikacijos ir ilgalaikiams bedarbiams, švietimo sistemos atitikties darbo rinkos poreikiams gerinimo ir pastatų energinio efektyvumo didinimo. Lietuva taip pat gauna paramą Jaunimo užimtumo iniciatyvai, skirtai padėti jaunimui patekti į darbo rinką, įsitraukti į mokomosios praktikos projektus arba tęsti mokslus. Reguliarus įgyvendinimo stebėjimas apima pranešimą 2017 m. viduryje dėl fondų indėlio siekiant strategijos „Europe 2020“ tikslų ir pažangos įgyvendinant atitinkamas struktūrines reformas, kad būtų maksimaliai padidintas ES lėšų panaudojimas (visų pirma MTTP, užimtumo, švietimo, socialinės įtraukties, aplinkos, transporto ir energetikos sektoriuose).

Europos struktūrinių ir investicijų fondų finansavimą papildys naujojo Europos strateginių investicijų fondo, programos „Horizontas 2020“, Europos infrastruktūros tinklų priemonės ir kitų tiesiogiai valdomų ES fondų finansavimas. Po pirmųjų Europos infrastruktūros tinklų priemonės kvietimų teikti projektų pasiūlymus etapų Lietuva pasirašė susitarimus dėl 113 mln. EUR energetikos srities projektų, 239 000 EUR dėl telekomunikacijų srities projektų ir 177 mln. EUR dėl transporto srities projektų. Daugiau informacijos apie Europos struktūrinių ir investicijų fondų panaudojimą Lietuvoje pateikiama <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/LT>.

1.1 lentelė. Pagrindiniai ekonominiai, finansiniai ir socialiniai rodikliai

	2003-2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	prognose		
									2015	2016	2017
Realusis BVP (metinis)	8,7	2,6	-14,8	1,6	6,0	3,8	3,5	3,0	1,6	2,9	3,4
Privačiojo sektoriaus vartojimas (metinis)	13,6	3,9	-17,4	-3,4	4,6	3,6	4,3	4,1	5,2	4,9	3,8
Viešojo sektoriaus vartojimas (metinis)	3,0	0,2	-1,2	-3,6	0,2	1,3	1,0	1,3	2,3	1,4	2,0
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas (metinis)	16,7	-4,0	-38,9	1,5	20,1	-1,8	8,3	5,4	10,3	1,0	7,0
Prekių ir paslaugų eksportas (metinis)	10,0	13,4	-12,8	18,9	14,9	12,2	9,6	3,0	1,2	3,1	4,3
Prekių ir paslaugų importas (metinis)	14,1	12,2	-28,0	18,7	14,2	6,6	9,3	2,9	6,3	4,1	5,5
Gamybos apimtys atotrūkis	4,0	6,3	-10,3	-8,8	-4,0	-1,5	0,1	1,2	0,4	0,8	1,4
Potencialus augimas (metinis)	6,1	5,3	0,9	0,0	0,8	1,2	1,8	2,0	2,4	2,5	2,8
Poveikis BVP augimui:											
vidaus paklausa (metinė)	11,6	1,3	-21,6	-2,8	6,4	2,1	4,3	3,8	5,6	3,6	4,3
atsargos (metinės)	0,2	2,3	-5,1	4,6	-0,5	-2,3	-1,1	-0,9	0,0	0,0	0,0
grynasis eksportas (metinis)	-3,1	-1,0	11,9	-0,2	0,2	4,0	0,3	0,2	-4,0	-0,7	-0,9
Poveikis potencialiam BVP augimui:											
Visa darbo jėga (valandos) (metinė)	-0,1	0,1	-0,9	-1,4	-1,2	-0,8	-0,4	-0,2	0,0	-0,1	0,0
Kapitalo kaupimas (metinis)	2,6	2,9	0,5	0,5	1,0	0,8	1,0	1,1	1,3	1,2	1,4
Bendras gamybos veiksnių našumas (metinis)	3,6	2,3	1,3	0,9	1,0	1,2	1,2	1,1	1,1	1,3	1,5
Einamosios sąskaitos balansas (% BVP), mokėjimų balansas	-10,1	-13,3	2,1	-0,3	-3,9	-1,2	1,5	3,6	.	.	.
Prekybos balansas (% BVP), mokėjimų balansas	-9,4	-11,6	-1,7	-1,9	-2,6	0,9	1,3	1,9	.	.	.
Prekių ir paslaugų prekybos sąlygos (metinės)	1,5	3,6	-3,8	0,1	-1,1	-0,7	0,1	0,8	3,3	0,6	-0,4
Kapitalo sąskaitos balansas (% BVP)	1,4	2,0	4,4	3,8	3,2	2,9	3,1	2,7	.	.	.
Grynoji tarptautinių investicijų pozicija (% BVP)	-45,1	-51,5	-58,4	-55,9	-52,6	-53,4	-47,0	-46,2	.	.	.
Grynoji perleidžiamoji išorės skola (% BVP)(1)	-16,5	-28,8	-32,4	-29,1	-25,6	-26,7	-21,2	-21,8	.	.	.
Bendroji perleidžiamoji išorės skola (% BVP)(1)	51,0	63,4	77,5	76,2	70,7	68,2	60,0	61,1	.	.	.
Eksporto rezultatai, palyginti su pažengusiomis šalimis (pokyčiai % per 5 metus)	.	58,2*	41,9	28,7	41,4	48,2	30,8	44,46	.	.	.
Prekių ir paslaugų eksporto rinkos dalis (metinė)	7,4	19,6	-11,5	4,6	13,5	5,8	8,4	-0,6	.	.	.
Grynasis TUI srautas (% BVP)	-3,0	-3,4	0,6	-2,2	-3,2	-0,7	-0,6	0,4	.	.	.
Namų ūkių taupymo lygis (grynasis taupymas kaip disponuojamųjų pajamų dalis %)	-1,1	-4,4	1,5	4,4	1,2	-2,2	-1,8	-3,7	.	.	.
Privačiojo sektoriaus kredito srautas, konsoliduotas (% BVP)	14,5	10,4	-9,4	-6,0	-1,0	0,6	-0,2	-1,3	.	.	.
Privačiojo sektoriaus skola, konsoliduota (% BVP)	52,5	76,8	83,4	74,5	64,8	61,2	56,4	52,5	.	.	.
iš jos namų ūkių skola, konsoliduota (% BVP)	15,0	28,4	32,6	29,6	25,8	23,7	22,4	21,5	.	.	.
iš jos ne finansų bendrovių skola, konsoliduota (% BVP)	37,5	48,4	50,8	44,9	39,0	37,5	34,0	31,0	.	.	.
Bendrovės, grynasis skolinimas (+) arba grynasis skolinimasis (-) (% BVP)	-6,7	-4,4	14,9	7,9	4,7	7,1	9,6	10,8	.	.	.
Bendrovės, bendras likutinis perteklius (% BVP)	33,2	32,6	31,9	36,3	38,4	38,4	38,3	37,9	.	.	.
Namų ūkiai, grynasis skolinimas (+) arba grynasis skolinimasis (-) (% BVP)	-0,6	-3,8	0,6	2,4	3,7	-2,0	-2,4	-3,5	.	.	.
Defliuotų būsto kainų indeksas (metinis)	16,9	-1,8	-32,8	-8,6	2,4	-3,2	0,2	6,3	.	.	.
Investicijos į gyvenamąjį būstą (% BVP)	2,2	3,4	3,3	2,1	2,0	1,9	2,2	2,5	.	.	.
BVP defliatorius (metinis)	4,8	9,7	-3,3	2,4	5,2	2,7	1,3	1,2	0,1	0,1	3,6
Suderintas vartotojų kainų indeksas (SVKI, metinis)	2,5	11,1	4,2	1,2	4,1	3,2	1,2	0,2	-0,7	-0,1	2,1
Nominaliosios kompensacijos vienam darbuotojui (metinės)	13,9	14,1	-9,3	-0,1	6,3	4,2	5,4	3,9	5,1	4,7	5,0
Darbo našumas (realus, pagal įdarbintus asmenis, metinis)	7,9	4,0	-7,7	7,3	5,5	2,0	2,2	1,0	.	.	.
Vienetui tenkančios darbo sąnaudos (visa ekonomika, metinės)	5,6	9,7	-1,7	-7,0	0,8	2,2	3,1	2,8	4,4	1,9	1,7
Realios vienetui tenkančios darbo sąnaudos (RVTDS, metinės)	0,8	0,0	1,7	-9,1	-4,2	-0,5	1,8	1,6	4,3	1,8	-1,8
Realusis efektyvusis valiutos kursas (RVTDS, metinis)	4,4	4,6	-2,0	-8,4	0,4	-1,8	3,2	2,1	1,1	1,2	.
Realusis efektyvusis valiutos kursas (SVKI, metinės)	0,5	6,0	6,8	-5,3	0,5	-2,0	0,9	2,6	0,5	3,0	-0,8
Darbo jėgos mokesčių pleištas vienam asmeniui, gaunančiam vidutinį darbo užmokestį (%)	26,6	23,4	22,2	22,1	22,3	22,5	22,7	22,6	.	.	.
Darbo jėgos mokesčių pleištas vienam asmeniui, gaunančiam 50 % vidutinio darbo užmokesčio (%)	19,6*	19,8	17,5	17,3	17,6	18,0	18,5	17,2	.	.	.
Bendri finansų sektoriaus įsipareigojimai, nekonsoliduoti (metiniai)	34,2	5,4	-4,1	-0,7	-0,5	0,9	-0,2	9,0	.	.	.
1 lygio kapitalo pakankamumo koeficientas (%) (2)	.	10,8	8,5	8,9	11,8	12,0	9,3	10,6	.	.	.
Nuosavo kapitalo grąža (%) (3)	.	6,9	-9,4	-6,6	-4,1	4,3	2,1	1,0	.	.	.
Bendroji neveiksmi skola (visų skolų priemonių ir visų paskolų bei avansų %) (4)	.	3,6	15,4	16,1	13,4	10,9	8,5	6,5	.	.	.
Nedarbo lygis	8,3	5,8	13,8	17,8	15,4	13,4	11,8	10,7	9,0	8,0	7,2
Ilgalaikio nedarbo lygis (aktyvių gyventojų %)	4,0	1,3	3,3	7,4	8,0	6,6	5,1	4,8	.	.	.
Jaunimo nedarbo lygis (tos pačios amžiaus grupės aktyvių gyventojų %)	16,2	13,3	29,6	35,7	32,6	26,7	21,9	19,3	16,6	.	.
Aktyvumo lygis (15-64 m.)	69,1	68,4	69,6	70,2	71,4	71,8	72,4	73,7	.	.	.
Gyventojai, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis (visų gyventojų %)	35,2	28,3	29,6	34,0	33,1	32,5	30,8	27,3	.	.	.
Asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, kurių darbo intensyvumas labai mažas (visų jaunesnių nei 60 metų gyventojų %)	8,1	6,1	7,2	9,5	12,7	11,4	11,0	8,8	.	.	.
Valdžios sektoriaus balansas (% BVP)	-0,8	-3,1	-9,1	-6,9	-8,9	-3,1	-2,6	-0,7	-0,9	-1,2	-0,4
Mokesčių ir BVP santykis (%)	29,6	30,9	30,6	28,7	27,6	27,3	27,4	28,0	29,9	30,3	30,1
Struktūrinis biudžeto balansas (% BVP)	.	.	.	-3,3	-3,6	-2,6	-2,3	-1,6	-1,1	-1,5	-1,0
Valdžios sektoriaus bendroji skola (% BVP)	18,0	14,6	29,0	36,2	37,2	39,8	38,8	40,7	42,7	40,6	42,3

(1) Portfelinių skolos priemonių, kitų investicijų ir atsargų suma.

(2, 3) Vidaus bankų grupės ir savarankiški bankai.

(4) Vidaus bankų grupės ir savarankiški bankai, užsienio (ES ir ne ES) kontroliuojamos patronuojamosios bendrovės ir užsienio (ES ir ne ES) kontroliuojami filialai.

(*) Mokėjimų balanso vadovo 5-asis leidimas ir (arba) 1995 m. Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistema.

(**) Lietuvos statistikos departamento faktiniai duomenys.

Šaltinis – Europos Komisijos 2016 m. žiemos prognozė; ECB

2. STRUKTŪRINIAI KLAUSIMAI

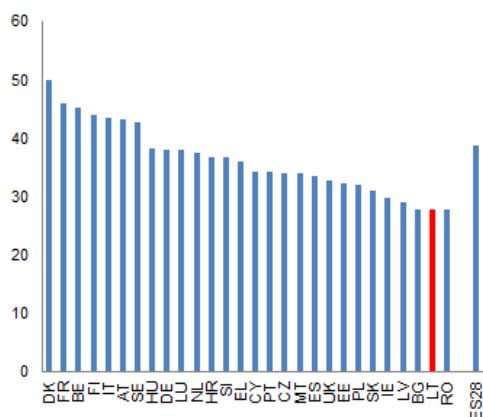
Šiame skirsnyje nagrinėjami Lietuvai kylantys struktūriniai ekonominiai ir socialiniai uždaviniai. Daugiausia dėmesio skiriant politikos sritims, dėl kurių pateiktos 2015 m. šaliai skirtos rekomendacijos, šiame skirsnyje nagrinėjami klausimai, susiję su mokesčių bazės plėtimu ir mokestinių prievolių vykdymu, bei mažėjančio darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus keliami uždaviniai ir analizuojama aktyvios darbo rinkos ir socialinė politika. Šiame skirsnyje taip pat nagrinėjami su finansų sektoriumi, inovacijomis ir infrastruktūra susiję klausimai.

2.1. APMOKESTINIMAS, VIEŠŲJŲ FINANSŲ TVARUMAS IR FISKALINĖ SISTEMA

Apmokestinimas, mokesčių sistema ir PVM prievolių vykdymas

Tebėra svarbu didinti fiskalines atsargas ir dabartinės mokesčių sistemos augimą skatinantį pobūdį. Spręsdama šiuos klausimus Lietuva galėtų sustiprinti savo gebėjimą reaguoti į neigiamus tarptautinius ekonomikos sukrėtimus ir užtikrinti vidutinio laikotarpio augimo perspektyvas.

2.1.1 diagrama. Mokesčių našta ES, 2014 m. (% BVP)

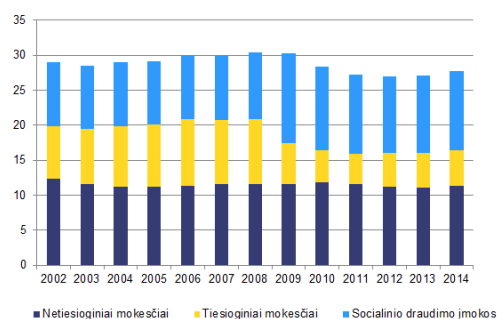

(1) | duomenis neįtrauktos socialinio draudimo įmokos.
Šaltinis – Europos Komisija ir Eurostatas

Šalies mokesčių ir BVP santykis, dažnai taip pat vadinamas mokesčių našta, yra vienas iš mažiausių ES. 2014 m. jis buvo 27,7 % BVP, palyginti su 38,8 % ES vidurkiu (2.1.1 diagrama).

2014 m. Lietuva gavo pajamų iš netiesioginių mokesčių (11,5 % BVP) ir socialinio draudimo įmokų (11,5 % BVP), o tiesioginiai mokesčiai sudarė 5,1 % BVP (2.1.2 diagrama).

2.1.2 diagrama. Mokesčių sandara (% BVP)

Šaltinis – Europos Komisija

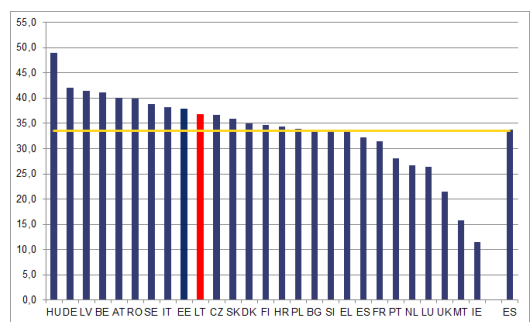
Kapitalo mokesčiai yra gerokai mažesni už ES svartinį vidurkį (14,4 % Lietuvoje, palyginti su 21,2 % bendru apmokestinimu ES 2014 m.). Atsižvelgiant į mažesnę darbo jėgos apmokestinimo dalį, palyginti su ES vidurkiu (46,8 %, palyginti su 50,5 % bendru apmokestinimu ES), Lietuvoje pajamos iš vartojimo mokesčių sudaro didelę visų surenkamų mokesčių dalį. 2014 m. jos siekė 38,9 % – aštuntos pagal dydį tarp ES valstybių narių.

Perkėlus mokesčius nuo žemos kvalifikacijos darbo jėgos ir perėjus prie augimui palankesnių pajamų šaltinių apmokestinimo galėtų būti padidintos paskatos dirbti ir būtų skatinamas namų ūkių vartojimas. Mokesčių pleištas, kuriuo matuojamas skirtumas tarp visų darbo sąnaudų įdarbinant darbuotoją ir darbuotojo grynojo uždarbio, vienam asmeniui, uždirbančiam 50 % vidutinio darbo užmokesčio, lieka gana didelis ir tai daro spaudimą ekonominei veiklai ir užimtumui. Jis siekia 36,8 % ir yra didesnis už BVP svartinį ES vidurkį (33,7 %), kuris taip pat dažnai laikomas pernelyg dideliu (2.1.3 diagrama). Ši problema taip pat buvo nurodyta Komisijos

rekomendacijose dėl Tarybos rekomendacijų dėl euro zonos socialinės ir ekonominės politikos.

Tuo pat metu mažiausiai augimui kenkiantys mokesčiai, pavyzdžiui, periodiniai nekilnojamojo turto mokesčiai arba aplinkosaugos mokesčiai yra maži. 2014 m. periodiniai nekilnojamojo turto mokesčiai Lietuvoje sudarė 0,3 % BVP mokesčių pajamų (svertinis ES vidurkis – 1,6 % BVP). Pajamos iš aplinkosaugos mokesčių, kaip BVP procentinė dalis, 2014 m. buvo 1,7 %, gerokai mažesnė už 2,5 % ES vidurkį. Lietuva yra viena iš nedaugelio valstybių narių, kuriose nėra jokio pavidalo asmeninių lengvųjų automobilių apmokestinimo ar kelių mokesčio už asmeninius lengvuosius automobilius. Be to, Lietuvoje naujai registruotų automobilių išmetamų teršalų kiekis gerokai viršija ES vidurkį, ir didelę Lietuvos automobilių parko dalį sudaro seni automobiliai ⁽¹⁾. 2015 m. Aplinkos ministerija atliko galimybių tyrimą siekdama išnagrinėti galimybę įvesti asmeninių lengvųjų automobilių mokesčių. 2016 m. sausio mėn. buvo įvestas sąvartynų mokestis ir gamtinių dujų (naudojamų kaip kuras šildymui) akcizo mokestis.

2.1.3 diagrama. Darbo jėgos mokesčių pleištas, tenkantis vienam asmeniui, uždirbančiam 50 % vidutinio darbo užmokesčio (2014 m.)

(1) Naujausių Kipro duomenų nėra.
Šaltinis – Europos Komisija

2015 m. Lietuva įgyvendino priemones, kuriomis siekiama sumažinti didelį mokesčių pleišta mažas pajamas gaunantiems asmenims.

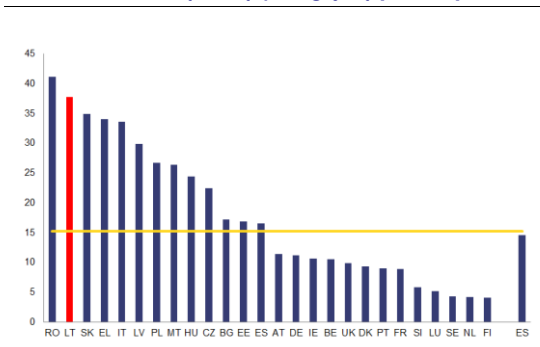
(1) Naujų lengvųjų automobilių išmetamieji teršalai siekia 135,82 g CO₂/km, palyginti su 123,40 g CO₂/km ES vidurkiu (šaltinis – Europos aplinkos agentūra, 2014 m. preliminarūs duomenys). Lengvųjų automobilių vidutinis amžius Lietuvoje yra apie 15 metų, palyginti su septyneriais aštuoneriais metais ES (šaltinis – DG ECFIN leidinys „Country Focus“, Vol. 12, 2014).

Tačiau apskritai mokesčių naštos perkėlimas apmokestinant labiau augimą skatinančių pajamų šaltinius išlieka ribotos apimtys. Lietuva patvirtino priemones, kuriomis nuo 2016 m. sausio mėn. padidinta neapmokestinamųjų gyventojų pajamų riba nuo 166 EUR iki 200 EUR per mėnesį. Vyriausybė taip pat priėmė priemones, kuriomis padidinta neapmokestinama suma už išlaikomus vaikus ir neįgalius asmenis. Nors šios priemonės taikomos daugumai mokesčių mokėtojų, jos bus naudingiausios mažas pajamas gaunantiems asmenims. Vis dėlto iki šiol nenurodytos pajamos šioms priemonėms finansuoti. Kapitalo pajamų apmokestinimo srityje Lietuva sumažino neapmokestinamą sumą, susijusią su įvairiu finansiniu turtu, ir priėmė priemones, kuriomis pratęstas nekilnojamojo turto, kuris nėra gyvenamasis būstas, išlaikymo terminas (nuo 5 iki 10 metų). Tačiau iki šiol nenumatyta reikšmingų priemonių, skirtų pereiti prie mažiau augimui kenkiančių mokesčių.

Mokestinių prievolių vykdymas

Lietuva ir toliau susiduria su dideliais sunkumais gerindama mokesčių prievolių, visų pirma susijusių su netiesioginiais mokesčiais, vykdymą. Nors mokesčių surinkimo administracinių išlaidų ir mokesčių mokėtojų prievolių vykdymo išlaidų rodikliai yra mažesni už ES vidurkį, daug mokesčių pajamų prarandama dėl mokesčių slėpimo ir vengimo. 2015 m. CASE/CBP atliktu ES masto tyrimu nustatyta, kad PVM prievolių nevykdymo ir PVM nesurinkimo mastas Lietuvoje itin didelis. PVM prievolių vykdymo atotrūkis yra vienas iš rodiklių, naudojamų siekiant įvertinti PVM prievolių vykdymo užtikrinimo ir jų vykdymo priemonių efektyvumą, apskaičiuojant teorinių teisės aktais nustatytų PVM įsipareigojimų ir faktiškai kasmet surenkamų PVM pajamų skirtumą. Kaip matyti 2.1.4 diagramoje, apskaičiuotas PVM prievolių vykdymo atotrūkis Lietuvoje yra antras pagal dydį ES (37,7 % 2013 m.). Jis taip pat gerokai viršija 15,2 % ES vidurkį.

2.1.4 diagrama. PVM prievolių vykdymo atotrūkis, % teorinių PVM įsipareigojimų (2013 m.)

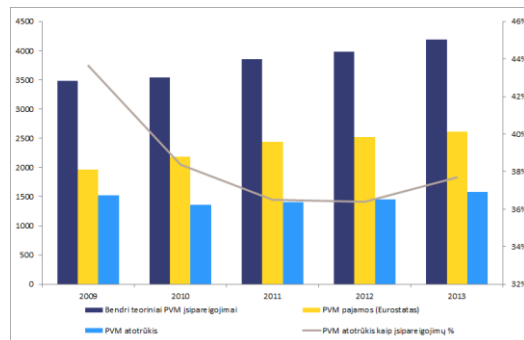

(1) Neturima naujausių Kroatijos ir Kipro duomenų.
Šaltinis – CASE/CPB (2015 m.)

Siekiant padidinti mokesčių sistemos teisingumą tebėra būtina gerinti mokesčių prievolių vykdymą. Mokesčių prievolių vykdymą paprastai galima pagerinti taikant nacionalines priemones, tokias kaip tikslinė parama įmonėms, ir gerinant mokesčių surinkimą vykdant rizikos vertinimą grindžiamus patikrinimus. Lietuva 2014–2017 m. įgyvendina konsoliduotą mokesčių mokėtojų mokesčių prievolių vykdymo ir mokesčių surinkimo užtikrinimo strategiją.

2015 m. gegužės mėn. šalyje sistemingai pradėtas taikyti PVM sąskaitų faktūrų kryžminis sutikrinimas siekiant nustatyti rizikingus sandorius. Be to, 2016 m. bus įdiegta išmanioji mokesčių administravimo sistema. Nuo 2015 m. gegužės mėn. netiesioginių mokesčių pajamos padidėjo, tačiau dar per anksti vertinti, ar toks rezultatas pasiektas dėl priemonių, kurių buvo imtasi, ar dėl kitų veiksnių, tokių kaip didelės vidaus paklausos.

2.1.5 diagrama. PVM prievolių vykdymo atotrūkių tendencija

Šaltinis – CASE/CPB (2015 m.)

Fiskalinė sistema

Lietuva savo vidutinio laikotarpio biudžeto sistemą padarė labiau privalomą, tačiau dar išlieka tam tikrų trūkumų. 2015 m. Lietuvai prisijungus prie euro zonos įsigaliojo fiskalinio susitarimo taisyklės ir Lietuva struktūrinio balanso taisyklei suteikė konstitucinės teisės statusą. Vis dėlto, kaip jau nurodyta 2015 m. vasario mėn. šalies ataskaitoje, Lietuvos fiskalinei sistemai trūksta aiškumo ir joje yra trūkumų, susijusių su koregavimo plano siekiant vidutinio laikotarpio biudžeto tikslo laikymusi. Tai kenkia jos patikimumui. Itin svarbu toliau užtikrinti, kad būtų laikomasi daugiamečių tikslų, ir tobulinti aiškiai apibrėžtas ir skaidrias pajamų ir išlaidų taisykles, siekiant veiksmingai valdyti viešojo sektoriaus dydį, užkirsti kelią procikliškoms išlaidoms ir apriboti nenumatytų papildomų pajamų naudojimą.

Valstybės kontrolei nuo 2015 m. sausio 1 d. buvo oficialiai priskirta biudžeto politikos kontrolės institucijos (t. y. fiskalinės tarybos) funkcija. Nuo tada fiskalinė taryba teikė ekspertų nuomonę dėl ekonominės raidos scenarijaus, atsižvelgdama į tvirtinimo procesą, dėl kurio susitarta Finansų ministerijos ir Valstybės kontrolės susitarimo memorandume. Vertindama 2016 m. valstybės biudžeto projektą fiskalinė taryba padarė išvadą, kad:

- neužtikrintas perteklinio valdžios sektoriaus taisyklės laikymasis;
- neužtikrintas valstybės skolos mažėjimas;

- vidutinio laikotarpio biudžeto tikslas turėtų būti sugriežtintas nuo –1 iki –0,5 % BVP.

Valstybės kontrolė turi ilgalaikę nuo valdžios nepriklausančios įstaigos reputaciją. Vis dėlto yra svarbu tai, kad Valstybės kontrolė stiprintų departamento, atsakingo už biudžeto politikos stebėseną, vidaus organizacines priemones, nes tai užtikrintų tam departamentui skirtos nepriklausomos fiskalinės politikos analizės užduoties vykdymą.

Valstybės skola ir bendras fiskalinis tvarumas

Siekiant užtikrinti ilgalaikį fiskalinį tvarumą būtina spręsti visuomenės senėjimo poveikį biudžetui, visų pirma pensijoms ir ilgalaikę priežiūrai. Numatoma, kad vidutiniu ir ilgoju laikotarpiu Lietuvos valstybės skola pasieks 40,9 % BVP 2019 m. ir išaugs iki 51,0 % BVP 2026 m. Tai yra 7,3 procentinio punkto daugiau nei 2015 m., tačiau vis dar yra mažiau už 60 % BVP pamatinę vertę. Numatoma, kad situacija toliau blogės ir po 2026 m. dėl prognozuojamų nepalankių su visuomenės senėjimu susijusių išlaidų.

Nors vidutiniu arba ilgoju laikotarpiu Lietuvos sveikatos apsaugos sistemoje fiskalinio tvarumo problemų nėra, ateityje Lietuva galėtų užtikrinti tvarumą išlaidų didėjimą susiedama su išlaidų efektyvumo didėjimu.

Vis dėlto spartus visuomenės senėjimas kelia pavojų Lietuvos pensijų sistemos ilgalaikiam fiskaliniam tvarumui. Lietuva 2013 m. pensijoms skyrė trečdaliu mažiau lėšų, palyginti su ES vidurkiu (7,2 % BVP Lietuvoje, palyginti su 11,3 % BVP ES), tačiau bendros viešosios pensijų išlaidos dėl demografinių pokyčių iki 2040 m. turėtų padidėti iki 9,4 % BVP ⁽²⁾. Gyventojų skaičius ir amžiaus struktūra drastiškai pasikeis. Nors vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė nuolat ilgėja, dėl mažo gimstamumo gyventojų augimas yra neigiamas. Tuo pačiu metu masinė emigracija dar labiau sustiprino visuomenės senėjimo tendencijas, nes emigruoti labiau linkę jaunesnės

nei senesnės kartos žmonės. Dėl to prognozuojama, kad iki 2040 m. demografinis senėjimo indeksas ir ekonominis senėjimo indeksas gerokai padidės ⁽³⁾. Darant prielaidą, kad pasitvirtintų mažesnės migracijos scenarijus (1.4 diagrama), kuris Lietuvos atveju reiškia mažesnę emigraciją, Lietuva vis tiek nepatenka į mažesnės rizikos kategoriją ⁽⁴⁾. Siekdama spręsti pensijų tvarumo klausimą Lietuva nuo 2012 m. laipsniškai didino teisės aktais nustatytą pensinį amžių, kad iki 2026 m. moterims ir vyrams jis siektų 65 metus.

Susirūpinimą taip pat kelia Lietuvos ilgalaikės priežiūros sistemos vidutinio laikotarpio fiskalinis tvarumas. Pagal 2015 m. pranešimo apie gyventojų senėjimą pagrindinio scenarijaus projekcijas numatoma, kad Lietuvos ilgalaikės priežiūros išlaidos, kurios šiuo metu sudaro 1,4 % BVP, 2030 m. pasieks 1,9 % BVP ⁽⁵⁾. Aprėpties lygis – gyventojų, gaunančių bet kokios rūšies ilgalaikės priežiūros išmokas procentinė dalis (kaip visų gyventojų procentinė dalis ir išlaikomų asmenų procentinė dalis), yra vienas didžiausių ES (atitinkamai 5 % ir 55 %). Tai rodo, kad sistemą reikėtų pakoreguoti siekiant kontroliuoti išlaidų augimą ateityje, pavyzdžiui, skiriant išmokas tiems, kuriems jų labiausiai reikia ir kurie patys neįstengia apmokėti su ilgalaikę priežiūrą susijusių išlaidų (daugiau apie su sveikata susijusias problemas Lietuvoje rašoma 2.3 skirsnyje).

⁽³⁾ Demografinis senėjimo indeksas apibrėžiamas kaip 65 metų ar vyresnių asmenų dalis, palyginti su 15–64 metų amžiaus asmenų grupe (procentais). Ekonominis senėjimo indeksas apibrėžiamas kaip neaktyvių 65 metų amžiaus ar vyresnių žmonių dalis, palyginti su visais dirbančiais asmenimis (15–64 metų), taip pat išreikštas procentais. 2015 m. pranešime apie gyventojų senėjimą prognozuojama, kad Lietuvoje senėjimo indeksas išaugs nuo 29 % 2015 m. iki 32 % 2020 m. ir 56 % 2040 m. ir kad ekonominis senėjimo indeksas (15–64 m.) išaugs nuo 42 % 2015 m. iki 48 % 2020 m. ir 81 % 2040 m.

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2014/pdf/ee8_en.pdf.

⁽⁴⁾ Daugiau informacijos pateikiama 2015 m. pranešime apie gyventojų senėjimą (http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2015/ee3_en.htm).

⁽⁵⁾ Pagal rizikos scenarijų Lietuvos ilgalaikės priežiūros išlaidos padidės iki 2,5 % BVP. Išsamesnė informacija pateikta 2015 m. pranešime apie gyventojų senėjimą.

⁽²⁾ Europos Komisija, 2015 m. „2015 m. pranešimas apie gyventojų senėjimą. ES valstybių narių ekonominės ir biudžeto projekcijos (2013–2060 m.)“, *European Economy* 3/2015.

2.2. BANKAI, FINANSINIS STABILUMAS, BŪSTO RINKA

Finansų ir bankų sektorių stabilumas ir galimybės gauti finansavimą

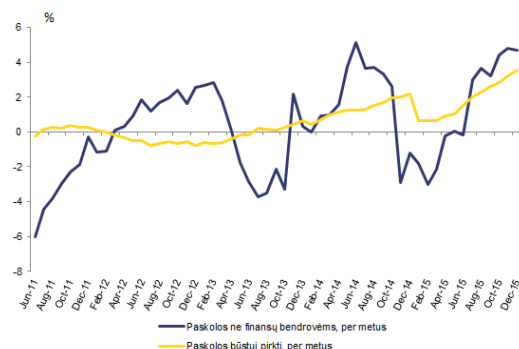
Lietuvos bankų sektorius yra gana nedidelis, labai koncentruotas ir jame dominuoja Šiaurės šalių bankai. Po krizės bankų pelningumas buvo atkurtas ir finansinio patikimumo rodikliai yra tvirti. Gerą Lietuvos bankų likvidumą padeda užtikrinti nuosaikus kreditų augimas ir vietos indėlių didėjimas; paskolos užsienio valiuta sudaro 1 % viso jų portfelio. Konsoliduotą mikroprudencinę ir makroprudencinę priežiūrą vykdo Lietuvos bankas glaudžiai bendradarbiaudamas su ECB pagal Bendrą priežiūros mechanizmą.

Bankai yra didžiausi finansų tarpininkai. Jų turtas 2014 m. siekė 25,5 mlrd. EUR – tai sudaro 70 % BVP⁽⁶⁾. Toliau eina pensijų fondai – jiems priklauso 1,7 mlrd. EUR (4,8 % BVP), o draudikams – tik 0,9 mlrd. EUR (2,6 % BVP). Pensijų fondų turtas sparčiai ir nuolat didėjo nuo 2004 m., kuomet jis sudarė 44 mln. EUR. Kita vertus, draudikų turtas nekinta nuo 2006 m. Vietos bankai ir kredito unijos sudaro nedidelę finansų sektoriaus dalį, tačiau juos priežiūros institucijos turi atidžiai stebėti, kad būtų užtikrintas rizikos prisiėmimui proporcingas pakankamas kapitalo rezervas ir gero valdymo modelių taikymas.

Šiaurės šalių bankų dominavimas Lietuvos bankų sektoriuje kelia vidutinę riziką Šiaurės šalių bankų sektoriaus sukrėtimo atveju. Jeigu Šiaurės šalių bankų sistema patirtų finansinių sunkumų, pavyzdžiui, dėl būsto kainų korekcijos, tai galėtų tam tikru mastu neigiamai paveikti Lietuvos bankų sektorių. Jei užsienio patronuojančių bankų balansas suprastėtų, jie gali būti mažiau pajėgūs teikti kreditus arba net atsiimti esamas lėšas iš Lietuvos filialų, kurie tokiu atveju turėtų kliauti kitais šaltiniais. Vis dėlto, jei vidaus kredito paklausa smarkiai nepadidės, tokia padėtis neturėtų turėti didelės įtakos, nes šiuo metu bankų sektorius yra visiškai pajėgus padengti kredito augimą vietos indėliais. Jei pasaulinė finansų aplinka išliks palanki, tokio scenarijaus tikimybė turėtų būti nedidelė. Išsamesnė galimo finansinio šalutinio poveikio Baltijos ir Šiaurės šalių regione analizė pateikiama 2016 m. Švedijos ataskaitoje.

⁽⁶⁾ Šaltinis – ECB ir AMECO.

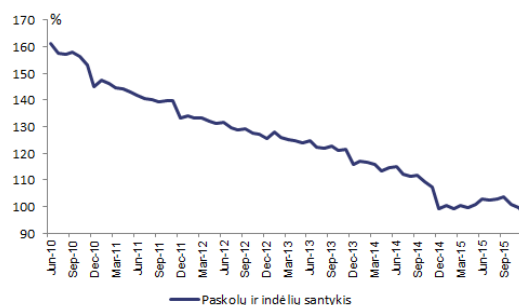
2.2.1 diagrama. Bankų sektoriaus balansas – skolinimas

Šaltinis – ECB

Bankų sektoriuje užbaigtas finansinio įsiskolinimo po krizės mažinimas ir skolinimo apimtys didėja. Per 2015 metus negrąžintų paskolų ir BVP santykis padidėjo nuo 46 % metų pradžioje iki 56 % gruodžio mėn. Skolinimas ne finansų bendrovėms pastaraisiais metais buvo nepastovus, tačiau 2015 m. per metus jis išaugo 4,7 % (2.2.1 diagrama). Būsto paskolos išaugo 3,5 % per metus ir jų augimo tempas pamažu didėja nuo 2013 m. Kalbant apie įsipareigojimus, indėliai padidėjo 6,7 %, palyginti su ankstesniais metais – tai padėjo bankams sustiprinti savo finansavimo struktūrą ir sumažinti išorės įsipareigojimus. Paskolų ir indėlių santykis, kuris šiuo metu siekia šiek tiek mažiau nei 100 %, laikomas tvariu (2.2.2 diagrama).

2.2.2 diagrama. Bankų sektoriaus balansas – finansavimas

(1) Neskaitant reikalavimų pinigų finansų įstaigoms, valdžios sektoriui ir nerezidentams.

Šaltinis – ECB

2.2.1 lentelė Finansinio patikimumo rodikliai

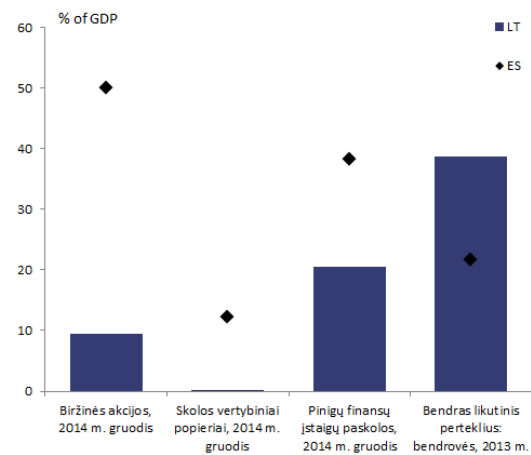
	2010	2011	2012	2013	2014	2015, 2 ketv.
Neveiksnių paskolos, %	16,1	13,4	10,9	8,5	6,5	6,4
Kapitalo pakankamumo rodiklis, %	14,8	14,2	15,7	17,5	21,3	23,8
1 lygio kapitalo pakankamumo koeficientas,	10,8	12,0	14,6	17,0	20,9	23,4
Nuosavo kapitalo grąža, %	-3,8	15,5	7,8	8,6	7,7	3,8
Turto grąža, %	-0,3	1,5	0,9	1,0	0,9	0,5
Padengimo rodiklis	45,5	45,8	44,1	40,6	36,2	35,0

(1) Kapitalo pakankamumo rodiklis – banko kapitalo, palyginti su rizikingu turto, dalis, o 1 lygio kapitalo pakankamumo koeficientas yra susijęs su banko pagrindiniu nuosavu kapitalu. Pastarasis rodiklis gali būti naudojamas banko finansiniam pajėgumui vertinti remiantis jo nuosavo kapitalo ir atskleistų rezervų suma. Padengimo rodiklis apibūdina banko pajėgumą padengti galimus nuostolius dėl neveiksnių paskolų. Apskritai padengimo rodiklis apibrėžiamas kaip paskolų ir rezervų skirtumas, padalintas iš visos neveiksnių paskolų sumos.

(2) Pirmiau nurodyti statistiniai duomenys apima visus vidaus ir užsienio bankus (patronuojamuosius bankus ir filialus).

Šaltinis – ECB

2.2.3 diagrama. Ne finansų bendrovių finansavimas

Šaltinis – ECB, AMECO.

Iš finansinio patikimumo rodiklių matyti, kad bankų sektorius yra stabilus. Bankai turi pakankamai kapitalo ir iki 2015 m. vidurio vidutinis mokumo santykis padidėjo iki 24 %. Bendro 1 lygio kapitalo priemonės sudaro didžiąją kapitalo dalį (2.2.1 lentelė). Bankų turto kokybė ir toliau gerėja. Vidutinis neveiksnių paskolų santykis nuo 16 % aukščiausio lygio 2015 m. birželio mėn. sumažėjo iki 6,4 %. Atidėjiniai paskolų nuostoliams padengti apėmė 35 % negrąžintų neveiksnių paskolų, taigi mažiau už euro zonos vidurkį (50 %) ir lygį kaimyninėse Baltijos šalyse. Naudojama hipotekos paskolų papildomo užtikrinimo praktika iš dalies gali paaiškinti mažą padengimo rodiklį. Nuo 2011 m. sektoriaus pelningumo rezultatai buvo geri. 2014 m. tiek nuosavo kapitalo grąža (7,7 %), tiek turto grąža (0,9 %) buvo didesnė už euro zonos vidurkį (atitinkamai 2,3 % ir 0,1 %). 2015 m.

pirmojo pusmečio rezultatai patvirtina teigiamą pelningumo tendenciją.

Kapitalo rinka yra santykinai nepakankamai išvystyta. Skolos vertybinių popierių rinką Lietuvoje sudaro beveik vien tik vyriausybės vertybiniai popieriai. Dėl padidėjusių vyriausybės skolinimosi poreikių, daugiausia 2009 ir 2010 m., bendras rinkos dydis išaugo nuo 5,8 mlrd. EUR 2008 m. (18 % BVP) iki 12,6 mlrd. EUR 2014 m. (35 % BVP). Lietuvos vertybinių popierių rinka gana sekli: 2015 m. pabaigoje jos kapitalizacija siekė 3,5 mlrd. EUR arba 9,5 % BVP (t. y. sumažėjo nuo 2010 m. buvusio aukščiausio 15 % lygio). Ne finansų bendrovės yra dominuojantys emitentai. Vertybinių popierių rinkos struktūra yra visiškai integruota į NASDAQ OMX grupę.

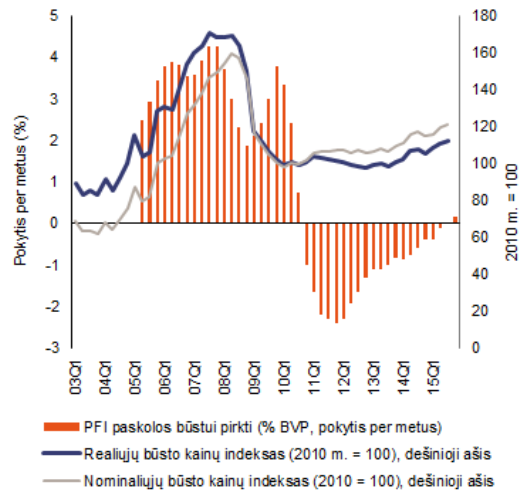
Finansuojant Lietuvos bendroves bankai atlieka svarbesnį vaidmenį už kapitalo rinkas. Visos paskolos bendrovėms sudaro 20,5 % BVP, palyginti su 9,4 % BVP biržinių nuosavybės vertybinių popierių dalimi (2.2.3 diagrama). Abiejų finansavimo šaltinių vaidmuo yra žymiai mažesnis už atitinkamus ES vidurkius. Kita vertus, Lietuvos bendrovių metinis bendras likutinis perteklius yra daug didesnis už ES vidurkį, o tai reiškia, kad bendrovės turi daug galimybių finansuoti investicijas iš savo nepaskirstytųjų pajamų.

Būsto rinka

Lietuvos būsto kainos po krizės smarkiai krito, bet nuo 2013 m. vidurio vėl pradėjo šiek tiek didėti. Hipotekos paskolų augimas, išreikštas BVP dalimi, išliko neigiamas, tačiau santykinai ne tokie neigiami augimo duomenys taip pat gali reikšti, kad galbūt pasiektas žemiausias taškas (žr. 2.2.4

diagramą). Tuo pat metu realiosios būsto kainos padidėjo 3,6 % 2014 m. ir 5,7 % 2015 m.

2.2.4 diagrama. **Realųjų būsto kainų indekso ir pinigų finansų įstaigų paskolų būstui pirkti pokyčiai**

Šaltinis – Europos Komisija ir ECB.

2013 ir 2014 m. nominalios būsto investicijos augo sparčiai. 2009 ir 2010 m. smarkiai smukusios 2011 ir 2012 m. jos padidėjo atitinkamai 4,8 % ir 5,4 %. 2013 ir 2014 m. būsto investicijų augimas smarkiai paspartėjo iki atitinkamai 16,6 % ir 20,7 %, kartu didėjo statybos leidimų skaičius.

Tuo pat metu rodikliai rodo, kad būsto kainos yra mažesnės už ilgalaikes vidutines kainas. Remiantis būsto kainos ir pajamų santykiu (įperkamumu) ir kainos ir nuomos dalimi (dividendais) Lietuvos būsto kainos vis dar yra nepakankamai įvertintos maždaug 30–35 %. Tokius skaičiavimus reikia aiškinti atsargiai, nes jie grindžiami prielaida, kad būsto kainos vėl pasieks ilgalaikes vidutines kainas. Vis dėlto jie atspindi didelį būsto kainų sumažėjimą praeityje ir tik pastarojo meto išlaidų būstui didėjimą.

2.3. PENSIJOS, VYRESNIŲ ŽMONIŲ AKTYVUMAS IR SVEIKATA

Pensijos ir vyresnių žmonių aktyvumas

Sąžininga ir teisinga pensijų sistema yra esminė tvarios socialinės ir ekonominės politikos dalis. Tačiau neigiami demografiniai pokyčiai ir nuolat aukštas emigracijos lygis (visų pirma jaunimo) mažina Lietuvos pensijų sistemos ilgalaikį fiskalinį tvarumą (žr. 2.1 skirsnį). Lietuvos gyventojų sumažėjo nuo 3,5 mln. 2001 m. iki 2,92 mln. 2015 m. Numatoma, kad išlaidos pensijoms per ateinančius 50 metų didės.

Pensijų adekvatumas vis dar kelia susirūpinimą. Senatvės pensiją gaunančių asmenų (65 m. ir vyresnių) skurdo ir socialinės atskirties lygis siekia 31,9 % ir yra beveik dvigubai didesnis už ES vidurkį. Pagyvenusių žmonių lyčių skurdo atotrūkis yra didelis, ypač 75 m. ir vyresnių žmonių (2014 m. 26,2 % moterų, palyginti su 6,9 % vyrų). Be to, valstybinės pensijos iki šiol buvo didinamos *ad hoc* pagrindu, be nustatytos taisyklės. Kadangi darbo užmokestis sparčiai auga, santykinis pagyvenusių žmonių skurdo lygis didėja. Teigiamas aspektas yra tas, kad 2015 m. Lietuva pradėjo kompensuoti pensininkams krizės laikotarpiu sumažintas pensijas (2010–2011 m.). Be to, šalis šiek tiek padidino draudžiamąsias pajamas ir valstybinę socialinio draudimo bazinę pensiją⁽⁷⁾.

Lietuvoje darbuotojai yra linkę ilgiau likti aktyvūs nei kitose ES šalyse, iš dalies dėl žemo pensijų adekvatumo. 55–64 m. amžiaus asmenų aktyvumas ir užimtumo lygis 2014 m. buvo didesnis už ES vidurkį⁽⁸⁾. Tačiau specialios politikos priemonės vyresnių žmonių aktyvumui skatinti, pavyzdžiui, susijusios su suaugusiųjų mokymusi, darbo vietų pritaikymu ir lanksčiomis darbo sąlygomis, nėra pakankamai išplėtos. 2015 m. spalio mėn. buvo patvirtintas Vyresnio amžiaus asmenų motyvavimo ir savanoriškos veiklos skatinimo 2016–2020 m. veiksmų planas. Vis dėlto dėl palyginti mažo asmenų skaičiaus,

kuriems planas taikomas, kyla abejonų dėl galimo jo poveikio⁽⁹⁾.

Teisės akto dėl naujo socialinio modelio pasiūlymu numatoma keisti pensijų sistemą. Visų pirma jame siūloma:

- pakeisti pagrindinės pensijos dalies (pirmosios pakopos) finansavimą;
- nustatyti pensijų indeksavimo taisykles;
- po 2026 m. pensinų amžių susieti su vidutine tikėtina gyvenimo trukme.

Jeigu pasiūlymas bus priimtas, šia išsamia reforma siekiama pagerinti pensijų adekvatumą ir tvarumą. Kadangi Lietuva priėmė lyčių požiūriu neutralios pensijos ateityje teisės aktus, nuo 2053 m. panašios karjeros vyrų ir moterų pensinės pajamos bus lygios.

Sveikata

Prasti sveikatos priežiūros rezultatai Lietuvoje ir toliau daro neigiamą poveikį darbingo amžiaus gyventojams. Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė gimstant yra trumpesnė už ES vidurkį, o vyrų – viena trumpiausių ES⁽¹⁰⁾. Nors darbingo amžiaus žmonių (20–64 m.) mirtingumas mažėja nuo 2010 m., 2013 m. jis vis dar buvo didžiausias ES (2.3.1 diagrama). Numatoma, kad dėl žmonių iki 65 m. amžiaus mirtingumo lygio darbo jėga Lietuvoje sumažės 4,6 %, palyginti su potencialiu jos lygiu, apskaičiuotu naudojant vidutinį ES mirtingumo lygį⁽¹¹⁾.

⁽⁹⁾ Planas taikomas maždaug 8 000 asmenų iš 370 000 tos amžiaus kategorijos (55–64 m.) asmenų.

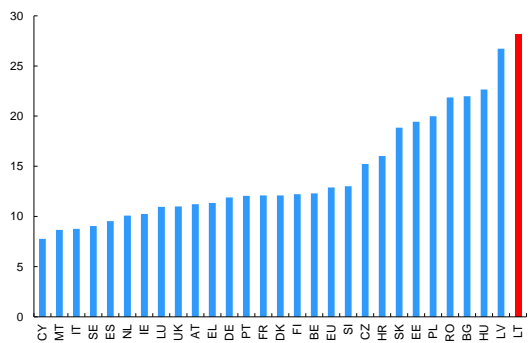
⁽¹⁰⁾ Vyrų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė gimstant yra 68,5 m., moterų – 79,6 m.; atitinkami ES vidurkiai – 77,8 ir 83,3 m. Vyrų sveiko gyvenimo metų skaičius yra gerokai mažesnis už Sąjungos vidurkį (gimstant 56,8 m. Lietuvoje, palyginti su 61,4 m. ES vidurkiu; sulaukus 50 metų – 13,9 m. Lietuvoje, palyginti su 17,5 metų ES vidurkiu).

⁽¹¹⁾ Šaltinis – Europos Komisijos atlikti mirtingumo poveikio darbo jėgos dydžiui skaičiavimai, kuriais vertinamas gimimo kohortos potencialių darbingo gyvenimo metų skaičius, standartizuotas pagal gyventojų skaičiaus ir amžiaus kohortos derinį.

⁽⁷⁾ Nuo 2016 m. sausio mėn. draudžiamosios pajamos siekia 445 EUR (2015 m. – 434 EUR). Valstybinė socialinio draudimo bazinė pensija yra 112 EUR (2014 m. – 108 EUR). Šie du rodikliai (kurių suma patvirtinta Vyriausybės sprendimu) įtraukti į šiuo metu taikomą pensijos apskaičiavimo formulę.

⁽⁸⁾ 55–64 m. amžiaus asmenų užimtumo lygis Lietuvoje siekė 63,0 %, palyginti su 55,9 % ES. 55–64 m. amžiaus asmenų veiklos lygis Lietuvoje siekė 56,2 %, palyginti su 51,8 % ES.

2.3.1 diagrama. 20–64 m. amžiaus gyventojų mirtingumas, mirčių skaičius 1 000 žmonių, 2013 m.

Šaltinis – Europos Komisija.

Lietuvos sveikatos srities rezultatai yra vieni prasčiausių ES, net lyginant su kai kuriomis šalimis, kuriose išlaidų lygis toks pat žemas (pavyzdžiui, Estija, Rumunija ir Lenkija). Tai rodo, kad yra galimybių pagerinti sveikatos priežiūros sistemos veiksmingumą. Sveikatos priežiūros sistemos veikimą galima būtų pagerinti sumažinus didelę priklausomybę nuo stacionarinės priežiūros ir sustiprinus ambulatorinę ir profilaktinę priežiūrą.

Lietuvos sveikatos sektoriuje paplitęs kyšininkavimas ir neoficialus atsiskaitymas leidžia daryti išvadą, kad yra sveikatos priežiūros prieinamumo nelygybė. Remiantis EBPO duomenimis, maždaug 35 % Lietuvos gyventojų nurodė, jog 2014 m. davė kyšį ar dovaną mainais už sveikatos priežiūros paslaugas. Pagal Eurobarometro ataskaitą tą patį tvirtino 21 % respondentų (tai antras pagal dydį rezultatas ES) ⁽¹²⁾. Nurodyta, jog dažnai reikia mokėti iš savo kišenės, visų pirma už vaistus ⁽¹³⁾ – tai galėtų kelti pavojų pažeidžiamų grupių galimybei gauti reikiamas sveikatos priežiūros paslaugas. Atsižvelgdama į tai Vyriausybė savo kovos su korupcija programoje pirmenybę teikia sveikatos

⁽¹²⁾ Šaltinis – EBPO 2014 m. Lietuvai skirta ataskaita *OECD (2014) Lithuania: Fostering open and inclusive policy making, OECD Public Governance Reviews*, EBPO leidykla, Paryžius; remiantis 2013 m. apklausomis 2014 m. paskelbta Specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 397 dėl korupcijos.

⁽¹³⁾ Žr. Murauskienė, L., Janonienė, R., Veniutė, M., van Ginneken, E., Karanikolas, M. (2013) *Lithuania: Health System Review. Health Systems in Transition*, 15(2): p. 1–150.

priežiūros sektoriui. Viena iš galimybių finansavimo skaidrumui padidinti – įdiegti elektroninę sistemą. Pastaruoju metu vykdoma reforma siekiama supaprastinti sprendimus dėl vaistų kompensavimo ir padidinti jų skaidrumą. 2015 m. gegužės mėn. pasirašytame gydytojo profesinės etikos kodekse reikalaujama, kad gydytojai atsisakytų tiesioginių ar netiesioginių dovanų ir vengtų interesų konfliktų komerciniuose reikaluose.

Lietuva deda pastangas siekdama stiprinti ilgalaikę priežiūrą. Senstant visuomenei ir didėjant užimtumui reikės vis daugiau ilgalaikės priežiūros paslaugų. Naudodama ES lėšas Lietuva kuria ir modernizuoja savo ilgalaikės priežiūros infrastruktūrą (pavyzdžiui, dienos priežiūros centrus), steigia naujus bendruomeninės globos namus pagyvenusiems žmonėms ir plėtoja socialinės ir slaugos priežiūros namuose paslaugas. Norint skurti efektyvią ir veiksmingą ilgalaikę sveikatos priežiūros sistemą bus būtinas glaudus Sveikatos priežiūros ministerijos ir Socialinių reikalų ir darbo ministerijos bendradarbiavimas.

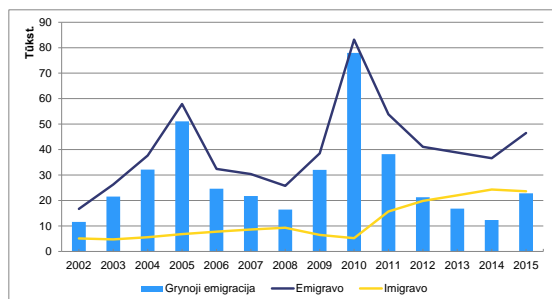
2015 m. birželio 1 d. įdiegta Lietuvos nacionalinė elektroninė sveikatos sistema. Jei ji pradės veikti visu pajėgumu, ji gali pagerinti sveikatos priežiūros veiksmingumą bei kokybę ir sudaryti palankesnes sąlygas įvairioms institucijoms keistis duomenimis.

2.4. DARBO RINKA, SAŃAUDŲ KONKURENCINGUMAS IR SOCIALINĖ POLITIKA

Darbo rinka ir socialinė politika

Augant ekonomikai ir gerokai sumažėjus darbingo amžiaus gyventojų skaičiui, 2015 m. darbo rinka pagerėjo. Užimtumo lygis (15–64 m. gyventojų) padidėjo nuo 63,7 % 2013 m. iki 65,7 % 2014 m. ir viršijo ES vidurkį – 64,9 %. Ši teigiama tendencija išsilaikė ir 2015 m. Nedarbas, kurio lygis 2014 m. buvo 10,7 %, 2015 m. sumažėjo iki 9,1 % (1.5 diagrama). Vis dėlto nedarbo lygis tebėra didesnis nei iki krizės (8,4 % 2007 m.). Nedidelis, tačiau stabilus BVP augimas prisidėjo prie tokio nedarbo sumažėjimo. Tačiau tam įtakos turėjo ir 0,8 % darbo jėgos sumažėjimas 2015 m.: maždaug 1,1 procentinio punkto nedarbo lygio sumažėjimo buvo susiję su darbo vietų skaičiaus padidėjimu, o 0,5 procentinio punkto – su darbo jėgos sumažėjimu. Nuolatinė grynoji emigracija (2.4.1 diagrama) ir visuomenės senėjimas yra pagrindiniai veiksniai, lemiantys darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus, taigi ir darbo jėgos, sumažėjimą.

2.4.1 diagrama. Emigracijos tendencijos

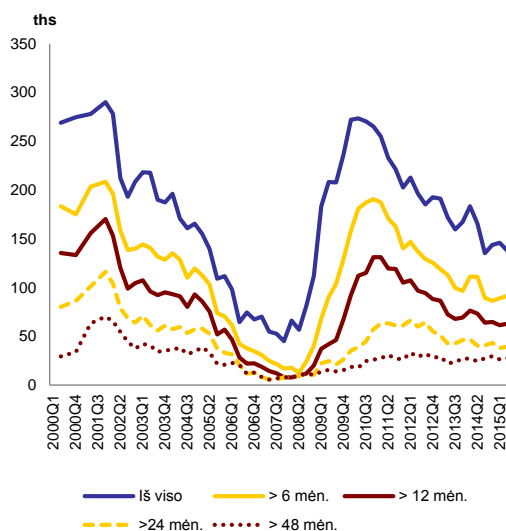

Šaltinis – Lietuvos statistikos departamentas.

Žemos ir vidutinės kvalifikacijos darbuotojai patiria santykinai didelę nedarbo riziką. Aukštos kvalifikacijos darbuotojų nedarbo lygis yra vienas žemiausių ES (4,2 % Lietuvoje, palyginti su 6,1 % ES 2014 m.). Tačiau vidutinės kvalifikacijos darbuotojų nedarbo lygis gerokai viršija ES vidurkį (13,5 % Lietuvoje, palyginti su 9,4 % ES 2014 m.), o žemos kvalifikacijos darbuotojų nedarbo lygis yra vienas didžiausių ES (29,8 % Lietuvoje, palyginti su 18,5 % ES 2014 m.). Užimtumo lygio tendencijos yra panašios. Gebėjimų paklausos ir pasiūlos neatitiktis Lietuvoje yra viena didžiausių tarp ES

šalių ⁽¹⁴⁾. Krizė šią problemą dar labiau sustiprino, nes panaikinta darbo vietų, ypač statybų sektoriuje. Kaip reakcija į tai, gyventojų kvalifikacija sparčiai didėja – t. y. mažėja mokyklos nebaigimo rodikliai ir gerokai didėja tretinį išsilavinimą įgijusių asmenų skaičius (žr. 2.5 skirsnį).

2.4.2 diagrama. Nedarbo lygis pagal trukmę (tūkstančiais)

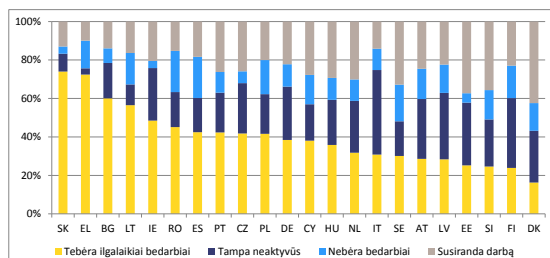

Šaltinis – Europos Komisija

Nors ilgalaikio nedarbo lygis toliau mažėja, labai ilgo (t. y. daugiau nei 48 mėnesių) nedarbo lygis išlieka aukštas (2.4.2 diagrama). 2014 m. ilgalaikio (12 mėnesių ar daugiau, 15–74 m. amžiaus grupėje) nedarbo lygis Lietuvoje buvo 4,8 %. Tai yra mažiau negu ES vidurkis (5,1 %), bet gerokai daugiau negu 2008 m. rodiklis – 1,3 %. Egzistuoja nemažas atotrūkis tarp kaimo ir miesto: 2014 m. ilgalaikio nedarbo lygis kaimo vietovėse buvo 7,8 %, o mieste – 3,9 %. Iš tų, kurie buvo ilgalaikiai bedarbiai 2013 m., daugiau kaip 50 % tebebuvo bedarbiai ir 2014 m. (2.4.3 diagrama).

⁽¹⁴⁾ Gebėjimų paklausos ir pasiūlos neatitiktis yra vertinama kaip užimtumo lygio pasiskirstymas pagal išsilavinimo lygį. Žr. Kiss, A. and Vandeplas, A. (2015) *Measuring skills mismatch*. Užimtumo, socialinių reikalų ir įtraukties GD analitinės pastabos, 7/2015.

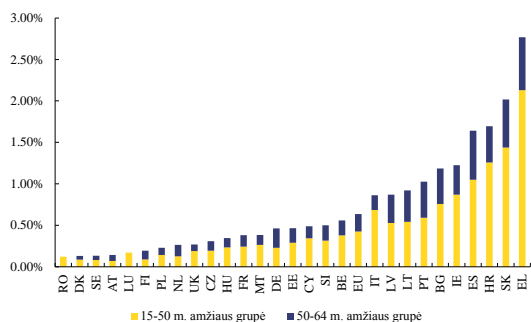
2.4.3 diagrama. 2013 m. darbo neturėjusių ilgalaikių bedarbių padėtis darbo rinkoje 2014 m.

Šaltinis – „Kaip užkirsti kelią ilgalaikiam nedarbui ir kovoti su juo“ („Užimtumo ir socialinės tendencijos Europoje“; 2015 m.)

Palyginti su kitomis šalimis, tik labai nedidelė dalis ilgalaikių bedarbių Lietuvoje tampa neaktyvūs, nes finansinės paskatos dirbti yra didelės. Kartu labai ilgas (48 mėnesių ir daugiau) nedarbas padidėjo nuo 0,86 % 2013 m. iki 0,92 % 2014 m. (ES vidurkis – 0,64 %, 2.4.4 diagrama). Nepaisant griežtos ir praktikoje santykinai lanksčios darbo rinkos, šis padidėjimas gali rodyti labai ilgą laiką nedirbančių asmenų įgūdžių ir kvalifikacijos trūkumą. Įtakos gali turėti ir tai, kad įgūdžiai yra pasenę, nes 42 % šios grupės sudaro 50 metų ir vyresni asmenys.

2.4.4 diagrama. Labai ilgas (daugiau nei 48 mėnesių) nedarbas kaip darbingo amžiaus gyventojų (15–64 m.) procentinė dalis, 2014 m.

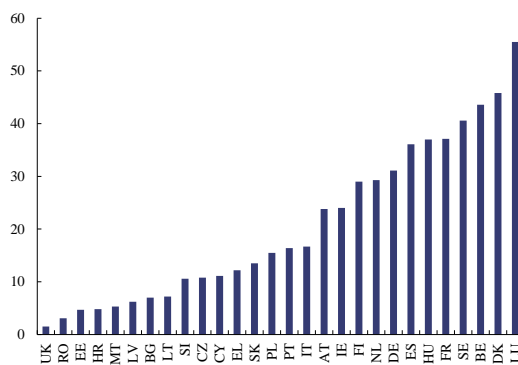

Šaltinis – Europos Komisija

Nors Lietuvos išlaidos aktyvios darbo rinkos politikos (ADRP) priemonėms ir jų aprėptis 2015 m. išaugo, jos tebėra nedidelės, palyginti su likusia ES. 2013 m. tik 7,2 % ieškančiųjų darbo pasinaudojo ADRP priemonėmis (2.4.5 diagrama). Nuo 2013 iki 2014 m. išlaidos ADRP priemonėms ir jų dalyvių skaičius sumažėjo, o 2015 m. vėl

padidėjo⁽¹⁵⁾. Ypač išaugo išlaidos profesiniam mokymui ir užimtumo subsidijos.

2.4.5 diagrama. Aktyvavimas – ADRP dalyvių skaičius, tenkantis 100 norinčių dirbti asmenų

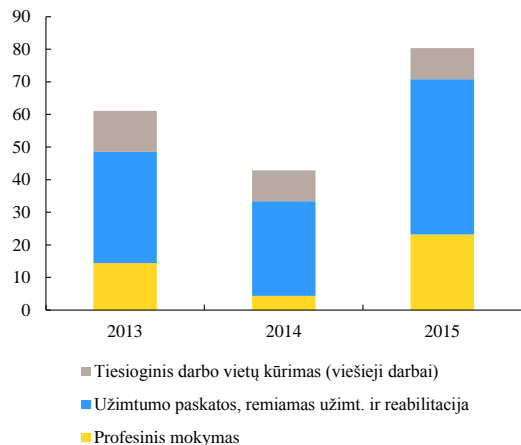

Šaltinis – Europos Komisija (naujausi duomenys)

Palyginti su kitomis ES šalimis, santykinai didelė ADRP biudžeto dalis išleidžiama subsidijuojamo užimtumo priemonėms. Palyginti su 2014 m., 2015 m. subsidijuojamų darbo vietų skaičius sumažėjo, o išlaidos šioms priemonėms padidėjo (2.4.6 diagrama). 2014 m. užimtumo subsidijų viršutinė riba padidinta nuo vieno iki dviejų minimalių mėnesinių atlyginimų ir dengė ne daugiau kaip 50–70 % darbo sąnaudų, priklausomai nuo dalyvio tipo. Trukmė taip pat priklauso nuo tikslinės grupės ir svyruoja nuo šešių mėnesių kai kurioms grupėms iki neribotos trukmės neįgaliesiems. Užimtumo subsidijos teikiamos santykinai plačiai tikslinei grupei (pvz., įskaitant neįgaliuosius, vienišus tėvus, ilgalaikius bedarbius ir vyresnius nei 50 arba jaunesnius nei 29 metų asmenis). Nėra daug taisyklių, kurios padėtų išvengti piktnaudžiavimo ar neleisti išstumti įprasto užimtumo, išskyrus tai, kad darbdaviai, atleidžiantys darbuotojus praėjus mažiau nei šešioms mėnesiams nuo subsidijos pabaigos, vėl įgyja teisę gauti naują subsidiją tik praėjus 12 mėnesių nuo ankstesnės subsidijos pabaigos.

⁽¹⁵⁾ Šaltinis – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateikta nacionalinė ADRP statistika.

2.4.6 diagrama. Bendros išlaidos pagrindinėms aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms (mln. EUR)

1) Užimtumo paskatos, remiamas įdarbinimas ir reabilitacijos programos apima tokias priemones kaip užimtumo subsidijos, profesinių įgūdžių įgijimas darbo vietoje, darbo rotacija, darbo vietų kūrimo priemonės, vietos užimtumo iniciatyvos ir savarankiško užimtumo rėmimas.

Šaltinis – Europos Komisija

Dalyvavimas viešuosiuose darbuose šiek tiek sumažėjo, tačiau jie tebėra pagrindinė valstybinės užimtumo tarnybos suteikiama veikla. Maždaug trečdalis visų asmenų, besinaudojančių ADRP priemonėmis, dalyvauja viešuosiuose darbuose. Visi nedirbantys asmenys ir įspėti apie atleidimą iš darbo darbuotojai, atostogaujantys studentai ir ne visą darbo dieną dirbantys darbuotojai įmonėse, patiriančiose ekonominių sunkumų, gali dalyvauti viešuosiuose darbuose, bet ne ilgiau kaip šešis mėnesius per metus. Tačiau apskritai dalyvavimas viešuosiuose darbuose buvo santykinai neveiksmingas siekiant asmenis tvariai reintegruoti į darbo rinką.

Nors aktyvios darbo rinkos politikos įgyvendinimo procesai pagerėjo, efektyvumas ir tikslingumas tebėra spręstina problema. Užimtumo rėmimo įstatymo pakeitimais pasiekta tam tikra pažanga. Pakeitimai susiję su dvišalio mokymo galimybėmis, stipendijomis profesinio mokymo dalyviams ir savarankiško užimtumo rėmimo priemonės. Vykdamas Europos socialinio fondo finansuojamą projektą „Ilgalaikių bedarbių įdarbinimo rėmimas“ siekiama įdarbinti beveik 11 000 ilgalaikių bedarbių. Kitais Europos socialinio fondo finansuojamais projektais siekiama suteikti veiksmingesnes ir įvairesnes geriau pritaikytas paslaugas neįgaliesiems ir žemos

kvalifikacijos darbuotojams. Tačiau panašu, kad Lietuvos priemonės parengtos nepakankamai atsižvelgiant į profesinės kvalifikacijos neturinčių asmenų poreikius. Šiai kategorijai priklauso apie 40 % bedarbių, registruotų valstybinėje užimtumo tarnyboje. Be to, atrodo, kad labai ilgai nedirbančių asmenų reintegracijai į darbo rinką skirtos priemonės nėra sėkmingos. Atsižvelgiant į tai, kad darbuotojų skaičius išsilaiškė toks pat, nors nedarbo lygis sumažėjo, būtų galima apsvarstyti galimybę pasiūlyti daugiau paramos bedarbiams, kuriems sunkiau reintegrotis į darbo rinką. Ši problema taip pat nurodyta Tarybos rekomendacijoje dėl euro zonos ekonominės politikos.

Jaunimo nedarbas (19,3 %) ir nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių (NEET) (15–24 m.) skaičius (9,9 %) 2014 m. sumažėjo. Abiejose kategorijose Lietuva atsilieka nuo ES vidurkio. Netgi esant aukštam jaunimo emigracijos lygiui, kai daugiau nei pusę Lietuvos emigrantų sudaro jaunimas, jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygis tebėra aukštesnis nei iki krizės. Žemos kvalifikacijos jaunuolių nedarbo lygis Lietuvoje yra aukštas (39,7 % 2014 m., t. y. gerokai daugiau nei ES vidurkis – 30,3 %).

2014 m. sausio 1 d. Lietuva pradėjo įgyvendinti Jaunimo garantijų iniciatyvą. Lietuvos darbo biržos duomenimis, 2014 m. iš beveik 95 000 jaunuolių (jaunesnių nei 29 m.), registruotų valstybinėje užimtumo tarnyboje, po keturių mėnesių 43 % turėjo darbą, 15 % pasinaudojo ADRP priemonėmis, o 7 % dirbo savarankiškai. Preliminarūs 2014 m. Jaunimo garantijų iniciatyvos rezultatai rodo, kad didelė dalis (41,6 %) visų Jaunimo garantijų iniciatyvos dalyvių vėl tapo bedarbiais po šešių mėnesių nuo Jaunimo garantijų paslaugų etapo pabaigos. Didžioji dalis (74 %) pasinaudojusiųjų ADRP priemonėmis dalyvavo subsidijuojamo užimtumo programose. Svarbu ir toliau vertinti Jaunimo garantijų iniciatyvos rezultatų kokybę ir ilgalaikį tvarumą.

Kaip įtraukti tuos, kurie yra labiausiai nutolę nuo darbo rinkos, tebėra spręstina problema. Dauguma nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių nėra registruoti valstybinėje užimtumo

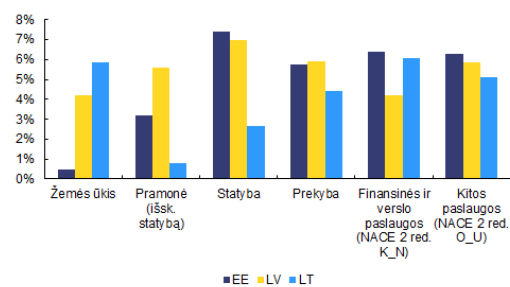
tarnyboje⁽¹⁶⁾. Dar neaišku, ar padėtį pagerins naujoji NEET identifikavimo sistema, kuri šiuo metu kuriama, ir neseniai pradėti tiksliniai projektai.

Darbo užmokestis ir sąnaudų konkurencingumas

2015 m. nedarbo lygis mažėjo, o nominalusis darbo užmokestis padidėjo 5,1 %. Palyginti su 2014 m., 2015 m. susitraukusioje darbo rinkoje paspartėjo darbo užmokesčio augimas. Tik nedidelę darbo užmokesčio augimo dalį nulėmė didesnis našumas – taigi 2015 m. nominaliosios vienetui tenkančios darbo sąnaudos padidėjo 4,4 %. Našumas pastaraisiais metais nedidėjo (2.4.8 diagrama).

Dėl mažėjančių kainų realusis darbo užmokesčio augimas 2015 m. padidėjo iki 5,8 %. Kol kas, atrodo, kad dėl didesnio darbo užmokesčio padidėjusios sąnaudos nedarė didelio poveikio užsienio prekybai atviro sektoriaus sąnaudų konkurencingumui. Iš nominaliųjų vienetui tenkančių darbo sąnaudų augimo pagal sektorius matyti, kad apdirbamosios pramonės, kuri paprastai laikoma pagrindiniu užsienio prekybai atviru sektoriumi, sąnaudos išliko labai mažos (2.4.7 diagrama). Tačiau tam tikra rizika gali kilti, jeigu darbo užmokestis augs greičiau, negu didės našumas.

2.4.7 diagrama. Atskirų sektorių nominaliųjų vienetui tenkančių darbo sąnaudų metinis didėjimas Baltijos šalyse 2005–2014 m.

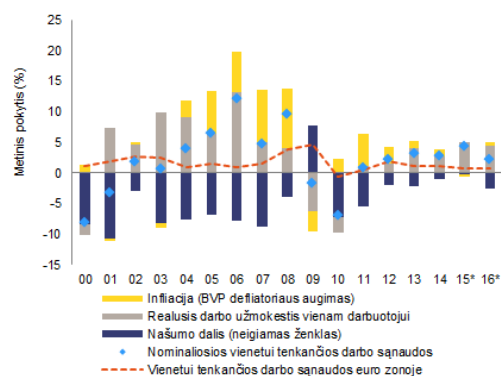
Šaltinis – Europos Komisija

Kadangi Lietuva yra atotrūki mažinanti šalis, galima tikėtis, kad darbo užmokestis augs

⁽¹⁶⁾ Per 2016 m. sausio mėn. faktų nustatymo misiją Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateikti duomenys.

daugiau negu brandesnės ekonomikos šalyse. Darbo užmokestis gali augti iš esmės dėl didėjančio našumo, našesniuose sektoriuose didėjančio užimtumo ir didėjančio našumo atskiruose sektoriuose. Lietuvoje, nepaisant smarkiai tarp sektorių kintančio užimtumo (daugiausia užimtumui mažėjant žemės ūkio ir apdirbamosios pramonės sektoriuje ir didėjant paslaugų sektoriuje), su šiais pokyčiais galima sieti tik labai mažą darbo užmokesčio augimo dalį. Keletą ankstesnių metų Lietuvoje taip pat buvo didelė (-esnė) infliacija, todėl nominaliųjų vienetui tenkančių darbo sąnaudų augimas buvo didesnis – tai būdinga atotrūki mažinančiai šaliai. Tačiau 2014 m. infliacijos poveikis buvo labai nedidelis (2.4.8 diagrama). Galiausiai užsienio prekybai uždarytų paslaugų sektorių nominaliosios vienetui tenkančios darbo sąnaudos didėjo labiau negu apdirbamosios pramonės sektoriaus (2.4.7 diagrama), todėl tai galėtų reikšti, kad pasireiškė Balassa-Samuelson efektas. Taigi galima manyti, kad užsienio prekybai uždarytų paslaugų sektorių darbo užmokesčiai didėja dėl užsienio prekybai atvirų sektorių darbo užmokesčių (dėl darbo jėgos judumo tarp sektorių), nepaisant to, kad užsienio prekybai uždarytų sektorių našumo didėjimas nėra toks stiprus kaip užsienio prekybai atvirų sektorių našumo didėjimas.

2.4.8 diagrama. Nominaliųjų vienetui tenkančių darbo sąnaudų didėjimo tendencijos ir komponentai

Šaltinis – Europos Komisija

2.4.1 langelis. Pagrindinės Darbo kodekso projekto savybės

Darbo kodekso projekte siūloma darbo rinkos santykių lankstumą didinti taip:

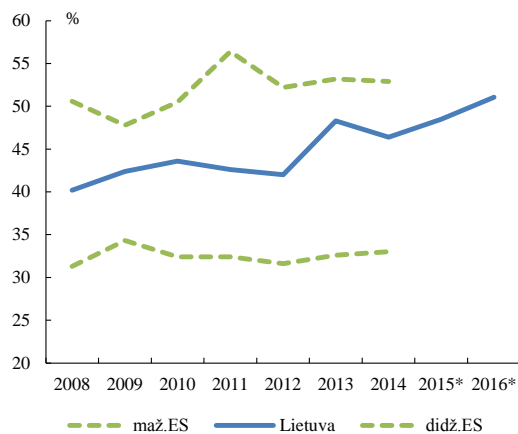
- išplečiant darbdavių teises nutraukti sutartį dėl blogų darbo rezultatų (taikomos įspėjimo termino ir išeitinės išmokos taisyklės) arba dėl kitų priežasčių (tuomet numatyta didesnė išeitinė išmoka);
- sumažinant išeitinę išmoką iki vieno mėnesio darbo užmokesčio (arba pusės mėnesio darbo užmokesčio, jeigu darbo santykiai tęsiasi trumpiau negu vienus metus);
- apribojant dabartinį darbuotojų lankstumą nutraukti darbo sutartį savo iniciatyva;
- sumažinant įspėjimo laikotarpį iki vieno mėnesio arba 10 darbo dienų, jeigu darbo santykiai tęsiasi trumpiau nei vienus metus, išskyrus tam tikras darbuotojų grupes (pvz., artėjantiems prie senatvės pensinio amžiaus), kurioms taikomas ilgesnis įspėjimo terminas.

Jame taip pat numatoma padidinti apsaugą, nes siūloma ilginti bedarbio pašalpos mokėjimo laikotarpį iki devynių mėnesių (ilginama, palyginti su dabartine draudžiamojo laikotarpio trukme: devynis mėnesius pašalpą gali gauti tik asmenys, dirbę ne mažiau kaip 35 metus). Pašalpa bus sudaryta iš fiksuotos ir kintamos dalies. Fiksuota dalis bus 30 % minimalaus darbo užmokesčio. Kintama dalis mažės tam tikrą laikotarpį: 50 % asmens gauto darbo užmokesčio per pirmuosius tris mėnesius, 40 % per kitus tris mėnesius ir 30 % per likusius tris mėnesius. Bus taikoma viršutinė riba – 75 % vidutinio mėnesio darbo užmokesčio, paskelbto Statistikos departamento. Asmenys turės teisę gauti bedarbio pašalpą, jei per ankstesnius 24 mėnesius bus dirbę 12 mėnesių.

Lietuvoje minimalus darbo užmokestis didėjo palyginti greitai. Šalyje nuo 1990 m. minimalus darbo užmokestis yra nustatytas teisės aktais. Šiuo metu galiojančiame Darbo kodekse nustatyta, kad minimalus darbo užmokestis nustatomas Vyriausybės nutarimais, trišalės tarybos, kurią sudaro Vyriausybė, profesinių sąjungų ir darbdavių atstovai, teikimu. Sektoriaus lygmeniu kolektyvinėmis sutartimis gali būti nustatytas didesnis minimalus darbo užmokestis, tačiau kol kas šis mechanizmas nebuvo taikytas. 2008–2014 m. minimalus darbo užmokestis padidėjo 25 % – nuo 232 EUR iki 290 EUR. 2014 m. minimalus darbo užmokestis sudarė 46,4 % verslo sektoriaus vidutinių mėnesinių darbo pajamų (2.4.9 diagrama). 2015 m. jis padidintas du kartus – pirmą kartą sausio 1 d. iki 300 EUR, po to liepos 1 d. – iki 325 EUR. 2016 m. jis padidintas dar kartą iki 350 EUR. Remiantis Lietuvos statistikos departamento paskelbtais preliminariais duomenimis, po paskutiniojo padidinimo minimalus darbo užmokestis sudarys apie 50 % verslo sektoriaus vidutinių mėnesinių darbo pajamų ir priartės prie viršutinių ES rodiklių. Tikimasi, kad minimalaus darbo užmokesčio augimas teigiamai paveiks minimalų darbo užmokestį gaunančių asmenų vartojimą, taigi ir ekonomikos augimą; tačiau dėl didelės minimalaus darbo užmokesčio dalies, palyginti su vidutiniu darbo užmokesčiu, kyla rizika, kad iš darbo rinkos

dėl brangumo bus išstumti žemos kvalifikacijos darbuotojai.

2.4.9 diagrama. Minimalaus darbo užmokesčio, palyginti su verslo sektoriaus vidutinėmis mėnesinėmis darbo pajamomis, procentinė dalis

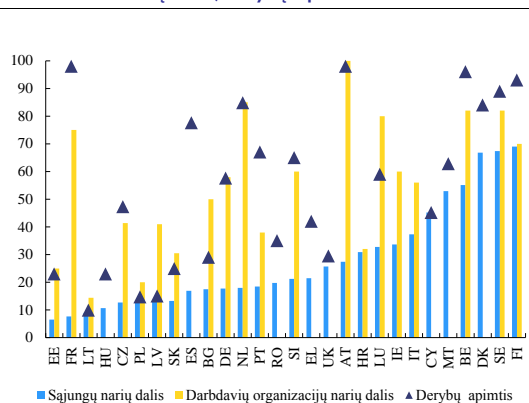
(*) 2015 ir 2016 m. vidutinės mėnesinės darbo pajamos, remiantis Komisijos 2016 m. žiemos prognoze.

Šaltinis – Europos Komisija

Būsimomis darbo rinkos ir socialinės politikos reformomis numatoma užtikrinti didesnę darbo rinkos lankstumą (2.4.1 langelis). Tačiau jomis nesiekama didinti pinigines socialines paramos

sistemos adekvatumo ir aprėpties. Dabartinis Darbo kodeksas priimtas 2002 m. Nors pagrindinės užimtumo apsaugos teisės aktų savybės yra panašios į ES vidutinius rodiklius ir į kitų Baltijos šalių teisės aktų savybes, laikoma, kad Darbo kodekse yra numatytos palyginti tvirtos darbuotojų teisės, susijusios su atleidimu (ypač ankstyvuojų įdarbinimo laikotarpio etapu), tačiau pajamų apsauga nedarbo laikotarpiu – tik labai ribota. Be to, nuo palyginti griežtų teisės aktų nuostatų dėl darbo laiko tvarkos nukrypti leidžiančios nuostatos yra įmanomos tik sudarant kolektyvines sutartis.

2.4.10 diagrama. Sąjungų ir darbdavių organizacijų narių dalis, derybų apimtis

(1) Sąjungų narių dalis apskaičiuojama kaip grynoji sąjungų narių dalis, palyginti su darbo užmokesčių gaunančiais darbuotojais. Darbdavių organizacijų narių dalis apskaičiuojama kaip darbo užmokesčių gaunančių darbuotojų dalis įmonėse, kurios priklauso darbdavių organizacijoms. Derybų apimtis – darbuotojų, sudariusių kolektyvines derybų dėl darbo užmokesčio sutartis, dalis, palyginti su visais darbuotojais, turinčiais teisę į derybas. Šaltinis – Visser, 2015, ICTWSS duomenų bazė

Socialinis dialogas yra palyginti silpnas. Kolektyvinės sutartys beveik neatlieka jokio vaidmens. Kolektyvines sutartis buvo sudarę tik mažuma darbuotojų (10 % 2012 m.). Taip pat labai maža sąjungų narių dalis (9 % 2012 m.) ir darbdavių organizacijų narių dalis (14,4 % 2012 m.) (2.4.10 diagrama). Šiuo metu Seime svarstomas įstatymo dėl darbo santykių projektas turėtų padėti išspręsti socialinių partnerių ir Vyriausybės dialogo problemas ir atsižvelgti į socialinių partnerių nuomonę vertinant naujų taisyklių keliamą riziką ir suteikiamas galimybes. Siekiant pagerinti socialinio dialogo kokybę, socialinių partnerių gebėjimams didinti galima pasinaudoti Europos socialinio fondo lėšomis.

Skurdas ir socialinė atskirtis

Gyventojų, kuriems grėsė skurdas ar socialinė atskirtis, dalis sumažėjo nuo 30,8 % 2013 m. iki 27,3 % 2014 m. Šis pokytis iš esmės įvyko dėl sumažėjusios gyventojų, kurie patiria didelį materialinį nepriteklį ir kurie gyvena mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose, dalies (1.7 diagrama). Skurdas ar socialinė atskirtis tebegresia 804 000 asmenų, tačiau nacionalinis strategijos „Europa 2020“ skurdo mažinimo tikslas – mažiau negu 814 000 asmenų – pasiektas. Šis pagerėjimas įvyko dėl palankių makroekonominių sąlygų ir demografinių pokyčių, o ne dėl skurstantiems gyventojams skirtų politikos veiksnių. Lietuva – viena iš Europos Sąjungos šalių, kuriose yra didžiausia nelygybė⁽¹⁷⁾, o skurdo grėsmė didėja bedarbiams, pagyvenusiems žmonėms, vienišiams tėvams ir neįgaliesiems⁽¹⁸⁾. Itin didelį skurdą patiriančių gyventojų (t. y. kurių pajamos mažesnės negu 40 % vidutinių namų ūkių disponuojamųjų pajamų) dalis viršija ES vidurkį ir didėja⁽¹⁹⁾.

Silpna minimalios socialinės apsaugos sistema.

Trumpalaikiams bei ilgalaikiams bedarbiams ir socialinės paramos gavėjams taikomos minimalios socialinės apsaugos sistemos adekvatumas yra vienas blogiausių ES (žr. 2.4.11 diagramą). Bedarbio pašalpą sudaro fiksuota dalis – valstybės remiamas pajamų dydis (šiuo metu 102 EUR) – ir kintama dalis, kuri yra 40 % gautų darbo pajamų pirmuosius tris mėnesius, o vėliau – 20 % gautų darbo pajamų. Didžiausia bedarbio pašalpa – 311,5 EUR per mėnesį, o vidutinis darbo užmokestis 2014 m. buvo dvigubai didesnis. Be to, bedarbio pašalpų aprėptis (maždaug 20 %) yra santykinai maža. Tą galima paaiškinti palyginti griežtais reikalavimais, taikomais teisei gauti bedarbio pašalpą. Asmenys atitinka reikalavimus

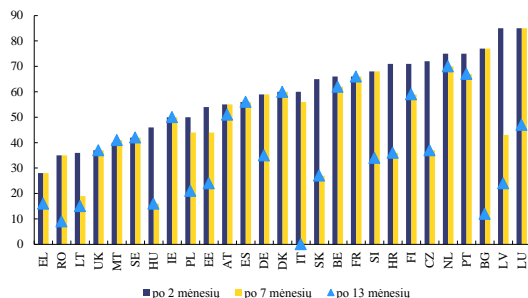
⁽¹⁷⁾ Pajamų kvintilio dalies santykis S80/S20 (visų gautų pajamų viršutinio kvintilio ir visų gautų pajamų žemutinio kvintilio santykis) 2014 m. buvo vienas iš septynių aukščiausių ES; ekvivalentinių (t. y. suaugusio žmogaus ekvivalentas) namų ūkių disponuojamųjų pajamų Gini koeficientas yra vienas iš keturių didžiausių ES ir didėja.

⁽¹⁸⁾ Palyginti su 2013 m., 2014 m. bedarbių skurdo rizikos lygis padidėjo nuo 61 % iki 62,6 %, pagyvenusių žmonių – nuo 19,4 % iki 20,1 %, vienišų tėvų – nuo 42,8 % iki 46 %, neįgalųjų – nuo 21,7 % iki 24,8 % (2012–2013 m.).

⁽¹⁹⁾ T. y. vienišų tėvų – nuo 17,9 % (2013 m.) iki 21 % (2014 m.), palyginti su 11,2 % ES; bedarbių – nuo 33,4 % (2013 m.) iki 37,3 % (2014 m.), palyginti su 21,8 % ES, vaikų – nuo 8,7 % (2013 m.) iki 9,3 % (2014 m.), palyginti su 7,9 % (ES).

gauti bedarbio pašalpą tik jei per praėjusius 36 mėnesius dirbo mažiausiai 18 mėnesių. Piniginė socialinė parama (t. y. garantuotų minimalių pajamų sistema) teikiama siekiant papildyti namų ūkio pajamas, kad jos siektų valstybės remiamą pajamų dydį, kuris darbingo amžiaus asmenims per tam tikrą laiką mažinamas. Valstybės remiamų pajamų dydis nepadidintas nuo 2008 m., o jo piniginė vertė, palyginti su skurdo rizikos riba, vienam asmeniui sumažėjo nuo 47 % 2012 m. iki 42 % 2014 m. Namų ūkiams, kuriuos sudaro du suaugę asmenys ir du išlaikomi vaikai, skiriamas valstybės remiamų pajamų dydis sumažėjo nuo 71 % 2012 m. iki 64 % 2014 m.⁽²⁰⁾ Uždavinys sukurti modernias socialinės apsaugos sistemas, pagal kurias būtų teikiama parama tiems, kuriems jos reikia, ir teikiamos paskatos integruotis į darbo rinką, taip pat nurodytas Komisijos rekomendacijoje, teiktoje Tarybos rekomendacijai dėl euro zonos socialinės ir ekonominės politikos.

2.4.11 diagrama. Minimalios socialinės apsaugos sistemų adekvatumas (2014 m.)

1) Adekvatumas nustatomas apskaičiuojant grynąsias pajamų pakeitimo normas (įskaitant bedarbio pašalpas, pašalpas būstui ir socialinę paramą) vienam asmeniui, gaunančiam vidutinį darbo užmokestį.

Šaltinis – Europos Komisija

Po bandomojo etapo 2014 ir 2015 m. visos savivaldybės pradėjo vykdyti piniginės socialinės paramos sistemos valdymo decentralizavimo reformą. Iš turimų duomenų matyti, kad nuo reformos pradžios socialinių pašalpų išlaidos ir šias pašalpas gaunančių asmenų skaičius stipriai sumažėjo. Šios reformos poveikį skurdo mažinimui reikia atidžiai stebėti siekiant užtikrinti, kad pagal šią sistemą pašalpų nebegausiantiems asmenims tokios paramos

⁽²⁰⁾ Remiantis socialinio modelio projekto autorių skaičiavimais, ši suma maždaug atitinka tik kaimo vietovių gyventojų poreikius 2007 m.

daugiau neberekėtų. Taikant dabartines taisykles kyla rizika, kad kai kuriems pašalpų gavėjams pašalpos gali būti nebemokamos, pavyzdžiui, dėl progresyvaus piniginės socialinės paramos pašalpų mažinimo per tam tikrą laiką, nors jiems tokia parama gali būti reikalinga. Pagal pašalpų dirbantiems sistemą parama teikiama tik mažai daliai asmenų, kuriems nebeteikiamos socialinės paramos pašalpos, tačiau ši dalis šiek tiek didėja⁽²¹⁾. Be to, decentralizavus sistemą, skirtingose vietos administracijose gali būti regioninio valdymo skirtumų, taigi gali atsirasti ir regioninė nelygybė. Taip pat reikia surinkti daugiau faktų, kad būtų galima patikrinti, ar yra prieinamos ir efektyvios aktyvumo didinimo priemonės, siūlomos piniginės socialinės paramos gavėjams. Įtraukiant socialinės paramos pašalpų gavėjus į visuomenei naudingą veiklą siekiama užkirsti kelią nedeklaruotam darbui ir didinti jų aktyvumą gerinant jų socialinę įtrauktį į bendruomenę. Tačiau poveikis jų įsidarbinimo galimybėms neaiškus. Be to, pašalpų gavėjai, dalyvaujantys šioje veikloje, nėra tinkamai apdrausti nuo nelaimingų atsitikimų. Tikimasi, kad šiuo metu Seime svarstomos būsimos socialinės politikos reformos padės didinti bedarbio pašalpų aprėptį ir adekvatumą. Tačiau pagal šią reformą nenumatyta keisti piniginės socialinės paramos pašalpų adekvatumą ir aprėptį – jie išlieka spręstina problema.

⁽²¹⁾ Šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

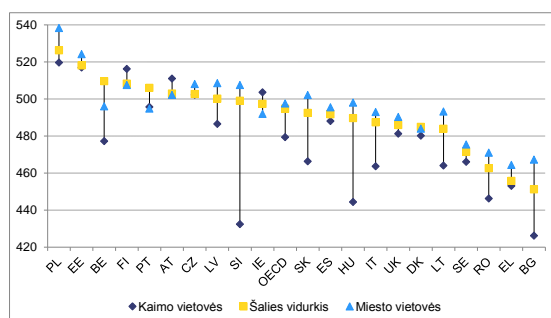
2.5. ŠVIETIMAS IR GEBĖJIMAI

Mokymasis ir švietimo laimėjimai

Švietimo rezultatai gerėja, tačiau dar yra svarbių trūkumų, susijusių su moksleivių pagrindiniais gebėjimais ir mokymo kokybe. Sumažėjus mokyklos nebaigiančių vaikinių procentinei daliai, mokyklos nebaigiančių asmenų dalis sumažėjo iki 5,9 % 2014 m. – tai vienas mažiausių rodiklių ES. Aukštąjį mokslą baigusiu 30–34 metų asmenų dalis padidėjo nuo 51,3 % 2013 m. iki 53,3 % 2014 m.

2012 m. Tarptautinio moksleivių vertinimo programos (PISA) rezultatai rodė, kad Lietuvoje prastai skaitančių ir skaičiuojančių asmenų dalis buvo didesnė už ES vidurkį: šis rodiklis buvo ypač aukštas tarp berniukų ir kaimo vietovių vaikų. Iš nacionalinės statistikos duomenų matyti, kad aukštas yra ir profesinio mokymo bei rengimo nebaigiančių asmenų rodiklis. Baigus taikyti 2014 m. bandomąją sistemą, 2017 m. pradės visiškai veikti nacionalinė bendrojo ugdymo moksleivių mokymosi rezultatų vertinimo sistema.

2.5.1 diagrama. Vidutiniai matematikos rezultatai pagal mokyklų vietas, atlikus koregavimus pagal socialinę ir ekonominę būklę

Šaltinis – II.3.3 paveikslėlis, PISA 2012 Results: Excellence through Equity (Volume II): Giving Every Student the Chance to Succeed

Sprendžiant blogų mokymosi rezultatų ir švietimo sistemos trūkumų problemą itin svarbu užtikrinti aukštą mokymo kokybę. Galimybės atlikti praktiką mokykloje pradinio mokytojų rengimo etapu yra ribotos, taip pat nėra oficialios neseniai kvalifikaciją įgijusių mokytojų įvadinio mokymo programos. Neišnaudojami ir naujoviški mokymo metodai, menkai atlyginama už gerą mokymo kokybę⁽²²⁾. Be to, daugėja

⁽²²⁾ „Trumpos 2014 metų Nacionalinio mokinių mokymosi pasiekimų tyrimo išvados“

vresnio amžiaus mokytojų, o mokytojo profesija nepatraukli studentams, todėl ateityje gali trūkti, pavyzdžiui, fizikos ir chemijos mokytojų⁽²³⁾. 37,1 % visų pradinės mokyklos ir 42,4 % visų vidurinės mokyklos mokytojų yra vresni nei 50 metų. Palyginti su BVP vienam gyventojui, mokytojų atlyginimai yra patys mažiausi ES⁽²⁴⁾. Spręsdama šias problemas Lietuva pradėjo vykdyti 2014–2016 m. bendrojo ugdymo veiksmų planą, į kurį įtraukiamos priemonės, skirtos gerinti mokytojų kompetencijas ir kvalifikaciją. Šiuo metu jis įgyvendinamas ir numatoma, kad iki 2017 m. priemonės bus visapusiškai taikomos. Neseniai mokytojų atlyginimai buvo padidinti 3 %, o mokytojų tobulinimasis bus remiamas Europos socialinio fondo lėšomis.

Ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigų lankomumas yra nedidelis⁽²⁵⁾. 2013 m. ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigas lankė 86,5 % keturmečių; šis rodiklis buvo mažesnis už ES vidurkį – 93,1 %⁽²⁶⁾. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, vaikų, gyvenančių miestuose, ir vaikų, gyvenančių kaimo gyvenvietėse, tokių įstaigų lankomumo rodikliai skiriasi 50 procentinių punktų (tokias įstaigas lanko 92,2 % miesto vaikų ir 42,8 % kaimo vietovėse gyvenančių vaikų). Kadangi mokymui skiriamos finansinės lėšos įvairiose savivaldybėse skiriasi, dar labiau didėja regioniniai mokymo aprėpties ir kokybės skirtumai. Kai kuriose kaimo vietovėse nepakanka tinkamų vežimo į ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigas paslaugų.

⁽²³⁾ Šaltinis – „Bendrojo priėmimo į Lietuvos aukštąsias mokyklas 2015 m. apžvalga“, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras (MOSTA), Lietuvos švietimo taryba, „Dėl pedagogų rengimo politikos tobulinimo“, 2015.

⁽²⁴⁾ 2014–2015 m. Lietuvoje pagrindinio ugdymo lygmens mokytojų teisės aktais nustatytas pagrindinis atlyginimas neatskaičius mokesčių, palyginti su BVP vienam asmeniui dalimi, buvo mažiausias ES (minimalus darbo užmokestis – 32,3 %, didžiausias darbo užmokestis – 59,4 %). 2009–2014 m. realus teisės aktais numatytas minimalus mokytojų pagrindinis atlyginimas buvo įšaldytas (šaltinis – Eurydice (2015) „Europos mokytojų ir mokyklų vadovų algos ir priedai 2014–2015 m.“).

⁽²⁵⁾ Ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigas lanko vaikai nuo ketverių iki septynerių metų – privalomojo mokslo pradžios.

⁽²⁶⁾ Tyrimo *Progress in International Reading Literacy Study* (PIRLS, 2011) pateikti faktai rodo, kad moksleiviai, kurie ilgesnį laiką lankė ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigas, yra geriau pasirengę pradiniam ugdymui ir jiems geriau sekasi.

Siekiant pagerinti galimybes lankyti ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigas imamas svarbių veiksmų. Nuo 2016 m. ikimokyklinis ugdymas yra privalomas visiems šešerių metų vaikams ⁽²⁷⁾. Vyriausybė taip pat skyrė daugiau finansinių išteklių 6 000 ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo vietų sukurti, taip pat šalies vaikų priežiūros ir švietimo infrastruktūrai modernizuoti – iki 2020 m. numatoma sukurti maždaug 112 300 vietų. 2014 m. Vyriausybė taip pat priėmė naujus mokytojų, dirbančių ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigose, kvalifikacijos reikalavimus.

Lietuvos darbdavių teigimu, sunku rasti būtinų arba tinkamų įgūdžių turinčių kandidatų į darbo vietas ⁽²⁸⁾. Visų pirma tinkamų kandidatų labai trūksta IRT, transporto ir logistikos, apdirbamosios pramonės ir sveikatos priežiūros sektoriuose ⁽²⁹⁾. Nors dalis šių problemų tikriausiai yra susijusios su darbo sąlygomis ir siūlomu darbo užmokesčiu, iš esmės darbo jėgos pasiūla smarkiai sumažėjo dėl mažėjančios darbingo amžiaus gyventojų dalies ir didelio emigracijos lygio, visų pirma per krizės laikotarpį. Darbdaviai taip pat sako, kad absolventams trūksta socialinių emocinių gebėjimų – kritinio mąstymo, problemų sprendimo ir kolektyvinio darbo ⁽³⁰⁾.

Siekdama pagerinti darbo jėgos kokybę, Vyriausybė parengė profesinio rengimo ir mokymo (PRM) programas. 2014–2016 m. veiksmų plane profesinio mokymo srityje numatyta daugiau mokymo darbo vietoje, daugiau įvairesnių pameistrystės programų, taip pat modulinis profesinis rengimas ir mokymas. Vis dėlto dabartinių PRM programų derėjimas su darbo rinkos poreikiais tebėra nedidelis, o socialiniai partneriai beveik neįtraukiami. Siekiant geresnio derėjimo galima būtų įtraukti, pavyzdžiui,

⁽²⁷⁾ Pagal Švietimo ir mokslo ministerijos 2015–2017 m. strateginį veiksmų planą. Seimui pateiktas teisės akto projektas, tačiau įgyvendinimas atidėtas iki 2016 m. rugsėjo mėn. dėl nepakankamo vietų skaičiaus kai kurių savivaldybių mokyklose.

⁽²⁸⁾ Eurofound, „Trečiasis Europos įmonių tyrimas“ (angl. „Third European Company Survey“), 2013.

⁽²⁹⁾ Europos Komisija, Šalies aprašymas. Apžvalgos ataskaita. Ilgą laiką laisvų darbo vietų ES darbo rinkose aprašymas ir analizė. Lietuva (angl. „Country fiche – Overview report: Mapping and Analysing Bottleneck Vacancies in EU Labour Markets – Lithuania“), 2014. Užimtumo, socialinių reikalų ir įtraukties GD.

⁽³⁰⁾ MOSTA, „Studijų kokybė Lietuvoje: suinteresuotų šalių požiūris“, 2014.

profesinių ir sektoriinių kvalifikacijų struktūrų sudarymą, bendras darbo rinkos prognozes arba tinkamų mokymo programų kūrimą.

Kol kas suaugusiųjų mokymasis nedidėja ir jo lygis išlieka mažas (5,0 %), palyginti su ES vidurkiu (10,7 % 2014 m.). Žingsnis tinkama kryptimi – Neformaliojo suaugusiųjų švietimo veiksmų planas. Pagal šį veiksmų planą bus skirta lėšų suaugusiųjų švietimui, informuotumo didinimui ir mokymo programų rengimui finansuoti. Nors viešasis finansavimas yra būtinas siekiant užtikrinti suaugusiems asmenims lygiateises galimybes mokytis (visų pirma palankių sąlygų neturinčioms grupėms), nuolatinis besimokančių suaugusiųjų skaičiaus didėjimas gali būti pasiektas tik jei darbdaviai investuos į mokymąsi ir bus kuriamos nuolatinės paramos struktūros, nepriklausančios nuo trumpalaikių projektų finansavimo (pavyzdžiui, bendro finansavimo schemos, kokybės užtikrinimas, orientavimo ir patvirtinimo sistemos).

Aukštojo mokslo reformos

Nors aukštąjį išsilavinimą turi daug gyventojų, matyti, kad aukštasis mokslas turi su kokybės ir inovacijų rezultatais susijusių trūkumų. Dėl neveiksmingų aukštojo mokslo viešojo finansavimo sistemų sunku pritraukti užsienio ekspertų ir nukreipti gabius vietas žmones prisijungti prie akademinės bendruomenės. Beveik nenaudojami novatoriški mokymo metodai, o maži atlyginimai ir didelis darbo krūvis ⁽³¹⁾ daro poveikį mokymo kokybei. Neuztikrinamas sistemingas dėstytojų kompetencijų gerinimas ⁽³²⁾. Tarptautinimas yra nedidelis, nes dauguma mokslinių laipsnių studijų vyksta lietuvių kalba. Be to, mažai bendradarbiaujama su užsienio universitetais ir mokslinių tyrimų centrais.

Aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų įstaigoms būdingas neveiksmingas išteklių naudojimas, todėl jų veiklą reikia racionalizuoti ir

⁽³¹⁾ Beveik pusė dėstytojų dirba daugiau negu vienoje įstaigoje ir jų darbo krūvis dažnai viršija visu etatu dirbančių darbuotojų darbo krūvį. Žr. Aleksandravičiūtė, Birutė ir kiti, „Lietuvos studijų būklės apžvalga“, 2014. http://www.mosta.lt/images/leidiniai/Lietuvos_studiju_bukles_apzvalga_2014.pdf.

⁽³²⁾ MOSTA, „Lietuvos studijų būklės apžvalga“, 2015. <http://www.mosta.lt/leidiniai>.

konsoliduoti. Vyriausybės nurodymu neseniai įvertinus mokslinius tyrimus, prieita prie išvados, kad Lietuva turi gerą mokslinių tyrimų infrastruktūrą, perspektyvių doktorantų ir tam tikrų kompetencijų centrų, tačiau jos mokslinių tyrimų sistema yra suskaidyta, yra daug sutapties ir dubliavimo⁽³³⁾. Tikriausiai todėl neveiksmingai paskirstyti žmogiškieji ir fiziniai išteklių ir Lietuva negali pasiekti mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros pajėgumų kritinės masės, kurios reikia, kad būtų greičiau užpildytos šalies novatoriškų žinių spragos. Be to, universitetų ir mokslinių tyrimų sistema iš esmės yra neprieinama gabiems užsienio šalių žmonėms, todėl Lietuva netenka potencialių svarbių išteklių, kurie galėtų pagerinti jos mokslinių tyrimų ir inovacijų rezultatus⁽³⁴⁾.

Universitetai ir mokslinių tyrimų institutai daugiausia užsiima mokymu ir pagrindiniais moksliniais tyrimais, jiems trūksta aiškių paskatų kurti inovacijas ir bendradarbiauti su įmonėmis. Mažam viešųjų mokslinių tyrimų rezultatų komercializacijos lygiui⁽³⁵⁾ poveikį daro verslumo trūkumas ir nepakankamas technologijų perkėlimas į realiąją ekonomiką. Universitetų sektoriui trūksta tinkamos skatinimo sistemos. Tokią sistemą turėtų sudaryti:

- veiklos rezultatais grindžiamas mokslinių tyrimų finansavimas (pvz., daugiau dėmesio skiriant studijų rezultatams);
- judumo tarp mokslo ir verslo sektorių kriterijaus įtraukimas į mokslininkų karjeros planus;
- sistemingesnis universitetų intelektinės nuosavybės teisių politikos rengimas;
- geresnės galimybės naudotis viešuoju mokslinių tyrimų finansavimu ir prieinamesnis verslumo mokymas.

Šiuo metu Seimas svarsto Aukštojo mokslo ir studijų įstatymo pataisas. Šio įstatymo tikslas – pagerinti aukštojo mokslo kokybę ir ryšį su darbo rinka. Įstatymo projekte numatyti minimalūs priėmimo į visus universitetus reikalavimai ir privalomas profesinis orientavimas prieš stojant į universitetus. Be to, įstatymo projekte numatytas geresnis bendradarbiavimas su socialiniais partneriais rengiant mokymo programas ir mokymosi darbo vietoje galimybių didinimas studijuojant universitetuose. Profesinės programos atvers naujų kelių įprastinėms magistro programoms. Tačiau įstatymo projekte nesprenžiamos bendros prasto studijų rezultato problemos ir visų pirma jame nėra nuostatų dėl labai išsklaidytų universitetų konsolidavimo.

Kuriama absolventų karjeros stebėsenos sistema yra skirta aukštąjį mokslą baigusių žmonių įsitraukimo į darbo rinką rezultatams stebėti, o ateityje ja būtų galima pasinaudoti kuriant aukštojo mokslo planus.

⁽³³⁾ MOSTA, „Research Assessment Exercise“, 2015.

⁽³⁴⁾ Vienas iš galimų tarptautinio vertinimo – Lietuvos ryšys su pasauliniais mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros bei inovacijų tinklais tebėra mažesnis už EBPO vidutinę vertę (EBPO, „International co-authorship and co-invention“, 2014).

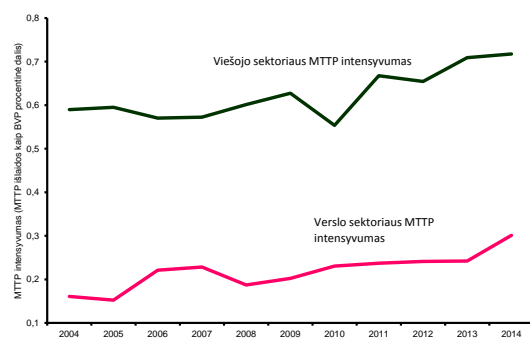
⁽³⁵⁾ 2015 m. Inovacijų sąjungos rezultatų suvestinėje Lietuvos rezultatas žemas – pagal Patentinės kooperacijos sutartį patentinės paraiškos sudaro 0,34 (ES vidurkis – 3,78).

2.6. INOVACIJOS IR ĮSISAVINIMO PAJĖGUMAI

Moksliniai tyrimai ir inovacijos

Lietuvai pereiti prie daugiau pridėtinės vertės sukuriantios ekonomikos toliau trukdo neadekvati ir suskaidyta mokslinių tyrimų ir inovacijų (MTI) politika ir prastos valdymo sistemos. Nors viešasis mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (MTTP) finansavimas pasiekė ES vidurkį, įmonių MTTP intensyvumas dar atsilieka (2.6.1 diagrama) ⁽³⁶⁾. Bendras įmonių ir universitetų arba viešųjų mokslinių tyrimų organizacijų bendradarbiavimas tebėra mažesnis už ES vidurkį. 2012 m. bendri viešojo ir privačiojo sektorių leidiniai sudarė 7,2 milijonui gyventojų, taigi Lietuvos rezultatas, palyginti su ES vidurkiu – 50,3, yra gerokai prastesnis. Tik 21 % Lietuvos tyrėjų dirba privačiose įmonėse – šis rodiklis yra gerokai mažesnis už ES vidurkį – 48 % ⁽³⁷⁾.

2.6.1 diagrama. Viešojo sektoriaus ir privačių įmonių MTTP intensyvumo pokyčiai

- (1) Įmonių MTTP intensyvumas: įmonių išlaidos MTTP, % BVP.
(2) Viešojo sektoriaus MTTP intensyvumas: valdžios sektoriaus išlaidos MTTP ir aukštajam mokslui.

Šaltinis – Europos Komisija

Nors kai kurios Lietuvos įmonės naudoja pažangiausias technologijas, bendras aukštųjų technologijų sektorius yra mažas ir nepakankamai išvystytas. Dėl to ribojamas Lietuvos pajėgumas skirti daugiau investicijų MTI. Aukštųjų technologijų sektorių iš esmės sudaro keli aukščiausio lygio privatūs mokslinių tyrimų kolektyvai ir (atsiskyrusios) žinių bendrovės, dažniausiai vykdančios veiklą tokiose pramonės šakose kaip biovaistai ir lazerių technologijos. Be

⁽³⁶⁾ 2014 m. viešosios išlaidos MTTP sudarė 0,72 % BVP, o įmonių išlaidos MTTP – 0,3 % BVP: taigi Lietuva užima 24-ąją vietą ES (ES vidurkis – 1,3 %).

⁽³⁷⁾ Bendras MTTP personalo ir tyrėjų skaičius pagal sektorių, palyginti su bendru užimtumu, remiantis Eurostato duomenimis.

to, aukštųjų technologijų įmonės dažnai yra nedidelės ir kuria nedidelę pridėtinę vertę, dėl to dar labiau mažėja MTI investicijų galimybė ⁽³⁸⁾. Be to, priešingai nei kitose valstybėse narėse, Lietuvoje trūksta specializuotų mokslinių tyrimų institutų, kurie MVĮ teiktų pramoninių mokslinių tyrimų ir produktų kūrimo technologines paslaugas, tinklo.

Lietuvos viešoji MTTP infrastruktūra yra suskaidyta. Be to, šiuo metu MTI investicijoms remti taikomos priemonės nėra pakankamai pritaikytos įmonių poreikiams. MTTP infrastruktūra yra išskaidyta po skirtingus universitetus, institutus, inovacijų diegimo grupes ir mokslo ir technologijų parkus. Taip pat trūksta aiškaus koordinavimo ir strateginio planavimo, nes atsakomybę dalijasi dvi ministerijos. Įmonių lygmeniu taikomos paramos sistemos yra arba nepakankamai žinomos, arba nepakankamai skaidrios. Be to, šių sistemų patrauklumas sumažėja dėl sudėtingų paraiškų teikimo procedūrų, ilgų įgyvendinimo laikotarpių ir nepakankamo lankstumo.

Iki šiol valdžios sektoriaus parama iš esmės buvo skiriama valstybės materialiajai mokslinių tyrimų infrastruktūrai ⁽³⁹⁾. Tik nedidelė viešųjų investicijų dalis skiriama įmonių inovacijų gebėjimams stiprinti naudojant nematerialiąją mokslinių tyrimų infrastruktūrą, pvz.: inovacijų čekius, žinių dalijimąsi tarp grupių ir ryšių su atitinkamais mokslinių tyrimų partneriais užmezgimą ⁽⁴⁰⁾. Nedidelė parama nematerialiajam

⁽³⁸⁾ Lietuvos sukuriama aukštųjų technologijų gamybos pridėtinė vertė, palyginti su visa pridėtinė verte, yra 0,68 % (ji užima 23-ąją vietą, ES vidurkis – 1,75 %) (2013 m.). Atitinkama aukštųjų technologijų žinioms imlių paslaugų dalis buvo 3,10 % (27-oji vieta, ES vidurkis – 5,05 %). Žr. taip pat JRC, „Science and Policy Report“, 2015, „Stairways to Excellence – Country Report: Lithuania“ (http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC_97303).

⁽³⁹⁾ Naujuoju ES struktūrinių fondų laikotarpiu numatomi tam tikri pokyčiai stiprinant mokslo ir pramonės ryšius: pavyzdžiui, remiantis pramonės doktorantūros programų koncepcija, arba jungtinėmis iniciatyvomis, bus vykdomi du arba daugiau papildomų bendradarbiavimo projektų, kurie apims MTTP veiklą ir kurių tikslas – kurti į rinką orientuotus komerciškai perspektyvius technologijų prototipus ir didelę pridėtinę vertę turinčius produktus.

⁽⁴⁰⁾ Inovacijų čekiai yra finansiniai čekiai, skiriami MVĮ, kad jos galėtų pirkti paslaugas iš mokslininkų – dažniausiai taip plėtojama ir (arba) pagerinama jau naudojama technologija. Tikslus šių čekių poveikis įmonės veiklos rezultatams nėra nagrinėjamas.

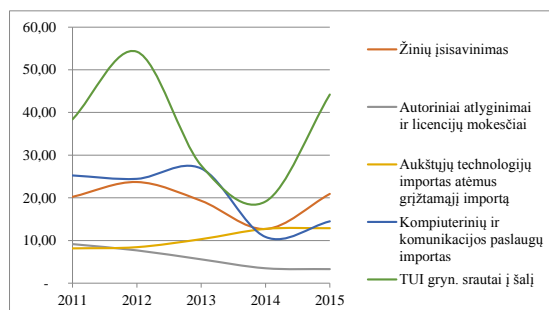
inovacijų kapitalui susijusi su šalies aukštojo mokslo sistema. Moksliniams tyrimams neskiriama pakankamai dėmesio, trūksta tarptautinimo, būdinga intraversija. Todėl mokslinės veiklos rezultatai prasti, o tam tikrais atvejais žmogiškieji išteklių yra nepakankamos kokybės (žr. 2.5 skyrių).

Lietuvos įmonėms trūksta tvarių ir gerai veikiančių MTTP finansavimo alternatyvų. Didžiausia verslo MTTP ir inovacijų veiklos didinimo kliūtis – ribotos galimybės gauti lėšų, kuriomis būtų finansuojama MTTP veikla, ypač jei ji yra rizikinga. Bankų teikiamo finansavimo alternatyvų yra nedaug (žr. 2.2 skyrių). Kapitalo rinkos menkos, o skolinimo įstaigos neturi specialių finansavimo priemonių MTTP veiklai remti. Vienas pagrindinių MTI projektų finansavimo šaltinių – Europos struktūrinių ir investicinių fondų finansavimas, bet kyla abejonių dėl tvarumo, nes šis šaltinis yra laikinas.

Įsisavinimo pajėgumai

Inovacijų srityje itin svarbūs yra įsisavinimo pajėgumai, t. y. įmonės gebėjimas rasti naujų išorinių žinių, jas įsisavinti ir taikyti komerciniais tikslais. Esamų žinių įsisavinimas ir pritaikymas gamybos procesams jau gali būti svarbios inovacijos įmonės lygmeniu. Ši efektyvumo padidėjimą nebūtinai rodo patentų skaičius arba MTI investicijos.

2.6.2 diagrama. Įsisavinimo pajėgumų rodiklis ir sudedamosios dalys, pasaulinio inovacijų indekso (PII) rezultatai

(1) Nurodytos laiko eilutės normalizuotos 0–100 intervale, geriausius veiklos rezultatus turinčių šalių vertės yra priartėjusios prie viršutinės ribos.

Šaltinis – PINO, INSEAD, Džonsono Kornelio universitetas

Tokioms mažą ir vidutinę pridėtinę vertę kuriančioms šalims, kaip Lietuva, yra ypač

svarbu pripažinti užsienio techninių žinių vertę ir įsisavinti jau esamas technologijas. Kadangi Lietuva nėra daugelio rinkų technologijų srityje pirmaujanti šalis, jos įmonės gali gauti palyginti daugiau naudos iš efektyvumo padidėjimo, susijusio, pavyzdžiui, su esamų technologijų licencijavimu arba verslo procesų gerinimu, o ne su didelių lėšų skyrimu MTTP veiklai ir (arba) naujų patentų rengimu.

MTTP inovacijas daugiausia kuria įmonės tose pramonės šakose arba rinkos nišose, kuriose yra daugiau technologinių galimybių, o žinių bazė yra glaudžiau susijusi su gamtos arba inžinerijos mokslais. Lietuvoje taip vyksta tik keliose nišinėse pramonės šakose (pvz., biovaistų, lazerių). Kitų sričių įmonės linkusios investuoti ne į mokslinius tyrimus, bet į produktų arba procesų pakeitimus.

Atsižvelgiant į daugelio Lietuvos įmonių ribotus MTTP pajėgumus, technologijų modernizavimo ir kompetencijos įgijimo siekiant pakilti vertės grandinėje paklausa turėtų būti didelė. Žvelgiant iš šios perspektyvos technologijų modernizavimas gali būti laikomas pirmuoju žingsniu inovacijų link.

Gebėjimas įsisavinti ir pritaikyti išorės technines žinias gali būti netiesiogiai įvertintas naudojant toliau išvardytas keturias standartines sudedamąsias dalis, kurios visos yra susijusios su užsienio žinių srautu į šalį intelektinės nuosavybės teisių, technologijų arba investicijų forma ⁽⁴¹⁾:

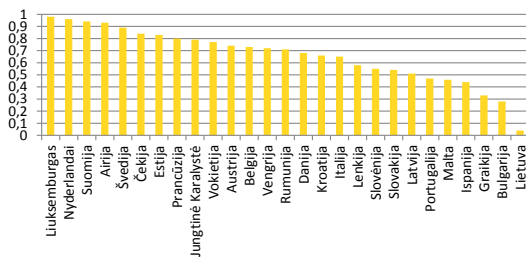
- autorinio atlyginimo ir licencijų mokesčių mokėjimus (įskaitant franšizę ir panašias teises), išreikštus procentine visos prekybos dalimi;
- aukštųjų technologijų importą, atėmus grįžtamąjį importą (% visos prekybos);

⁽⁴¹⁾ Grindžiama duomenimis, kuriuos surinko Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija (PINO), verslo mokykla INSEAD ir Kornelio universitetas, kurie reguliariai skelbia pasaulinį inovacijų indeksą (PII). Žr. <https://www.globalinnovationindex.org/content/page/GII-Home>. 2015 m. buvo nustatytas 141 šalies indeksas, šalys buvo atrinktos pagal duomenų prieinamumą. Pasaulinio inovacijų indekso (PII) rodikliai nustatyti kartu su Jungtinių tyrimų centru (JRC). JRC audito skyrius taip pat įvertino PII modeliavimo pasirinkčių pagrįstumą.

- komunikacijų, kompiuterinių ir informacinių paslaugų importą (% visos prekybos);
- tiesioginių užsienio investicijų (TUI) grynuosius srautus į šalį (% BVP) ⁽⁴²⁾.

Remiantis šiais rodikliais, Lietuvos gebėjimas įsisavinti ir pritaikyti išorės informaciją yra labai menkas. 2015 m. Lietuva pagal bendrą žinių įsisavinimą užėmė septintąją nuo galo vietą iš 141 šalies, kurios analizė buvo atlikta. Autoriniams atlyginimams ir licencijų mokesčiams mokėti skirtos sumos, kaip ir aukštųjų technologijų importas, regis, nuolat išlieka labai maži. Nagrinėjant Lietuvos gebėjimą įsisavinti išorės žinias ir lyginant jį su kitomis Europos valstybėmis rezultatai yra panašūs: šalis vėlgi užima paskutinę vietą (2.6.3 diagrama) ⁽⁴³⁾.

2.6.3 diagrama. Įsisavinimo pajėgumų indeksas, vieta pagal procentinę dalį

(1) Vietos pagal procentinę dalį nustato santykinę vertės vietą pagal konkrečius duomenis. Vietos pagal procentinę dalį nustatytos remiantis 36 Europos šalių imtimi, nurodytos tik ES vertės.

(2) Kipro duomenų nėra.

Šaltinis – PINO, INSEAD, Džonsono Kornelio universitetas

Atsižvelgiant į prastus Lietuvos inovacijų rezultatus ir menkus įsisavinimo pajėgumus, atrodo, kad reikia iš esmės gerinti jos dabartinę mokslinių tyrimų ir inovacijų politikos struktūrą. Reikia labiau vystyti žmogiškąjį kapitalą (žr. 2.5 skirsnį) ir vykdyti aktyvesnę inovacijų ir (arba) pramonės politiką tam tikrose

mokslo srityse, visų pirma aukštųjų technologijų sektoriuose (pvz., biotechnologijų, lazerių). Kalbant apie organizacinę struktūrą, Lietuvai būtų naudinga turėti vienintelę ministeriją arba įstaigą, kuri koordinuotų veiklą ir prisiimtų visą atsakomybę, nes pagrindinės atsakomybės už inovacijas ir mokslinius tyrimus suskaidymas dažnai mažina efektyvumą. Nors ES lėšų panaudojimo per dabartinę programavimo laikotarpį planavimui buvo skirta daug išteklių, iniciatyvos spręsti suskaidytos atsakomybės už inovacijas problemos nebuvo imtasi.

Stipriai akcentuojamos mokslu grindžiamos inovacijos ir materialioji infrastruktūra daugiausia skiriamos mažam dabartinių MTTP vykdytojų skaičiui. Be to, trūksta su paklausa susijusios politikos priemonių, kuriomis būtų pagerintas nematerialusis visų įmonių (ne vien tik tų, kurios jau vykdo MTI veiklą) gebėjimų stiprinimas.

Lietuva turi galimybių:

- pasiekti, kad būtų ugdomi tikslingesni gebėjimai, ir pagerinti švietimo rezultatus;
- turėti geresnę prieigą prie tarptautinių produktų rinkų;
- remti tiesiogines užsienio investicijas (TUI);
- stiprinti tarptautinius pramonės ir mokslo ryšius;
- naudingsiau naudotis išorės inovacijų paslaugomis;
- skatinti vidaus žinių (ypač aukštųjų technologijų sektoriaus žemųjų technologijų sektoriui) perdavimą ir koordinuoti dabartines pastangas, kurių pagrindu būtų sukurta ilgalaikė strategija.

⁽⁴²⁾ Išsamesnės informacijos apie sudedamųjų dalių skaičiavimus galima rasti <https://www.globalinnovationindex.org/content/page/gii-full-report-2015/>.

⁽⁴³⁾ Neseniai pateiktoje ataskaitoje pabrėžiama, kad maždaug 80 % Lietuvos MVĮ įsisavinimo pajėgumai yra menki (Leichteris, E., Jonauskis, M., Petraitė, M., Vilys, A. Jakubavičius, A., Stumbrytė, G., „Lietuvos inovacijų politikos vertinimo įvadinė ataskaita“, 2015, Žinių ekonomikos forumas.

2.7. INFRASTRUKTŪRA, APLINKA IR VALSTYBĖS ĮMONĖS

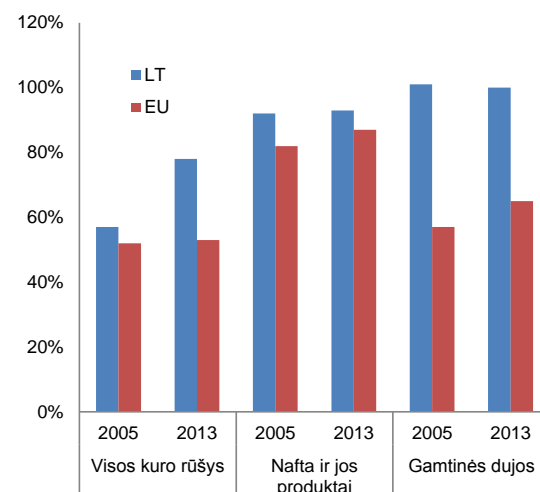
Energetikos infrastruktūra ir energijos tiekimo saugumas

Lietuva sugebėjo padidinti savo energijos tiekimo saugumą įvykdžiusi didelio masto energetikos infrastruktūros projektus. Šie projektai – suskystintų gamtinių dujų terminalas Klaipėdoje, kuris pradėjo komercinę veiklą 2015 m. sausio mėn., ir dujotiekio Klaipėda–Kiemėnai modernizavimas. Lietuva diversifikavo savo dujų importą pasinaudodama Norvegijos tiekėjo paslaugomis⁽⁴⁴⁾.

Elektros energijos sektoriuje 2015 m. gruodžio mėn. pradėjo veikti dvi jungiamosios linijos su Švedija ir Lenkija – „NordBalt“ ir „LitPol Link“. Po šių pokyčių Lietuvos priklausomybė nuo importo tebėra didelė, bet importas nebepriklauso nuo vieno energijos šaltinio, kaip 2013 m. (2.7.1 diagrama).

⁽⁴⁴⁾ Metinio terminalo pajėgumo užtenka patenkinti 90 % metinių trijų Baltijos valstybių dujų poreikių. Per pirmą 2015 m. pusmetį tiekiant suskystintas gamtines dujas iš Klaipėdos buvo patenkinta maždaug 25 % Estijos dujų poreikio. Dėl terminalo veiklos Lietuvoje jaučiamas didelis poveikis dujų kainai – pranešama, kad 2013, 2014 ir 2015 m. „Gazprom“ dujų kainas sumažino 16–22 %.

2.7.1 diagrama. Priklausomybė nuo importo 2013 m.

Šaltinis – Europos Komisija

Fizinė Lietuvos (ir kitų dviejų Baltijos valstybių) atskirtis nuo Europos dujų tinklo galėtų baigtis 2019 m. Pastatytas naujas dvikryptis jungiamasis dujotiekis su Lenkija (GIPL) bus pirmasis jungiamasis dujotiekis tarp rytų Baltijos regiono ir kontinentinės Europos dujų tinklo. Jei projektas bus baigtas, kaip planuojama, 2019 m., energijos tiekimo saugumas dar labiau padidės.

Be to, pirmąjį 2015 m. ketvirtį trys Baltijos valstybės susitarė dėl bendro strateginio tikslo – atsisakyti sinchronizavimo su Rusijos ir Baltarusijos elektros tinklais (t. y. IPS/UPS) ir sinchronizuoti savo elektros energijos sistemas su kontinentinės Europos tinklu. Greta tikslo sinchronizuoti Baltijos valstybių tinklus su kontinentinės Europos tinklais, siekiant rasti ekonomiškai efektyviausią sprendimą taip pat galėtų būti išnagrinėtos kitos galimybės, pavyzdžiui, darbo sinchroniniu režimu su Šiaurės šalių tinklu. Per kitus kelerius metus sinchronizavimo atsisakymo projektas bus didžiausias uždavinys Lietuvos elektros energijos rinkai. Be to, Lietuva dar svarsto galimybę su kitais regioniniais partneriais statyti regioninę branduolinę elektrinę, o tai dar labiau sumažintų jos priklausomybę nuo elektros importo.

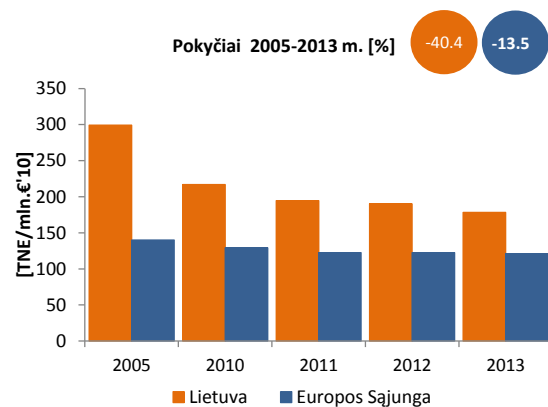
2013 m. padidinusi atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalį iki 23 %, o 2014 m. – iki numatytų 23,5 %, Lietuva jau įvykdė savo privalomą strategijos „Europa 2020“ atsinaujinančiųjų išteklių energijos tikslą. Aktyvi atsinaujinančiųjų išteklių energijos rėmimo politika, visų pirma elektros energijos ir šildymo bei vėsinimo sektoriuje, padėjo diversifikuoti energijos tiekimą ir pakeisti iškastinį kurą. Lietuvos transporto sektoriaus atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis 2014 m. buvo 4,19 %, todėl reikia papildomų pastangų, kad iki 2020 m. būtų pasiektas 10 % transporto sektoriaus tikslas.

Kai kuriose šalies energetikos sektoriaus srityse konkurencija yra nepakankama, todėl sąskaitos už suvartotą energiją yra didelės. Nors Lietuvos dujų rinka yra visiškai liberalizuota, o vartotojai gali laisvai pasirinkti dujų tiekėją, kol kas susidomėjimas tiekėjo keitimu yra labai nedidelis, todėl galima manyti, kad konkurencija yra nepakankama. Visų pirma nors į rinką patenka nauji dalyviai, mažmeninė dujų rinka tebėra labai koncentruota – trys tiekėjai užima 99,1 % rinkos (atitinkamos trijų didžiausių rinkos dalyvių užimamos rinkos dalys yra 90,6 %, 5,1 % ir 3,3 %). Konkurencingesnė yra mažmeninė elektros energijos rinka. Rinkos senbuvio AB LESTO užimama rinkos dalis 2014 m. sudarė 35,7 %, o kiti tiekėjai užėmė 4–15 % rinkos. Nors importo šaltinių diversifikavimas padarė teigiamą poveikį didmeninėms dujų kainoms, kaip ir elektros energijos kainų atveju, jos vis dar yra didesnės už ES vidurkį.

Energijos vartojimo efektyvumas

Lietuvoje gerinant energijos vartojimo efektyvumą mažinamos ilgalaikės energijos išlaidos ir užtikrinamas energijos tiekimo saugumas. Energijos vartojimo intensyvumas Lietuvoje tebėra vienas didžiausių ES – jis ypač didelis pramonės, pastatų ir transporto sektoriuose. Pirminės energijos vartojimo intensyvumas tebėra gerokai didesnis už ES vidurkį ir per 2005–2013 m. laikotarpį nematyti jokio pagerėjimo (2.7.2 diagrama). Apibendrinant, Lietuva pasieks savo 2020 m. energijos vartojimo intensyvumo tikslą, jeigu išlaikys tokias pat pastangas.

2.7.2 diagrama. Pirminės energijos vartojimo intensyvumas

Šaltinis – Europos Komisija

Lietuva toliau daro pažangą, susijusią su efektyviu energijos vartojimu pastatuose. Nuo 2013 m., pradėjus taikyti naują daugiabučių namų renovavimo finansinį modelį, įgyvendinant projektus buvo padaryta didelė pažanga⁽⁴⁵⁾. 2014–2020 m. laikotarpiu ES struktūrinių ir investicinių fondų lėšomis bus finansuojamos tolesnės investicijos siekiant pagerinti energijos vartojimo efektyvumą maždaug 1 300 pastatų Lietuvoje. Nors dedama daug pastangų, renovuoti reikia dar maždaug 24 000 daugiabučių. Kad pagerintų energijos vartojimo efektyvumą pastatuose, šalis taip pat naudoja pajamas, gautas pardavus apyvartinius taršos leidimus (maždaug 20 mln. EUR per metus).

Transportas

Lietuvos transporto sektorius yra strategiškai svarbus šalies ekonomikai. Todėl veiksmingas jo veikimas svarbus Lietuvos ekonomikos augimo perspektyvai ir konkurencingumui. Transporto paslaugų eksportas sudaro maždaug 60 % Lietuvos paslaugų eksporto. 2015 m. transporto sektorius įrodė savo atsparumą – per pirmus tris ketvirčius apskritai sumažėjo tik 2 %, nors dėl Rusijos taikomo prekybos embargo ir jos ekonomikos

⁽⁴⁵⁾ Rezultatas – patvirtinti 3 658 investiciniai projektai, 1 160 iš jų vykdomi šiuo metu, o 535 projektai jau užbaigti (šaltinis – Lietuvos finansų ministerija, 2015 m. lapkričio mėn.).

nuosmukio patirta didžiulių nuostolių Rusijos rinkoje. Pagrindinės rinkos – Rusija, Vokietija, Baltarusija, Danija ir Prancūzija. Lietuvos geografinė padėtis ir palyginti geri transporto sektoriaus veiklos rezultatai (2013 m. – 13 % BVP) galėtų sudaryti tinkamas sąlygas šalyje sukurti regioninį tranzito ir logistikos centrą.

Transporto infrastruktūrą dar reikėtų gerinti.

Tik 6,9 % geležinkelių yra elektrifikuoti, taip pat šalyje nėra šiaurę ir pietus jungiančio geležinkelio. Be to, geležinkelių sektoriuje konkurencija yra nedidelė, nors geležinkelių rinka nebereguliuojama. Nors buvo rengiami atviri konkursai viešųjų paslaugų teikimo sutartims sudaryti, jie nebuvo sėkmingi ir nebuvo įmanoma surasti naujų keleivių vežimo rinkos dalyvių. Todėl Lietuvoje viešųjų paslaugų teikimo sutartys sudarytos su vienintele geležinkelių bendrove, šiuo metu vykdančia keleivių vežimo paslaugas, – AB „Lietuvos geležinkeliai“.

Būtų galima stiprinti Lietuvos transporto infrastruktūros tarpvalstybinį sujungiamumą spartinant „Rail Baltica“ europinės vėžės infrastruktūros projekto įgyvendinimą. Įvykdžius šį prioritetinį projektą, Baltijos valstybės būtų sujungtos su Europos geležinkelių tinklu. 2015 m. spalio mėn. oficialiai atidaryta vienpusė europinės vėžės linija nuo Kauno iki Lenkijos ir Lietuvos sienos, tačiau dar reikia ją elektrifikuoti ir įrengti signalizavimo sistemą. Projektą „Rail Baltic“ planuojama užbaigti šio amžiaus trečiojo dešimtmečio viduryje. Tikimasi, kad padidinus krovinių ir keleivių vežimą geležinkeliais, bus labai paskatintas ekonomikos augimas ir sumažintas išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis.

Viešojo transporto dalis, palyginti su ES vidurkiu (17,3 %), yra labai maža (8,6 %). 2013 m. Lietuvoje naudojimasis lengvaisiais automobiliais sudarė 91,4 % visų keleivio kilometrų (ES vidurkis – 81,7 %) – tai didžiausia dalis ES. 2013 m. tūkstančiui gyventojų teko 615 lengvųjų automobilių, taigi lengvųjų automobilių tankumas buvo taip pat daug didesnis nei ES (tūkstančiui gyventojų – 491 automobilis). Be to,

reikia toliau didinti kelių saugą, nes žūčių kelyje skaičius tebėra didelis⁽⁴⁶⁾.

Informacija ir komunikacija

Sparčiojo plačiajuosčio ryšio aprėptis ir prieinamumas yra geri, tačiau juo naudojamasi menkai. Sparčiuoju plačiajuosčiu ryšiu techniškai gali naudotis 97 % visų namų ūkių – tai vienas didžiausių sparčiojo ryšio aprėpties rodiklių ES. Tačiau nors atskiros prieigos prie interneto mėnesinė kaina, palyginti su pajamomis, sudaro maždaug pusę ES vidurkio, faktinis naudojimas yra palyginti mažas – tik 60 % visų namų ūkių turi plačiajuosčio ryšio abonementus. Dėl to Lietuva atsiduria tarp penkių paskutinių šalių ES. Be to, nėra pakankamai išvystyta e. prekybos veikla – 2015 m. tik 44 % interneto naudotojų prekes pirko internetu (ES vidurkis – 65 %). Todėl Lietuvai reikia geriau išnaudoti praeities investicijas į IRT įrangą. Tai galėtų padidinti konkurenciją, viešųjų paslaugų kokybę ir vartotojų galimybes rinktis⁽⁴⁷⁾.

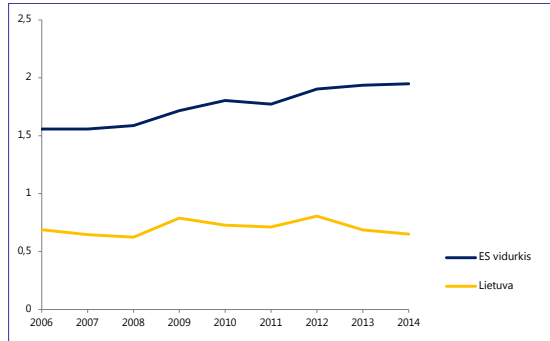
Aplinka

Išteklių našumas, pagal kurį vertinama, kaip efektyviai naudojami turimi ištekliai, Lietuvoje yra gana mažas ir nuo 2014 m. dar sumažėjo (2.7.3 diagrama).

⁽⁴⁶⁾ Lietuvoje žūčių kelyje milijonui gyventojų skaičius tebėra didžiausias ES (91 žūtis milijonui gyventojų 2014 m., 80 – 2015 m. (preliminarus skaičius)). ES vidurkis – 51 žūtis milijonui gyventojų.

⁽⁴⁷⁾ Apskritai vertinant ekonomikos skaitmeninimo rezultatus, 2016 m. Lietuva užima 13-ąją vietą tarp kitų ES valstybių narių pagal skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksą (SEVI). Ji yra septintoji pagal sujungiamumą, 19-oji pagal žmogiškąjį kapitalą, 10-oji pagal interneto naudojimą, aštuntoji pagal skaitmeninės technologijos integravimą ir 16-oji pagal skaitmenines viešąsias paslaugas. Išsamesnės informacijos apie SEVI galima rasti <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/digital-agenda-scoreboard>.

2.7.3 diagrama. Išteklių našumas Lietuvoje, palyginti su ES vidurkiu, EUR

(1) Pateiktas išteklių našumas vertinamas pagal tai, kiek ekonominės vertės (EUR) buvo sukurta vienam sunaudotų žaliavų kilogramui. 2014 m. Lietuvos vertė buvo maždaug 0,65 EUR, o ES vidurkis – maždaug 2 EUR.

Šaltinis – Europos Komisija

Uždavinys Lietuvai – efektyviai tvarkyti atliekas ir pasiekti 2020 m. 50 % perdirbimo tikslą. 2013 m. pagrindinė atliekų tvarkymo priemonė buvo šalinimas į sąvartynus. Nors šis rodiklis labai sumažėjo (nuo 78 % 2012 m. iki 62 % 2013 m.), Lietuva dar atsilieka nuo 2013 m. ES 30 % perdirbimo vidurkiu. Be to, Vyriausybė labai sušvelnino numatytą sąvartynų mokesčių reformą 2016 m. Iš pradžių patvirtintas 2014 m. lapkričio mėn., šis mokeskis nuo 2016 m. sausio mėn. turėjo siekti 27 EUR už toną, tačiau per paskutinę 2015 m. Seimo sesiją buvo sumažintas iki 3 EUR. Dalinis mokesčių reformos atšaukimas buvo grindžiamas argumentu, kad didelė mokesčių naštos dalis teks namų ūkiams, todėl reforma būtų socialiai jautri. Toks skubus žingsnis gali turėti neigiamų pasekmių investicijoms į atliekų perdirbimą ir rūšiavimą.

Be to, siekiant visiškai įgyvendinti atliekų tvarkymo hierarchiją⁽⁴⁸⁾ ir pasiekti efektyvaus išteklių naudojimo plano tikslus⁽⁴⁹⁾, reikės daugiau investuoti į atliekų perdirbimą. Svarbu

⁽⁴⁸⁾ Terminas „atliekų tvarkymo hierarchija“ yra pakopinė koncepcija, kurioje pirmenybė teikiama prevencijai, toliau – pakartotiniam naudojimui, perdirbimui, energijos gavimui ir galiausiai šalinimui, kuris apima šalinimą sąvartynuose ir deginimą negaunant energijos.

⁽⁴⁹⁾ Efektyvaus išteklių naudojimo tikslai apima užtikrinimą, kad būtų visapusiškai įgyvendinti ES atliekų *acquis*, įskaitant minimalius tikslus, įgyvendinant nacionalines atliekų prevencijos ir tvarkymo strategijas.

konsultuotis su atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais, kad būtų užtikrintas tinkamo atliekų rinkimo, rūšiavimo ir perdirbimo atskyrimo finansavimas, taip pat svarstyti atskiras vietas lygmens surinkimo schemas ir „mokėk už tiek, kiek išmeti“ schemas.

Viešieji pirkimai

Tebėra svarbu didinti viešųjų pirkimų veiksmingumą. Pagrindiniai tikslai: stiprinti administracinius investicijų planavimo gebėjimus, paprastinti taisykles bei procedūras ir didinti viešųjų pirkimų skaidrumą, visų pirma savivaldybių lygmeniu. Siekdama mažinti korupcijos riziką ir interesų konfliktų galimybę nedidelės vertės viešuosiuose pirkimuose Vyriausybė įpareigojo perkančiąsias organizacijas informaciją apie paskelbtus konkursus, konkursą laimėjusį dalyvį ir pasirašytą sutartį skelbti internete. Tačiau tik kelios organizacijos laikosi šio reikalavimo, galiojančio nuo 2015 m. sausio mėn. Be to, silpna informatorių apsauga atgraso nuo informavimo apie galimus pažeidimus. Atliekant 2015 m. tyrimą 39 % verslo vadovų teigė, kad laimėti viešąjį konkursą arba pasirašyti viešųjų pirkimų sutartį jiems sutrukė korupcija, palyginti su ES vidurkiu – 34 %⁽⁵⁰⁾.

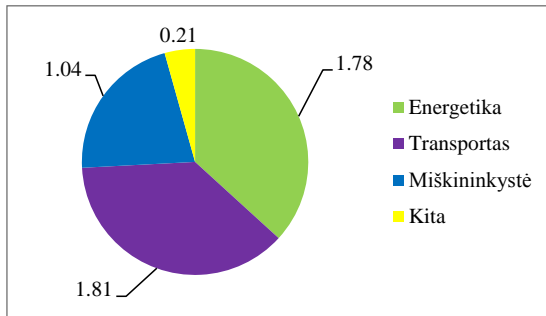
Valstybės įmonės

Nors dauguma reformų, susijusių su valstybės įmonėmis, yra parengtos, dar reikia užtikrinti jų įgyvendinimą ir atitiktį⁽⁵¹⁾. Turėdama maždaug 130 valstybės įmonių ir turto, kurio bendra vertė sudaro apie 20 % BVP (2.7.4 diagrama), Lietuvos valstybė yra ne tik didžiausias akcininkas ir komercinio turto savininkas šalyje, bet ir prekių bei paslaugų teikėja tokiuose sektoriuose kaip transportas ir energetika.

⁽⁵⁰⁾ Pagal 2015 m. „Eurobarometro“ greitąją apklausą Nr. 428.

⁽⁵¹⁾ Neseniai paskelbtoje EBPO ataskaitoje dėl Lietuvos VĮ valdymo pateikti panašūs duomenys (<http://www.oecd.org/daf/ca/oecd-review-corporate-governance-soe-lithuania.htm>).

2.7.4 diagrama. Valstybės įmonių portfelis – rinkos vertės įvertis, mlrd. EUR, 2014 m.

Šaltinis – Valdymo koordinavimo centras, VKC.

Kruopščiai įgyvendinus skirtingas reformos dalis valstybės įmonių rezultatai galėtų dar labiau pagerėti. Apribojus komercinės ir nekomercinės veiklos arba valstybės įmonių tarpusavio kryžminį subsidijavimą taip pat būtų galima padidinti viešųjų paslaugų įsipareigojimo biudžeto išlaidų skaidrumą.

Tai, kad egzistuoja 42 miškininkystės valstybės įmonės ir 11 kelių priežiūros įmonių, rodo didelį valstybės įmonių suskaidymą atskiruose sektoriuose. Be to, daugelis valstybės įmonių

nepasiekia 5 % nuosavo kapitalo gražos tikslo. Vis dar nepakankamas ir valdybų profesionalumas, o išorės specialistų nominavimo skatinimas ir skaidresnės nominavimo tvarkos įgyvendinimas tebėra svarbūs klausimai, kuriuos reikia spręsti. Be to, tai, kad nėra centralizuoto valstybės įmonių nuosavybės organo, trukdo užtikrinti veiksmingą valdymą ir išteklių paskirstymą. Šiuo metu valstybės įmonių nuosavybės teisėmis naudojasi maždaug 12 ministerijų arba ministerijų departamentų ir septynios kitos viešosios įstaigos, todėl sudėtinga kontroliuoti, kaip laikomasi reikalavimų.

Dar vienas svarbus viešojo turto savininkas yra savivaldybės įmonės ir jas taip pat reikia reformuoti. Jų nuosavo turto vertė sudaro maždaug 1,2 mlrd. EUR (2013 m. pabaigoje) ⁽⁵²⁾. Vis dar svarbu užbaigti viešojo turto, įskaitant savivaldybės įmonių, reformą, nes valstybės įmonėms tenka svarbus vaidmuo vykdant būsimus stambius infrastruktūros projektus, kurių reikia Lietuvos energetikos ir transporto infrastruktūrai atnaujinti.

⁽⁵²⁾ Lietuvos Valdymo koordinavimo centras.

A PRIEDAS

Apžvalginė lentelė

Įsipareigojimai

Vertinimo santrauka⁽⁵³⁾

2015 m. konkrečiai šaliai skirtos rekomendacijos	
<p>1 rekomendacija. Stengtis 2015 m. nenukrypti nuo vidutinio laikotarpio tikslo ir užtikrinti, kad 2016 m. nuokrypis neviršytų leidžiamos ribos, susijusios su sisteminėmis pensijų reforma. Išplėsti mokesčių bazę ir gerinti mokesčių prievolių vykdymą.</p>	<p>Vykdydama Tarybos pateiktą šaliai skirtą 1 rekomendaciją Lietuva padarė nedidelę pažangą (atliekant šią bendrą šaliai skirtą 1 rekomendacijos įgyvendinimo vertinimą nėra vertinamas Stabilumo ir augimo pakto reikalavimų laikymasis):</p> <ul style="list-style-type: none">• Nedidelė pažanga peržiūrint mokesčių sistemą. Buvo padaryti nedideli pakeitimai siekiant padidinti aplinkos ir nekilnojamojo turto mokesčius ir sumažinti kapitalo pajamų mokesčių lengvatų.• Padaryta tam tikra pažanga gerinant mokesčių prievolių vykdymą. Vyriausybė ėmėsi keleto priemonių, visų pirma PVM sąskaitų faktūrų registro projekto, kad pagerintų PVM surinkimą.
<p>2 rekomendacija. Spręsti darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus mažėjimo klausimą gerinant švietimo atitiktį darbo rinkos poreikiams, gerinant su pagrindiniais gebėjimais susijusius rezultatus ir sveikatos priežiūros sistemos rezultatus; mažinti didelį mokesčių pleišną mažas pajamas gaunantiems asmenims, mokesčių našta perkelti kitiems šaltiniams, kurių apmokestinimas mažiau kenkia ekonomikos augimui.</p>	<p>Vykdydama 2 konkrečiai šaliai skirtą rekomendaciją Lietuva pasiekė nedidelę pažangą:</p> <ul style="list-style-type: none">• Padaryta tam tikra pažanga gerinant švietimo atitiktį darbo rinkos poreikiams. Mokymo infrastruktūra dar labiau pagerėjo, padaryta tam tikra pažanga įgyvendinant modulinės profesinio rengimo ir mokymo programas, gerinant profesinio rengimo ir mokymo valdymą ir suteikiant daugiau mokymosi darbo vietoje galimybių.• Nedidelė pažanga padaryta siekiant pagerinti su pagrindiniais gebėjimais susijusius rezultatus.• Nedidelė pažanga padaryta siekiant padidinti sveikatos sistemos efektyvumą. Vyriausybė rengia priemones, skirtas sveikatos priežiūros sistemos rezultatyvumui ir kokybei gerinti.

⁽⁵³⁾ Toliau išvardytos kategorijos yra naudojamos pažangai, padarytai įgyvendinant 2015 m. Tarybos rekomendacijoje pateiktas konkrečiai šaliai skirtas rekomendacijas, vertinti. Pažanga nepadaryta: valstybė narė (VN) nepaskelbė ir nepriėmė jokių priemonių rekomendacijai įvykdyti. Ši kategorija taip pat taikoma, jeigu VN pavedė tyrimų grupei įvertinti galimas priemones. Nedidelė pažanga: VN paskelbė tam tikras priemones, kad įvykdytų rekomendaciją, tačiau šios priemonės nepakankamos ir (arba) jų priėmimui ir (arba) įgyvendinimui kyla rizika. Tam tikra pažanga: VN paskelbė arba priėmė priemones rekomendacijai įvykdyti. Šios priemonės yra perspektyvios, tačiau kol kas ne visos įgyvendintos arba ne visais atvejais akivaizdu, kad jos bus įgyvendintos. Didelė pažanga: VN priėmė priemones ir daugumą jų yra įgyvendintos. Šios priemonės labai padės įgyvendinti rekomendaciją. Visapusiškai įvykdyta: VN priėmė ir įgyvendino tinkamas priemones rekomendacijai įvykdyti.

	<ul style="list-style-type: none"> • Nedidelė pažanga padaryta mažinant didelį mokesčių pleištą mažas pajamas gaunantiems asmenims, perkeliant mokesčių našta kitiems šaltiniams, kurių apmokestinimas mažiau kenkia ekonomikos augimui. Nors Lietuva padarė tam tikrą pažangą mažindama mažas pajamas gaunančių gyventojų mokesčių našta, pažangos perkeliant mokesčių našta į augimui palankesnius mokesčius nebuvo, todėl bendra pažanga yra nedidelė. Be to, Vyriausybė susiaurino naujai įvestų sąvartyno mokesčių taikymo sritį (priešingai, nei anksčiau planuota).
<p>3 rekomendacija. Priimti išsamią pensijų sistemos reformą, kuria taip pat būtų sprendžiamas pensijų adekvatumo klausimas. Didinti bedarbio pašalpų ir pinigines socialinės paramos aprėptį ir adekvatumą, taip pat ieškančiųjų darbo galimybes įsidarbinti.</p>	<p>Vykdydama 3 konkrečiai šaliai skirtą rekomendaciją Lietuva pasiekė nedidelę pažangą:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedidelė pažanga padaryta išsamios pensijų sistemos reformos srityje. Laikydamosi šaliai skirtos rekomendacijos Lietuva paskelbė priemones pagal teisės aktų rinkinį dėl vadinamojo socialinio modelio (Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimai, Nedarbo socialinio draudimo įstatymas ir nauja Darbo kodekso redakcija). Tačiau neaišku, ar jos bus priimtos iki 2016 m. birželio mėn. • Nedidelė pažanga padaryta didinant bedarbio pašalpų ir socialinės paramos pinigais aprėptį ir adekvatumą. Lietuva paskelbė priemones bedarbio pašalpų aprėpties ir adekvatumo klausimui spręsti. Tačiau neaišku, ar jos bus priimtos iki 2016 m. birželio mėn. Nenumatyta jokių priemonių socialinės paramos aprėpties ir adekvatumui didinti ar socialinės paramos pinigais gavėjų įsidarbinimo galimybėms gerinti. • Tam tikra pažanga padaryta didinant ieškančiųjų darbo galimybes įsidarbinti. Į teisės aktų rinkinį dėl vadinamojo socialinio modelio yra įtrauktos priemonės, skirtos darbo vietų kūrimui skatinti, tačiau dar neaišku, ar jos bus priimtos iki 2016 m. birželio mėn. Lietuva teikia daugiau ADRP priemonių, visų pirma profesinio mokymo ir užimtumo subsidijų.
Strategija „Europa 2020“ (nacionaliniai tikslai ir pažanga)	
Užimtumo lygio tikslas – 72,8 %	2014 m. užimtumo lygis pasiekė 71,8 %.

MTTP tikslas – 1,9 % BVP, pusė – privačiajame sektoriuje.	Lietuvos MTTP intensyvumas sudaro 1,02 % BVP ir pastaraisiais metais pamažu didėjo. Verslo išlaidos MTTP sudaro 0,30 % BVP.
Išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio tikslas +15 %, palyginti su 2005 m. išmetamų dujų kiekiu, į nacionalinį tikslą neįtraukti apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos (ATLPS) kiekiai	Strategijos „Europa 2020“ tikslas – 15 % Numatoma, kad Lietuva savo tikslą įvykdys, viršydama jį 18 procentinių punktų: –3 % 2020 m., palyginti su 2005 m. Tai matyti iš Komisijai pateiktų naujausių nacionalinių projekcijų, atsižvelgus į dabartines priemones. Sektorių, kuriems netaikoma ATLPS, 2014 m. tikslas – –1 % Sektorių, kuriems netaikoma apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema, išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis 2005–2014 m. sumažėjo –7 %. Taigi Lietuva savo tikslą pasiekė.
Atsinaujinančiųjų išteklių energijos tikslas – 23 % Atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis transporto sektoriuje – 10 %	2014 m. atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis sudarė 23,9 %, taigi Lietuva sėkmingai siekia savo tikslo – 23 % 2020 m. Lietuva taip pat svarstė galimybę derėtis su kitomis valstybėmis narėmis dėl pasidalijimo perviršine atsinaujinančiųjų išteklių energija (iki 2020 m.) pagal bendradarbiavimo atsinaujinančiųjų išteklių energijos srityje mechanizmus. Atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis transporto sektoriuje sudaro 4,2 %, tad Lietuva yra beveik pusiaukelėje link 10 % tikslo 2020 m.
Energijos vartojimo efektyvumas – 17 % sumažėjęs galutinis energijos suvartojimas, palyginti su 2009 m. lygiu (sumažinimas 740 ktne). Tai reiškia, kad 2020 m. lygis – 6,49 Mtne pirminės energijos suvartojimo ir 4,28 Mtne galutinio energijos suvartojimo – bus pasiektas.	Lyginant pirminės energijos suvartojimo tendencijas ir BVP pokyčius per paskutinius dešimtmečius, matyti, kad Lietuvoje jie labai atsieti.
Mokyklos nebaigiančių asmenų skaičiaus mažinimo tikslas – <9 %	2014 m. mokyklos nebaigusių asmenų dalis sudarė 5,9 %; nacionalinis tikslas vis dar nepasiektas.
Tretinį išsilavinimą turinčių asmenų dalies tikslas – 48,7 %	Tretinį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų asmenų dalis 2014 m. padidėjo iki 53,3 % ir viršija nacionalinį tikslą. Lietuva rengia priemones tretinio išsilavinimo kokybei gerinti.
Gyventojų, kuriems kyla skurdo arba socialinės atskirties rizika, skaičiaus tikslas – 814 000	Lietuva savo nacionalinį tikslą pasiekė: 2014 m. skurdo arba socialinės atskirties rizika grėsė 804 000 gyventojų (27,3 % visų gyventojų). Tai yra žemiausias rodiklis nuo 2005 m. 2010 m., kai

	buvo nustatytas nacionalinis tikslas, skurdo arba socialinės atskirties rizika grėsė 1 109 000 gyventojų (33,4 %).
--	--

B PRIEDAS.

MDP rezultatų suvestinė

B.1 lentelė. Makroekonominio disbalanso rezultatų suvestinė

Išorės disbalansas ir konkurencingumas	Einamosios sąskaitos balansas (% BVP)	3 metų vidurkis	-4 % / 6 %	-8,8	-3,9	-0,7	-1,8	-1,2	1,3
	Grynoji tarptautinių investicijų pozicija (% BVP)		-35 %	-58,4	-56	-52,6	-53,4	-47	-46,4
	Realusis efektyvusis valiutos kursas – 42 prekybos partneriai, SVKI defliatorius	3 metų pokytis %	±5 % ir ±11 %	16,6	7,2	1,7	-6,7	-0,6	1,4
	Eksporto rinkos dalis – pasaulio eksporto dalis %	5 metų pokytis %	-6 %	30,76	18,89	30,08	32,99	20,45	35,26
	Nominaliųjų vienetui tenkančių darbo sąnaudų indeksas (2010=100)	3 metų pokytis %	9 % ir 12 %	13,0	0,3	-7,8	-4,2	6,1	8,3
Vidaus disbalansas	Defliuotos būsto kainos (metinis pokytis %)		6 %	-32,8	-8,6	2,4	-3,2	0,2	6,3
	Privačiojo sektoriaus kredito srautas (% BVP), konsoliduoti duomenys		14 %	-9,4	-5,9	-1	0,6	-0,2	-1,2
	Privačiojo sektoriaus skola (% BVP), konsoliduoti duomenys		133 %	83,3	74,5	64,8	61,1	56,4	52,5
	Valdžios sektoriaus skola (% BVP)		60 %	29,0	36,2	37,2	39,8	38,8	40,7
	Nedarbo lygis	3 metų vidurkis	10 %	8,0	12,5	15,7	15,5	13,5	12,0
	Bendri finansų sektoriaus įsipareigojimai (metinis pokytis %)		16,5 %	-4,7	0,3	2,0	0,4	-1,7	16,3
Nauji užimtumo rodikliai	Aktyvumo lygis – visų 15–64 m. amžiaus gyventojų dalis % (3 metų pokytis procentiniais punktais)		-0,2 %	2,0	2,3	3,0	2,2	2,2	2,3
	Ilgalaikio nedarbo lygis – aktyvių 15–74 m. amžiaus gyventojų dalis % (3 metų pokytis procentiniais punktais)		0,5 %	0,7e	6,0e	6,7	3,3	-2,3	-3,2
	Jaunimo nedarbo lygis – aktyvių 15–24 m. amžiaus gyventojų dalis % (3 metų pokytis procentiniais punktais)		2 %	19,6	27,3	19,3	-2,9	-13,8	-13,3

(e) – įvertis.

Paryškinti tie duomenys, kurie nepatenka į EK įspėjimo mechanizmo ataskaitoje nustatytas ribas. Pirmoji realiojo efektyviojo valiutos kurso ir vienetui tenkančių darbo sąnaudų rodiklių riba taikoma euro zonos valstybėms narėms.

Šaltinis – Europos Komisija

C PRIEDAS

Standartinės lentelės

C.1 lentelė. **Finansų rinkos rodikliai**

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Visas bankų sektoriaus turtas (% BVP)	91,6	79,0	73,2	68,7	69,9	67,2
Penkių didžiausių bankų turto dalis (% viso turto)	78,8	84,7	83,6	87,1	85,7	-
Užsienio patronuojantiems bankams priklausančių bankų dalis (% viso turto)	79,6	73,5	72,0	72,7	73,4	-
Finansinio patikimumo rodikliai:						
- neveiksnių paskolų (% visų paskolų) ¹⁾	23,3	18,8	14,8	11,6	8,2	6,7
- kapitalo pakankamumo rodiklis (%) ¹⁾	14,8	14,2	15,7	17,6	21,3	23,8
- nuosavybės gražos rodiklis (%) ¹⁾	-4,7	18,6	9,0	10,2	10,0	9,0
Bankų paskolos privačiam sektoriui (metinis pokytis %)	-	-1,4	2,2	-1,0	-0,3	5,3
Skolinimas būstui įsigyti (metinis pokytis %)	-0,8	0,2	-0,8	0,6	2,2	3,5
Paskolų ir indėlių santykis	145,8	133,2	125,4	115,7	99,3	97,1
Centrinio banko likvidumas, % įsipareigojimų	1,7	1,4	1,9	1,7	0,0	1,9
Privačiojo sektoriaus skola (% BVP)	74,5	64,8	61,1	56,4	52,5	-
Bendroji išorės skola (% BVP) ²⁾						
- viešojo sektoriaus	32,6	32,3	38,2	33,3	38,1	34,4
- privačiojo sektoriaus	21,2	21,2	18,8	19,2	18,0	17,6
Ilgalaikių palūkanų normų skirtumas, palyginti su Bund (baziniai punktai)*	282,3	255,2	333,6	226,2	162,9	88,5
Vyriausybės vertybiniais popieriais taikoma CDS kaina (5 metų)*	259,5	234,5	203,1	107,5	100,9	76,4

(1) Naujausi duomenys (2015 m. II ketvirtis).

(2) Naujausi duomenys (2015 m. rugsėjo mėn.) Neįskaitant pinigų ir finansų institucijų.

(*) Įvertinta baziniais punktais.

Šaltinis – TVF (finansinio patikimumo rodikliai); Europos Komisija (ilgalaikės palūkanų normos); Pasaulio bankas (bendroji išorės skola); Eurostatas (privačiojo sektoriaus skola); ECB (visi kiti rodikliai)

C.2 lentelė. Darbo rinka ir socialiniai rodikliai

	2010	2011	2012	2013	2014	2015 ⁽⁴⁾
Užimtumo lygis (% 20–64 m. gyventojai)	64,3	66,9	68,5	69,9	71,8	73,1
Užimtumo augimas (% pokytis, palyginti su praėjusiais metais)	-5,3	0,5	1,8	1,3	2,0	1,3
Moterų užimtumo lygis (% 20–64 m. moterų)	65,0	66,6	67,9	68,6	70,6	72,0
Vyrų užimtumo lygis (% 20–64 m. vyrų)	63,5	67,2	69,1	71,2	73,1	74,3
Vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis (% 55–64 m. gyventojų)	48,3	50,2	51,7	53,4	56,2	60,1
Darbas ne visą darbo dieną (% viso užimtumo, 15 m. ir vyresnių asmenų)	8,2	8,9	9,5	9,0	9,1	8,4
Darbas pagal terminuotąsias darbo sutartis (% darbuotojų, dirbančių pagal terminuotas sutartis, 15 m. ir vyresnių asmenų)	2,4	2,7	2,6	2,7	2,8	2,0
Perėjimas nuo laikino prie nuolatinio užimtumo	46,3	53,3	16,1	54,9	43,5	-
Nedarbo lygis ⁽¹⁾ (% aktyvių gyventojų, 15–74 m. amžiaus grupė)	17,8	15,4	13,4	11,8	10,7	9,3
Ilgalaikio nedarbo lygis ⁽²⁾ (% darbo jėgos)	7,4	8,0	6,6	5,1	4,8	4,0
Jaunimo nedarbo lygis (% 15–24 m. darbo jėgos)	35,7	32,6	26,7	21,9	19,3	17,3
Jaunimo NEET ⁽³⁾ lygis (% 15-24 m. gyventojų)	13,2	11,8	11,2	11,1	9,9	-
Anksti iš švietimo ir mokymo sistemos pasitraukę asmenys (% 18- 24 m. gyventojų, turinčių bent pagrindinį išsilavinimą ir toliau nesimokančių)	7,9	7,4	6,5	6,3	5,9	-
Tretinį išsilavinimą turintys asmenys (% 30–34 m. gyventojų, sėkmingai įgijusių tretinį išsilavinimą)	43,8	45,7	48,6	51,3	53,3	-
Oficiali vaikų priežiūra (30 valandų ir daugiau; % visų jaunesnių nei 3 m. vaikų)	12,0	8,0	5,0	10,0	-	-

(1) Bedarbiai yra asmenys, kurie neturi darbo, bet aktyviai jo ieško ir yra pasirengę iškart arba per artimiausias dvi savaites pradėti dirbti.

(2) Ilgalaikiai bedarbiai yra asmenys, kurie darbo neturi ne mažiau kaip 12 mėnesių.

(3) Nesimokantys ir nedirbantys.

(4) 2015 m. pirmų trijų ketvirčių vidurkis. Bendro nedarbo ir jaunimo nedarbo lygio duomenys yra pakoreguoti pagal sezoną.

Šaltinis – Europos Komisija (ES darbo jėgos tyrimas)

C.3 lentelė. Darbo rinka ir socialiniai rodikliai (tęsinys)

Socialinės apsaugos išmokų išlaidos (% BVP)	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Liga ar sveikatos priežiūra	5,4	4,7	4,5	4,2	4,1	-
Invalidumas	2,0	1,8	1,6	1,5	1,4	-
Senatvė ir maitintojo netekimas	8,9	7,9	7,1	7,3	6,9	-
Šeima ir vaikai	2,8	2,2	1,7	1,4	1,1	-
Nedarbas	0,9	0,8	0,6	0,4	0,4	-
Būstas ir socialinė atskirtis (niekur kitur nepriskirta)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
Iš viso	20,4	18,1	16,2	15,5	14,5	-
iš jų materialine padėtimi grindžiamos išmokos	0,5	1,0	1,0	0,9	0,7	-
Socialinės įtraukties rodikliai	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Asmenys, kuriems kyla skurdo arba socialinės atskirties rizika ⁽¹⁾ (% visų gyventojų)	29,6	34,0	33,1	32,5	30,8	27,3
Vaikai, kuriems kyla skurdo arba socialinės atskirties rizika (% 0–17 m. amžiaus gyventojų)	30,8	35,8	34,6	31,9	35,4	28,9
Skurdo rizikos lygis ⁽²⁾ (% visų gyventojų)	20,3	20,5	19,2	18,6	20,6	19,1
Didelių materialinių nepriteklių patiriančių asmenų dalis ⁽³⁾ (% visų gyventojų)	15,6	19,9	19,0	19,8	16,0	13,6
Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kurių darbo intensyvumas mažas, dalis ⁽⁴⁾ (% 0–59 m. žmonių)	7,2	9,5	12,7	11,4	11,0	8,8
Dirbančiųjų, patiriančių skurdo riziką, dalis (% dirbančiųjų)	10,3	12,6	9,5	7,6	9,1	8,3
Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis mažinant skurdą	29,0	34,5	36,4	34,5	32,0	30,5
Skurdo ribos, išreikštos nacionaline valiuta, palyginamosiomis kainomis ⁽⁵⁾	8308	6818	6449	6965	7314	7420
Bendrosios disponuojamosios pajamos (namų ūkiai, augimas %)	-7,9	0,8	5,2	3,3	5,3	2,5
Pajamų paskirstymo nevienodumas (S80 / S20 pajamų kvintilio dalies santykis)	6,4	7,3	5,8	5,3	6,1	6,1

(1) Gyventojai, kuriems kyla skurdo arba socialinės atskirties rizika, – asmenys, patiriantys skurdo riziką ir (arba) didelių materialinių nepriteklių, ir (arba) gyvenantys namų ūkiuose, kurių darbo intensyvumas nulinis arba labai mažas.

(2) Skurdo rizikos lygis – asmenų, kurių ekvivalentinės disponuojamosios pajamos mažesnės už 60 % šalies ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų medianos, dalis.

(3) Asmenys, kurie patiria bent keturis iš toliau išvardytų nepriteklių: dėl pinigų stokos negali: susimokėti būsto nuomos ar komunalinių mokesčių, ii) pakankamai šildyti būstą, iii) padengti netikėtas išlaidas, iv) kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar analogiško baltyminio maisto, v) kartą per metus susimokėti už savaitę atostogų ne namuose, vi) turėti automobilį, vii) turėti skalbimo mašiną, viii) turėti spalvotą televizorių arba ix) turėti telefoną.

(4) Asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, kurių darbo intensyvumas labai mažas – 0–59 m. amžiaus žmonių, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose per praėjusius 12 mėnesių suaugusieji (neskaičiuojant išlaikomų vaikų) dirbo mažiau kaip 20 % viso galimo darbo laiko, dalis.

(5) EE, CY, MT, SI ir SK ribos nominaliosiomis kainomis eurais; suderintas vartotojų kainų indeksas (SVKI) – 100 2006 m. (2007 m. apklausa siejama su 2006 m. pajamomis).

Šaltinis – Socialinės apsaugos išmokų išlaidų duomenys – ESSPROS; socialinės įtraukties duomenys iš ES-SILC

C.4 lentelė. **Struktūrinės politikos ir verslo aplinkos rodikliai**

Veiklos rodikliai	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Darbo našumas (faktinis, vieno dirbančiojo, per metus)						
Darbo našumas pramonės sektoriuje	3,76	13,04	6,04	-1,11	3,90	5,94
Darbo našumas statybų sektoriuje	-22,83	17,19	16,76	-10,15	-0,75	14,73
Darbo našumas rinkos paslaugų sektoriuje	-7,97	3,02	6,78	3,93	3,77	-1,80
Vienetui tenkančios darbo sąnaudos (ekonomikoje apskritai, per metus)						
Vienetui tenkančios darbo sąnaudos pramonės sektoriuje	-6,36	-7,32	-1,75	2,50	0,54	2,24
Vienetui tenkančios darbo sąnaudos statybų sektoriuje	-1,51	-0,66	-0,11	11,98	-0,96	-8,92
Vienetui tenkančios darbo sąnaudos rinkos paslaugų sektoriuje	-0,96	-5,11	1,27	2,43	3,58	4,68
Verslo aplinka	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sutarčių vykdymo užtikrinimui reikalingas laikas ⁽¹⁾ (dienų skaičius)	210	300	300	300	300	300
Įmonei įsteigti reikalingas laikas ⁽¹⁾ (dienų skaičius)	26,0	26,0	22,0	22,0	19,5	6,5
MVĮ prašymų dėl banko paskolos rezultatai ⁽²⁾	0,97	n.d.	0,92	n.d.	1,16	1,27
Moksliniai tyrimai ir inovacijos	2009	2010	2011	2012	2013	2014
MTTP intensyvumas	0,83	0,78	0,90	0,90	0,95	1,02
Bendros viešosios išlaidos švietimui (% BVP), visų lygių išsilavinimas	5,64	5,36	5,17	4,83	n.d.	n.d.
Mokslų ir technologijų srityje dirbančių gyventojų skaičius (% visų dirbančiųjų)	45	47	47	47	48	49
Gyventojai, įgiję tretinį išsilavinimą ⁽³⁾	26	27	28	29	30	31
Jaunuoliai, įgiję vidurinį išsilavinimą ⁽⁴⁾	87	87	88	89	90	91
Aukštųjų technologijų produktų prekybos balansas (% BVP)	-0,12	0,23	0,11	0,23	0,06	-0,01
Produktų bei paslaugų rinkos ir konkurencija				2003	2008	2013
EBPO prekių rinkos reguliavimas (PRR) ⁽⁵⁾ , bendras vertinimas				n.d.	n.d.	1,52
EBPO PRR ⁽⁵⁾ , mažmeninė prekyba				n.d.	n.d.	1,11
EBPO PRR ⁽⁵⁾ , profesinės paslaugos				n.d.	n.d.	1,85
EBPO PRR ⁽⁵⁾ , tinklų pramonės šakos ⁽⁶⁾				n.d.	n.d.	2,02

(1) Šio rodiklio apskaičiavimo metodikos, įskaitant prielaidas, išsamiai pateiktos <http://www.doingbusiness.org/methodology>.

(2) Atsakymo į klausimą Q7B_a vidurkis. „[Banko paskola]: Jei pateikėte prašymą ir bandėte derėtis dėl tokios rūšies finansavimo per paskutinius šešis mėnesius, koks buvo rezultatas?“. Atsakymai buvo užkoduoti taip: nulis, jei gauta viskas, vienas, jei gauta beveik viskas, du, jei gauta nedidelė dalis to, ko prašyta, trys, jei buvo atsakyta ar prašymas atmestas, ir neįrašyta jokia vertė, jei prašymas dar svarstomas arba atsakymas nežinomas.

(3) 15–64 m. amžiaus gyventojų, įgijusių tretinį išsilavinimą, dalis procentais.

(4) 20–64 m. amžiaus gyventojų, įgijusių bent jau vidurinį išsilavinimą, dalis procentais.

(5) Indeksas: 0 = nereguliuojama; 6 = labiausiai reguliuojama. EBPO produktų rinkos reguliavimo rodiklių apskaičiavimo metodikos išsamiai pateiktos

<http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm>

(6) EBPO energetikos, transporto ir ryšių reguliavimo suvestiniai rodikliai.

Šaltinis – Europos Komisija; Pasaulio banko ataskaita „Doing Business“ (sutarčių vykdymo užtikrinimas ir laikas įmonei įsteigti);

EBPO (produktų rinkos reguliavimo rodikliai); SAFE (MVĮ prašymų dėl banko paskolos rezultatai)

C.5 lentelė. **Ekologiškai tvarus augimas**

Ekologiškai tvaraus ekonomikos augimo rezultatai		2009	2010	2011	2012	2013	2014
Makroekonominiai							
Energijos vartojimo intensyvumas	kgne / €	0,39	0,31	0,30	0,29	0,27	-
Taršos anglies dvideginio intensyvumas	kg / €	0,92	0,94	0,91	0,87	0,79	-
Išteklių naudojimo intensyvumas (atvirktšt. išteklių našumui)	kg / €	1,59	1,73	1,77	1,56	1,83	1,93
Atliekų susidarymo intensyvumas	kg / €	-	0,25	-	0,23	-	-
Energijos prekybos balansas	% BVP	-4,1	-7,1	-7,6	-7,5	-6,1	-5,9
Energijos dalis SVKI	%	12,54	13,63	15,35	16,39	16,84	14,25
Energijos kainų pokyčio ir infliacijos skirtumas	%	12,0	6,4	6,9	3,8	-1,8	-4,8
Faktinė energijos vieneto kaina	% pridėtinės vertės	27,2	27,2	27,2	-	-	-
Aplinkos mokesčiai, palyginti su darbo mokesčiais	santykis	7,3	7,1	7,4	7,6	7,7	7,6
Aplinkos mokesčiai	% BVP	2,0	1,8	1,7	1,6	1,6	1,7
Sektorijų							
Energijos vartojimo intensyvumas pramonės sektoriuje	kgne / €	0,18	0,18	0,18	0,18	0,17	-
Apdirbamosios pramonės faktinė energijos vieneto kaina	% pridėtinės vertės	107,0	107,0	107,0	-	-	-
Didelio energijos vartojimo intensyvumo pramonės dalis ūkyje	% BVP	-	-	-	-	-	-
Elektros energijos kaina vidutinio dydžio pramonės vartotojams	€ / kWh	0,09	0,10	0,10	0,11	0,12	0,12
Dujų kaina vidutinio dydžio pramonės vartotojams	€ / kWh	0,03	0,03	0,04	0,05	0,04	0,04
Viešieji MTTP energetikos sektoriuje	% BVP	0,02	0,02	0,02	0,01	0,02	0,01
Viešieji MTTP aplinkos sektoriuje	% BVP	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01
Komunalinių atliekų perdirbimo norma	%	8,5	12,8	20,4	23,5	34,9	-
Į ATLPS įtrauktų išmetamų ŠESD kiekis*	%	28,3	30,3	25,9	26,4	37,4	35,5
Energijos vartojimo intensyvumas transporto sektoriuje	kgne / €	0,71	0,65	0,61	0,59	0,56	-
Taršos anglies dvideginio intensyvumas transporto sektoriuje	kg / €	2,10	1,94	1,82	1,71	1,63	-
Energijos tiekimo saugumas							
Priklausomybė nuo energijos importo	%	49,9	81,8	81,7	80,3	78,3	-
Bendras tiekėjų koncentracijos indeksas	HHI	99,8	100,6	100,0	100,5	99,8	-
Energijos rūšių derinio diversifikavimas	HHI	0,28	0,30	0,29	0,29	0,27	-

Bendras lentelės punktų paaiškinimas:

- (1) Visi makrolygio intensyvumo rodikliai nurodyti kaip fizinio dydžio ir BVP santykis (2005 m. kainomis).
- (2) Energijos vartojimo intensyvumas – bendrojo vidaus energijos suvartojimo (kgne) ir BVP (EUR) santykis.
- (3) Taršos anglies dvideginio intensyvumas – išmetamų ŠESD kiekio (CO₂ ekvivalentas kg) ir BVP (EUR) santykis.
- (4) Išteklių naudojimo intensyvumas – medžiagų vidaus vartojimo (kg) ir BVP (EUR) santykis
- (5) Atlieku susidarymo intensyvumas – atliekų (kg) ir BVP (EUR) santykis
- (6) Energijos prekybos balansas – energijos eksporto ir importo balansas, % BVP
- (1) Energijos dalis SVKI – vadinamųjų energijos punktų vartojimo krepšelyje dalis, naudojama sudarant SVKI
- (7) Energijos kainų pokyčio ir infliacijos skirtumai – SVKI energijos komponentė ir bendra SVKI infliacija (metinis pokytis %)
- (8) Faktinė energijos vieneto kaina – faktinės energijos sąnaudos kaip bendros ekonomikoje sukuriamos pridėtinės vertės dalis procentais
- (9) Aplinkos mokesčiai, palyginti su darbo mokesčiais ir BVP – iš Europos Komisijos duomenų bazės „Mokesčių tendencijos Europos Sąjungoje“
- (10) Energijos vartojimo intensyvumas pramonės sektoriuje – galutinio energijos suvartojimo pramonės sektoriuje (kgne) ir bendrosios pridėtinės vertės pramonės sektoriuje (2005 m. EUR) santykis
- (11) Apdirbamosios pramonės faktinė energijos vieneto kaina – faktinės sąnaudos kaip gamybos sektorių pridėtinės vertės dalis procentais
- (12) Didelio energijos vartojimo intensyvumo pramonės dalis ūkyje – tokios pramonės šakų bendrosios pridėtinės vertės dalis BVP.
- (13) Elektros ir dujų kainos vidutinio dydžio pramoniniams naudotojams, suvartojantiems 500–20 000 MWh ir 10 000–100 000 GJ; sumos be PVM.
- (14) Komunalinių atliekų perdirbimo norma – perdirbtos komunalinės atliekos, palyginti su visomis komunalinėmis atliekomis.
- (15) Viešieji MTTP energetikos arba aplinkos sektoriuje – valdžios sektoriaus išlaidos MTTP šiuose sektoriuose, % BVP
- (16) Į ES (1) apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemą (ATLPS) įtrauktų išmetamų taršos ŠESD kiekis – remiantis duomenimis apie išmetamų ŠESD kiekį, valstybių narių pateiktais Europos aplinkos agentūrai (neįskait. teršalų, susidariusių dirbant žemę, keičiant žemės naudojimo paskirtį ir vykdant miškininkystės veiklą, kiekio)
- (17) Energijos vartojimo intensyvumas transporto sektoriuje – galutinio energijos suvartojimo transporto sektoriuje (kgne) ir bendrosios pridėtinės vertės transporto sektoriuje (2005 m. EUR) santykis
- (18) Taršos anglies dvideginio intensyvumas transporto sektoriuje – išmetamų ŠESD kiekio transporto sektoriuje ir bendrosios pridėtinės vertės transporto sektoriuje santykis
- (19) Priklausomybė nuo energijos importo – grynojo energijos importo ir bendrojo vidaus energijos suvartojimo, įskait. tarptautinį bunkerivimą, santykis
- (20) Bendras tiekėjų koncentracijos indeksas – apima naftą, dujas ir anglį. Mažesnės vertės reiškia didesnę diversifikaciją, taigi mažesnę riziką.
- (21) Energijos rūšių derinio diversifikavimas – Herfindahlio indeksas, susijęs su gamtinėmis dujomis, visais naftos produktais, branduoline šilumine energija, atsinaujinančiųjų išteklių energija ir kietuoju kuru.

Šaltinis – Europos Komisija (Eurostatas), nebent nurodyta kitaip.

